T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM ANA SANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK RESİM SANATINA TRAKYA DOĞUMLU RESSAMLARIN KATKILARI

ÖZGÜR TUNCA

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. KEREM İŞCANOĞLU

EDİRNE 2023

ÖZET

Kurum Enstitü: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ASD: Resim Ana Sanat Dalı

Tez/Proje Başlığı: Türk Resim Sanatına Trakya Doğumlu Ressamların Katkıları

Tez/Proje Yazarı: Özgür TUNCA

Tez/Proje Danışmanı: Doç. Kerem İŞCANOĞLU

Tez/Proje Türü ve Yılı: Yüksek Lisans Tezi, 2023

Tez/Proje Sayfa Sayısı: 186

Türk resim sanatının, gelişip değişmesinin sebeplerinden en önemli sebebi Balkanlar'ın Avrupa'ya köprü görevi görmüş olmasıdır. Bu sebeple Trakya bölgesi büyük önem taşır.

Osmanlının Balkanlar'a hâkim olmasıyla camiler, saraylar, medreseler, türbeler ve birçok alanda yapısal değişim olmuştur. Avrupalılar ve Osmanlı halkı arasında kültür etkileşimi yaşanmıştır. Türk resim sanatı ve heykel sanatı bunlara örnektir. I.Balkan Savaşı, II. Balkan Savaşı I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı sonucunda bulundukları coğrafyadan göç etmek zorunda kalmış insanlar adeta kültür şoku yaşamışlardır. Bu göç edenler arasında ressamlar, heykeltıraşlar, mimarlar, müzisyenler, yazarlar ve şairler gibi önemli kişilerde bulunmaktadır. Türk resim sanatının coğrafya, savaş ve göç durumundan resimsel anlamda nasıl etkilenmiş olduğu, ortaya çıkarılmaktadır. Türk resim sanatının temelini oluşturan ressam gruplarımızın çalışmaları kadar Trakya bölgesinin önemi de artmaktadır. Trakya bölgesi Türk resim sanatında önemli bir role sahiptir. Bu nedenle Trakya bölgesinde doğmuş ve yaşamış ressamlarımızın çalışmaları da önem kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Resim Sanatı, Balkanlar, Trakya Doğumlu Ressamlar

ABSTRACT

Institution Institute: Trakya University Institute of Social Sciences

Department: Department of Art Painting

Name of Thesis: Contribution of Thrace-born Painters to Turkish Painting Art

Prepared by: Özgür TUNCA

Thesis/Project Advisor: Doç. Kerem İŞCANOĞLU

Thesis/Project Type and Year: Master Thesis / 2023

Thesis/Project Number of Pages: 186

The most important reason for the development and change of Turkish painting art is that the Balkans served as a bridge to Europe. For this reason, the Thrace region is of great importance.

With the Ottoman domination of the Balkans, there were structural changes in mosques, palaces, madrasas, tombs and many other areas. There was cultural interaction between Europeans and Ottoman people. Turkish painting art and sculpture art are examples of these. First Balkan War, II. Balkan War I. World War and II. People who had to migrate from their geography as a result of World War II experienced a culture shock. Among these immigrants are important people such as painters, sculptors, architects, musicians, writers and poets. It is revealed how the Turkish art of painting was pictorially affected by the geography, war and migration situation. The importance of the Thrace region is increasing as well as the works of our painter groups, which form the basis of Turkish painting art. Thrace region has an important role in Turkish painting art. For this reason, the works of our painters who were born and lived in the Thrace region gain importance.

Keywords: Turkish Painting Art, Balkans, Painters born in Thrace

ÖN SÖZ

"Fikirler ve Devrimler Sanat ile yayılır" Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Balkanlar Osmanlı Devleti'nin yıllarca hüküm sürdüğü ve Avrupa'ya karşı strateji geliştirdiği değerli bir bölgedir. Bu bölge farklı medeniyetlerin ortak noktasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde önemini hala koruyan bu bölgede doğup, büyüyen ve yaşayan kişiler Trakya bölgesinin önemini daha net kavramaktadırlar.

Balkanlar, Rumeli, Trakya adlarıyla bildiğimiz ve farklı milletlerin bir arada yaşadığı bölgede geleneklerin, kültürlerin birbirleriyle karışması ortaya zengin bir çeşitlilik çıkarmıştır. Türkiye için Trakya önemli bir noktadadır. Balkanlar sadece Türkiye Cumhuriyeti için değil Dünyanın da en önemli bölgelerinden biridir. Bunu gösteren çok fazla kanıt vardır. Avrupa'da yaşanan siyasi, ekonomik, kültürel olaylar Balkanlar üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'ne yansımaktadır. Birçok alana etkisini gösteren bu gelişmeler, Türk resim sanatını da etkilemiştir. Bu nedenle Trakya'nın bu kadar önemli bir bölge olması, Türk resim sanatına kazandırdığı ressamların ortaya çıkarılması ve bunun öneminin kavranması gerekmektedir. Trakya Bölgesi'nin Türk resim sanatı ile bağlantısı aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin sanatsal anlamda gelişmesinin sebeplerinden biridir. Bu çalışmamda Türk resim tarihinin başlamasına öncülük eden önemli ressam grupları hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Trakya bölgesinin önemini Trakya doğumlu ressamların çalışmaları üzerinden analiz edilerek, Türk resim sanatına sundukları katkılar araştırılıp, incelenerek Trakya bölgesinin Türk resim sanatıyla olan ilişkisi ortaya çıkarılmıştır.

"Türk Resim Sanatına Trakya Doğumlu Ressamların Katkıları" adlı çalışmamda her zaman yanımda olan ailem, öğretmenlerim ve desteğini hiç esirgemeyen sevgili danışmanım sayın Doç. Kerem İŞCANOĞLU' na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Özgür TUNCA

EDİRNE 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

ÖN SÖZ ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

KISALTMALAR ..... **VIII**

HARİTALAR ..... **IX**

GÖRSEL LİSTESİ ..... **X**

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ ..... **XVII**

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ ..... **XVIII**

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ..... **XVIII**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **2**

1. CUMHURİYET ÖNCESİ TÜRK RESİM SANATI **2**

1.2. Asker Ressamlar (1795) **2**

1.2.1. Ferik İbrahim Paşa (1815-1891) **6**

1.2.2. Ferik Tevfik Paşa (1819-1866) **7**

1.2.3. Şeker Ahmet Ali Paşa (1841-1907) **8**

1.2.4. Şehit Ressam Hasan Rıza (1860-1912) **10**

1.2.5. Mehmet Sami Yetik (1878-1945) **15**

1.3. SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ (1882) **17**

1.3.1. Osman Hamdi Bey (1842-1910) **18**

1.4. OSMANLI RESSAMLAR CEMİYETİ (1909-1919)..... 19

1.4.1. Mehmet Ruhi Arel (1880-1931)..... 22

1.5. ÇALLI KUŞAĞI (1914 KUŞAĞI)..... 25

1.5.1. İbrahim Çallı (1882-1960) 26

1.6. İNAS SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ (1914-1926) 27

1.6.1. Mihri Müşfik Hanım (1886-1954)..... 29

1.7. YENİ RESİM CEMİYETİ (1923) 31

1.7.1. Refik Fazıl Epikman (1902-1974) 32

İKİNCİ BÖLÜM 33

2.CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK RESİM SANATI..... 33
2.1. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği (1929-1942) 33
2.1.1. Ahmet Zeki Kocamemi (1900-1959)..... 34
2.2. D Grubu (1933-1951)..... 36
2.2.1. Nurullah Berk (1906-1982) 38
2.3. Yurt Gezileri ve Yurt Sergileri (1933-1937)..... 39
2.3.1. Sabiha Rüştü Bozcalı (1904-1998)..... 40
2.4. Yeniler Grubu (Liman Ressamları) (1940-1952)..... 42
2.4.1. Nuri İyem (1915-2005)..... 43
2.5. Onlar Grubu (1942-1955) 44
2.5.1. Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975)..... 45
2.6. Tavanarası Ressamları (1950-1952)..... 46
2.6.1. Ferruh Başağa (1914-2010)..... 47
2.7. Yeni Dal Grubu (1959-1963) 48
2.7.1. İbrahim Balaban (1921-2019)..... 49
2.8. Siyah Kalem Grubu (1961-1965)..... 50
2.8.1. Cemal Bingöl (1912-1993) 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 52

3. TRAKYA BÖLGESİ TARİHİ 52
3.1. Traklar 52
3.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Trakya Bölgesi 56
3.3. I. Balkan ve II. Balkan Savaşı (8 Ekim 1912-10 Ağustos 1913) 57
3.4. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti (31 Ağustos 1913) 60
3.5. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (30 Kasım 1918) 63
3.6. Bulgaristan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Göçler 69
3.7. Doğu Trakya Bölgesi 75
3.8. Batı Trakya Bölgesi 76
3.9. Kuzey Trakya Bölgesi 78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 79

4. TRAKYA DOĞUMLU RESSAMLAR 79
4.1. Hayri Çizel (1891-1950) 79
4.2. Elif Naci (1898-1987) 81
4.3. Nurettin Ergüven (1905-1979) 83
4.4. Lütfü Günay (1924-2020) 85
4.5. Mustafa Aslıer (1926-2015) 87
4.6. Salih Acar (1927-2001) 89
4.7. Ünsal Toker (1933-2013) 91
4.8. Nafiz Çamlıbel (1934-2002) 93
4.9. İsa Başlıoğlu (1936-2018) 95
4.10. İsmail Gümüş (1938-2015) 97
4.11. Işıl Özışık (1939) 99
4.12. Nevhiz Tanyeli (1941) 101
4.13. İsmet Çavuşoğlu (1946) 103
4.14. Basri Erdem (1948) 105
4.15. Cemal Emurlov (1948-2014) 108
4.16. Vahit Akan (1948) 110
4.17. Söbütay Özer (1949-2007) 112
4.18. Kamber Kamber (1950) 114
4.19. İsmail Yalçın (1951-2014) 116
4.20. Rasim Özgür (1952) 118
4.21. İsmail Hakkı Ateş (1954) 120
4.22. Yaşar Ali Güneş (1956) 122
4.23. Şaban Okan (1959) 124
4.24. Caner Karavit (1960) 126
4.25. Tanju Demirci (1961-2016) 128

4.26. Melihat Tüzün (1970) **130**
4.27. Füsun Sünnetçioğlu (1971) **132**
4.28. Ayhan Çetin (1978) **134**

BEŞİNCİ BÖLÜM **136**

5. YAPITLARIN ÇÖZÜMLENMESİ **136**
5.1. Çizgi **136**
5.2. Biçim **137**
5.3. Hareket **137**
5.4. Espas **137**
5.5. Doku **137**
5.6. Renk **138**
5.7. İçerik **138**
5.8. "Orantısız Düşünceler" 2020 ..... **139**
5.9. "Üç Tepki" 2020 ..... **140**
5.10. "Bahri Genç'in Portresi" 2021 ..... **141**
5.11. "Otoportre" 2021 ..... **142**

SONUÇ **143**

KAYNAKÇA **145**

GÖRSEL KAYNAKÇA **149**

ELEKTRONİK KAYNAKÇA **160**

KISALTMALAR

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

cm: santimetre

D.Ü.Y.B: Duralit Üzerine Yağlı Boya

K.Ü.A.B: Kontrplak Üzerine Akrilik Boya

K.Ü.K.K: Kâğıt Üzerine Kurşun Kalem

K.Ü.K.T: Kâğıt Üzerine Karışık Teknik

K.Ü.T.K: Kâğıt Üzerine Tükenmez Kalem

K.Ü.Y.B: Kâğıt Üzerine Yağlı Boya

M.E.B: Milli Eğitim Bakanlığı

M.Ö: Milattan Önce

M.S: Milattan Sonra

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

s: sayfa

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.Ü.A.B: Tuval Üzerine Akrilik Boya

T.Ü.K.T: Tuval Üzerine Karışık Teknik

T.Ü.Y.B: Tuval Üzerine Yağlı Boya

vd: ve diğerleri

vs: vesaire

YTÜ: Yıldız Teknik Üniversitesi

HARİTALAR

Şekil 1: Trakya Bölgesi sınırlarını gösteren harita 53
Şekil 2: Batı Trakya Türk Cumhuriyeti haritası 60
Şekil 3: Doğu Trakya Bölgesi'ni gösteren harita 75
Şekil 4: Batı Trakya Bölgesi'ni gösteren harita 76
Şekil 5: Kuzey Trakya Bölgesi'ni gösteren harita 78

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel 1:Mühendishane-i Berri-i Hümayun Topçu Sınıfı..... 3
Görsel 2: Ferik İbrahim Paşa “Peyzaj” tablosu..... 6
Görsel 3: Ressam Ferik Tevfik Paşa’nın fotoğrafı..... 7
Görsel 4: Ressam Şeker Ahmet Ali Paşa’nın fotoğrafı..... 8
Görsel 5: Şeker Ahmet Ali Paşa’nın “Talim Yapan Erler” eseri 1898 9
Görsel 6: Şeker Ahmet Ali Paşa’nın “Otoportre” çalışması 10
Görsel 7:Şehit Ressam Hasan Rıza’nın fotoğrafı..... 10
Görsel 8: Şehit Ressam Hasan Rıza Edirne'de Hamidiye Mektebi'nde resim dersinde (Bu görsel Ahmet Süheyl Ünver’in Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri Kitabının 101.sayfasından alınmıştır.)11.03.2022 12
Görsel 9: Hasan Rıza’nın “Fatih'in Gemilerini Karadan Yürütmesi” tablosu 92x148 cm (1312-1896)..... 13
Görsel 10: Hasan Rıza’nın "Havuz Başında Gergef İşleyen Kadınlar" tablosu 210x138 cm (1319-1901)..... 13
Görsel 11: Ressam Mehmet Sami Yetik’in fotoğrafı..... 15
Görsel 12: Mehmet Sami Yetik "Milli Mücadele" tablosu 106x175 cm 1917 16
Görsel 13: Sanayi-i Nefise Mektebi'nin öğrencilere eğitim verdiği ilk binası..... 18
Görsel 14: Ressam Osman Hamdi Bey'in fotoğrafı 18
Görsel 15: Osman Hamdi Bey'in "Kur'an Okuyan Kız"tablosu 41,1x51 cm 1880... 19
Görsel 16: "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi" 21
Görsel 17: Ressam Mehmet Ruhi Arel'in fotoğrafı..... 22
Görsel 18: Mehmet Ruhi Arel'in "Atatürk İzmir'e Giriş" tablosu 89x125 cm 1927 . 23
Görsel 19: Son Halife ve Ressam Abdülmecid Efendi Şişli Atölyesi'nde Ressamlar ve Askerlerle Birlikte fotoğrafı 24
Görsel 20: Mehmet Ruhi Arel "Düşman Kaçtıktan Sonra" tablosu..... 25
Görsel 21: Ressam İbrahim Çallı’nın fotoğrafı..... 26
Görsel 22: İbrahim Çallı'nın "Bostancı Sahili'nde Gezintiye Çıkan Kadınlar" isimli eseri 27
Görsel 23:1920'lerin ilk yarısında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencileri 28

Görsel 24: Ressam Mihri Müşfik Hanım'ın fotoğrafı 29
Görsel 25: Mihri Müşfik Hanım'ın "Atatürk" portresi 30
Görsel 26: Cevat Dereli, Ali Avni Çelebi, Mahmut Cüda bir sergi açılışında (Bu görsel Seyfi Başkan'ın "Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim" kitabından alınmıştır.) 06.04.2022 31
Görsel 27: Ressam Refik Fazıl Epikman'ın fotoğrafı 32
Görsel 28: Refik Fazıl Epikman'nın "İlk Meclis" eseri 33
Görsel 29: Ressam Ahmet Zeki Kocamemi'nin fotoğrafı 34
Görsel 30: Ahmet Zeki Kocamemi'nin "Mekkâre Erleri" tablosu 123,5x195,5 cm 1935 35
Görsel 31: "D Grubu" ressamları bir sergide beraber fotoğrafları 36
Görsel 32: Ressam Nurullah Berk'in fotoğrafı 38
Görsel 33: Nurullah Berk'in "İskambil Kâğıtlı Natürmort"tablosu 60x80 cm T.Ü.Y.B 1933 39
Görsel 34: Ressam Sabiha Rüştü Bozcalı'nın fotoğrafı 40
Görsel 35: Sabiha Rüştü Bozcalı'nın Yassı Ada duruşmasında yaptığı kâğıt üzerine çizim 29,8x40,3 cm 41
Görsel 36: Ressam Sabiha Rüştü Bozcalının kâğıt üzerine Zonguldak şehrinde bulunan Kömür Madeni çalışması 25x32,7 cm 1939 41
Görsel 37: Sabiha Rüştü Bozcalı'nın CHP tarafından Zonguldak şehrinde resim yapmak üzere görevlendirildiği yazılı vesika 42
Görsel 38: Ressam Nuri İyem'in fotoğrafı 43
Görsel 39: Nuri İyem'in "Uğurlama" isimli eseri 1967 44
Görsel 40: Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun fotoğrafı 45
Görsel 41: Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Kırmızı Bacaklı İğdeli Gelin" eseri 1954.. 46
Görsel 42: Ressam Ferruh Başağa'nın fotoğrafı 47
Görsel 43: Ferruh Başağa'nın" Toplum ve İşbirliği" tablosu T.Ü.Y.B 200x300 cm 1953 48
Görsel 44: Ressam İbrahim Balaban'ın fotoğrafı 49
Görsel 45: İbrahim Balaban "Tutuklu Öğrenci" 50x70 cm T.Ü.Y.B 1961 50
Görsel 46: Ressam Cemal Bingöl'ün fotoğrafı 51
Görsel 47: Cemal Bingöl Kompozisyon 80x56 cm D.Ü.Y.B 1957 52

Görsel 48: Lüleburgaz Kepirtepe Tümülüsü 55
Görsel 49: Edirne ilçesi Lalapaşa civarında bulunan Dolmenler 55
Görsel 50: Le Petit Journal Dergisi'nin 20 Ekim 1912 Tarihli Sayısı, Türk Ordusunun Karşısında, Balkan Güçleri Ordusu Olarak; Yunan, Bulgar, Sırp ve Karadağ Orduları Üniformaları Gösterilmiştir..... 57
Görsel 51: Balkanlar'dan Kağnılarıyla Yola Çıkan Köylüler 1912 59
Görsel 52: Keşan'ın işgaline sevinen Bulgar Askerleri Edirne 1912..... 60
Görsel 53: Eşref Kuşçubaşı'nın fotoğrafı (1873-1964) 62
Görsel 54: Süleyman Askeri Bey'in fotoğrafı (1884-1915) 62
Görsel 55: Batı Trakya Türk Cumhuriyeti Bayrağı 62
Görsel 56:Lüleburgaz Kongresi İdare Heyeti, 31 Mart 1920. Oturanlar soldan sağa: Şakir Kesebir, Cafer Tayyar Paşa, Şevket Bey, Hilmi Ergene Ayaktakiler soldan Salih Cevdet, Cemal Bey, Nazmi beyzade İsmail, Salih Cemal, Şevket Ödül 64
Görsel 57: 30 Aralık 1918 tarihli Trakya Paşaeli Gazetesi 65
Görsel 58: Yunan Askerleri Selimiye Camii'nin Avlusunda 1920 67
Görsel 59: İsviçre'de gerçekleşen Lozan Konferansı'nın fotoğrafı..... 69
Görsel 60: Fotoğrafçı Jack Birns tarafından çekilen kürk giyen Türk göçmen kadınlar Edirne Tren Garı 1950 71
Görsel 61: Bulgaristan'ın zorla Hristiyan yapma görevi verdiği din adamları ve Türk göçmenlerini gösteren fotoğraf 72
Görsel 62: Bulgar Türklerinin esir olarak tutulduğu ve çeşitli işkencelerin yapıldığı Belene Toplama Kampı'na ait fotoğraf..... 73
Görsel 63: Edirne Kapıkule Sınır Kapısı'nın açılmasıyla, giriş ve çıkış yapan Türk göçmenler 1989 74
Görsel 64: Doktor ve Siyasetçi Sadık Ahmet'in fotoğrafı (1947-1995)..... 78
Görsel 65: Ressam Hayri Çizel'in fotoğrafı 79
Görsel 66: Hayri Çizel'in "Edirne Hacılar Ezanı Yolu" peyzajı 80
Görsel 67: Hayri Çizel'in "Hisar Tepelerinden Boğaz" tablosu 18x25 cm T.Ü.Y.B 1947..... 81
Görsel 68: Ressam Elif Naci'nin fotoğrafı 81
Görsel 69: Elif Naci'nin eseri (detaylar bilinmiyor)..... 83

Görsel 70: Ressam Nurettin Ergüven'in "Yörük Aliye" isimli eseri 46x38 cm D.Ü.Y.B 83
Görsel 71: Nurettin Ergüven "İşçiler" isimli tablosu 218.5x184.5 cm T.Ü.Y.B 84
Görsel 72: Nurettin Ergüven'in eseri 34x42 cm T.Ü.Y.B 85
Görsel 73: Ressam Lütfü Günay'ın fotoğrafı 85
Görsel 74: Lütfü Günay'ın "Foça'da Zeytinlikler" isimli tablosu 50x70 cm T.Ü.Y.B 2004 86
Görsel 75: Lütfü Günay'ın eseri 100X80 cm T.Ü.Y.B 2010 87
Görsel 76: Ressam Mustafa Aslıer'in fotoğrafı 87
Görsel 77: Mustafa Aslıer'in "Her Dem Bir Alem" isimli Serigrafi çalışması 64x51 cm 88
Görsel 78: Mustafa Aslıer'in "isimsiz 2" Serigrafi çalışması 51x64 cm 1993 89
Görsel 79: Ressam Salih Acar'ın fotoğrafı 89
Görsel 80: Salih Acar'ın ”Havalanan Kuşlar” isimli tablosu T.Ü.Y.B 90
Görsel 81: Salih Acar'ın "Gün Batımında Kuşlar" isimli tablosu T.Ü.Y.B 91
Görsel 82: Ressam Ünsal Toker'in fotoğrafı 91
Görsel 83: Ünsal Toker'in eseri 40X50 cm K.Ü.Y.B 92
Görsel 84: Ünsal Toker'in eseri 30X40 cm K.Ü.Y.B 93
Görsel 85: Ressam Nafiz Çamlıbel'in fotoğrafı 93
Görsel 86: Nafiz Çamlıbel'in eseri 40X60 cm K.Ü.K.T 95
Görsel 87: Ressam İsa Başlıoğlu'nun fotoğrafı 95
Görsel 88: İsa Başlıoğlu'nun eseri (detaylar bilinmiyor) 96
Görsel 89: Ressam İsmail Gümüş'ün fotoğrafı 97
Görsel 90: İsmail Gümüş'ün eseri (detaylar bilinmiyor) 98
Görsel 91: İsmail Gümüş'ün eseri 2007 99
Görsel 92: Ressam Işıl Özışık'ın fotoğrafı 99
Görsel 93: Işıl Özışık'ın suluboya eseri (detaylar bilinmiyor) 100
Görsel 94: Ressam Nevhiz Tanyeli'nin fotoğrafı 101
Görsel 95: Nevhiz Tanyeli'nin "Sevim Burak" isimli eseri 1991 102
Görsel 96: Nevhiz Tanyeli'nin "Ressam" isimli eseri 1987 103
Görsel 97: Ressam İsmet Çavuşoğlu' nun fotoğrafı 103
Görsel 98: İsmet Çavuşoğlu 'nun "Karmaşa" isimli tablosu 100x110 cm T.Ü.K.T 104

Görsel 99: İsmet Çavuşoğlu' nun "Şehir" isimli tablosu 70X100 cm T.Ü.K.T 105
Görsel 100: Ressam Basri Erdem'in fotoğrafı 105
Görsel 101: Basri Erdem'in "Peyzaj" isimli tablosu 100x124 cm T.ÜY.B 2009 107
Görsel 102: Basri Erdem'in "Şarköy" isimli tablosu 38x56 cm T.Ü.Y.B 1997 107
Görsel 103: Ressam Cemal Emurlov'un fotoğrafı 108
Görsel 104: Cemal Emurlov'un "Yol" isimli tablosu 140x160 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 47. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022 109
Görsel 105: Cemal Emurlov'un "Aile" isimli tablosu 70x85 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 49. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022 109
Görsel 106: Ressam Vahit Akan'ın fotoğrafı 110
Görsel 107: Vahit Akan'ın eseri 2022 (detaylar bilinmiyor) 111
Görsel 108: Vahit Akanı'ın eseri 2022 (detaylar bilinmiyor) 111
Görsel 109: Ressam Söbütay Özer'in fotoğrafı 112
Görsel 110: Söbütay Özer'in "Dolmuşlar" isimli tablosu 130x200 cm T.Ü.Y.B 1983 113
Görsel 111: Söbütay Özer'in "Figürlü Kompozisyon" isimli tablosu 120x150 cm T.Ü.Y.B 1997 113
Görsel 112: Ressam Kamber Kamber'in fotoğrafı 114
Görsel 113: Kamber Kamber'in "Rodop Türküsü" isimli tablosu 70x70 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 63. sayfasından alınmıştır.)23.01.2023 115
Görsel 114: Kamber Kamber'in "Kompozisyon" isimli tablosu 80x70 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 65. sayfasından alınmıştır.)23.01.2023 116
Görsel 115: İsmail Yalçın'ın Peyzaj tablosu 38x45 cm T.Ü.Y.B 116
Görsel 116: İsmail Yalçın'ın "Sirk" isimli tablosu 65x55 cm T.Ü.Y.B 1997 117
Görsel 117: Ressam Rasim Özgür'ün fotoğrafı 118
Görsel 118: Rasim Özgür'ün "Belene Portreleri" çalışması 1984-1986 119
Görsel 119: Rasim Özgür'ün "Ağıt" isimli tablosu 90x100 cm T.Ü.Y.B 1995 119
Görsel 120: Ressam İsmail Hakkı Ateş'in fotoğrafı 120

Görsel 121: İsmail Hakkı Ateş'in "Köyümün Kadınları" isimli eseri 45x35 cm K.Ü.A.B 2016 121
Görsel 122: İsmail Hakkı Ateş'in eseri 45X35 cm K.Ü.A.B 2016 121
Görsel 123: Ressam Yaşar Ali Güneş'in fotoğrafı (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 70. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022 122
Görsel 124: Yaşar Ali Güneş'in isimsiz eseri 65x50 cm T.Ü.Y.B 1999 123
Görsel 125: Yaşar Ali Güneş'in isimsiz eseri 62x50 cm T.Ü.Y.B 1999 123
Görsel 126: Ressam Şaban Okan'ın fotoğrafı 124
Görsel 127: Şaban Okan'ın eseri 62x45 cm (detaylar bilinmiyor) 125
Görsel 128: Şaban Okan'ın "Karlı Manzara" isimli eseri (detaylar bilinmiyor) 125
Görsel 129: Ressam Caner Karavit'in fotoğrafı 126
Görsel 130: Caner Karavit'in "Ustam İpek Yolu: Pencikent" isimli tablosu 70x100 cm T.Ü.A.B 127
Görsel 131: Caner Karavit'in "Dutlu Kahve Sokak" isimli tablosu 80x110 cm T.Ü.A.B 127
Görsel 132: Ressam Tanju Demirci'nin fotoğrafı 128
Görsel 133: Tanju Demirci'nin "Çöl İşaretçileri" isimli tablosu 100x100 cm T.Ü.Y.B 1998 129
Görsel 134: Tanju Demirci'nin "Soyut Kompozisyon" isimli tablosu 116x89 cm T.Ü.Y.B 129
Görsel 135: Ressam Melihat Tüzün'ün fotoğrafı 130
Görsel 136: Melihat Tüzün'ün "Tunca Köprüsü" isimli tablosu 60x120 cm T.Ü.A.B 2019 131
Görsel 137: Melihat Tüzün'ün "Kıyıda" isimli Gravür çalışması 30x39 cm 2019 . 132
Görsel 138: Ressam Füsun Sünnetçioğlu'nun fotoğrafı 132
Görsel 139: Füsun Sünnetçioğlu'nun "Üç Güzeller" isimli tablosu 167X55 Triptik T.Ü.A.B 133
Görsel 140: Füsun Sünnetçioğlu'nun "Aşk Uğruna" isimli tablosu 134x100 cm T.Ü.Y.B 134
Görsel 141: Ressam Ayhan Çetin'in fotoğrafı 134

Görsel 142: Ayhan Çetin'in "Pangallık-Trakya" isimli tablosu 35x50 cm T.Ü.A.B 2021 135
Görsel 143: Ayhan Çetin'in "Ulus" isimli tablosu 50x70 cm T.Ü.A.B 2021 136
Görsel 144: Özgür Tunca "Orantısız Düşünceler" 297x210 mm K.Ü.K.K 2020 ... 139
Görsel 145: Özgür Tunca "Üç Tepki" 116x89 T.Ü.A.B 2020 140
Görsel 146: Özgür Tunca "Bahri Genç'in Portresi" 35x25 cm T.Ü.A.B 2021 141
Görsel 147: Özgür Tunca "Otoportre" 210x297 mm K.Ü.T.K 2021 142

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Balkanlardan göç önemli bir olaydır. Bu bölgede savaş öncesi ve sonrası yaşanan göçler sonucunda farklı milletler zor şartlarda bir arada barınmak durumunda kalmışlardır. Bu süreçte birbirleriyle yaşayan insanlar arasında farklı gelenek, görenek ve kültür alışverişi gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu değişim Türkiye Cumhuriyeti'ni her yönüyle etkilemiştir. Türk resim sanatı bu etkilerin başında gelmektedir. Trakya bölgesinde doğup, büyümüş ressamlarının araştırılıp incelenmesi, bu çalışmanın sanatsal ve tarihsel yönünü ortaya koymaktadır.

Türk resim sanatı Batı merkezli gelişim göstermiştir. Bazı ressamlar doğrudan Avrupa'da eğitim almışlardır. Batılılaşma süreci günümüz Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde coğrafi olarak kendini göstermiş olsa da Türkiye'nin genelinde kendini gösterdiği pek söylenemez. Bu çalışmanın bu bakımdan coğrafya merkezli bir sorgulama yapacak olması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

> *"Kapitalist gelişime paralel olarak evirilen batı sanatı, benzer şekilde doğuda da ilerleyebilirdi. Fakat Osmanlı'da kapitalist gelişmenin geri kalmışlığı, plastik sanatların ve beraberinde resim sanatının geri kalmışlığının da büyük ölçüde sebebi sayılabilir. Osmanlı'nın çözüm arayışları sonrasında, ekonomik ve altyapısal olmayan dışsal değişikliklerle plastik sanatlar ürünleri ithal edilmeye çalışılacaktır. Plastik sanatları içselleştirmek için neredeyse özel galerilerinin açılmaya başlandığı 1970 sonrasına kadar beklemek gerekecektir."* (İşcanoğlu, 2010, s. 10)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana önemli görevler alan asker ve sivil aydınlar Türk resim sanatında da aynı şekilde görev üstlendiler mi? Türk resim sanatının gelişmesinde katkıları olmuş muydu? Bunun gibi çeşitli soruların açıklanması ve Türk resim sanatında, Trakya doğumlu ressamların öneminin kavranmasına katkı sunmak bu çalışmanın öncelikli amaçları arasındadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada kaynak tarama, çeşitli makaleler, tezler, kütüphane kaynakları, web siteleri incelenmiştir. Türk resim sanatı gruplarından sırasıyla bahsedilerek açıklama yapılmıştır. Trakya bölgesinin tarihi ve yaşanmış olaylar ele alınarak, Türk resim sanatıyla bağlantısı ortaya çıkartılıp, Trakya doğumlu ressamların eserlerinin önemi vurgulanmıştır.

Tarihsel ve sanatsal olarak Trakya bölgesi ele alınmış, bilgiler verilip görsellerle desteklenerek, yorumlanmıştır. Trakya doğumlu ressamlar üzerinden bulundukları coğrafyada yaptıkları eserlerde kullandıkları malzemeleri teknik ve üslup olarak nasıl yorumladıkları analiz edilmiştir. Trakya bölgesi Türk heykel sanatı ve Türk müzik sanatı gibi sanatları da etkilemektedir. Değerli bir bölge olan Balkanlar bilim ve sanatın birleştiği önemli bir yerdir. Bu çalışma bizlere Türk resim tarihi açısından Trakya bölgesinin sanatsal olarak nasıl bir etki alanı oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca bu çalışma Trakya bölgesi için sanatsal ve tarihsel bir belge oluşturmaktadır.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Türk resim sanatının ilerleyen tarihinde, çeşitli ressamların geçmişte oluşturduğu sanatçı gruplarının genel özellikleri ile sürecini belirlemek ve Trakya Bölgesi'nin Türk resim sanatına olan katkısını, Trakya doğumlu ressamların çalışmaları ile ortaya çıkartmak bu araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

GİRİŞ

Toplumların gelenekleri, görenekleri, kültürleri, düşünceleri, duyguları yaşadığı coğrafyaya göre şekillendiği görülmektedir. Savaşlar ve göçler bu saydıklarımızı derinden etkilemektedir. Bu durumu o dönemlerde Balkan coğrafyasında yaşamış olan insanlar tecrübe etmiştir. Savaşlar sonucunda insanların ülkeden ülkeye sürüklendiği dönemde, aralarında önemli olan sivil aydınlar, sanatçılar, müzisyenler, heykeltıraşlar, şairler, ressamlar, yazarlar gibi kişilerde Trakya bölgesinin kültür olarak zenginleşmesini sağlayan değerlerdir.

Batılılaşma sürecinde Avrupa'da mimari, eğitim, sanat alanındaki değişimler Osmanlı Devleti'ni de harekete geçirmiştir. Bu nedenle bu bölgenin resim sanatı adına üstlendiği rol çok önemlidir. Avrupa'ya giden bazı Türk ressamlar oradan aldıkları resim eğitimini ülkemizin gelecek sanatçılarına teknik ve yöntem olarak sunmuşlardır. Ayrıca oradan gelen yabancı ressamlarda ülkemizde eserler üretip, Türk resim sanatına katkıda bulunmuşlardır.

Türk resim sanatı gelişmiş ve Türk ressamlarımızın ürettiği eserler önem kazanmıştır. Asker ressamlar ile başlayan Türk resim sanatı süreci günümüz çağdaş Türk ressamlarının eserleri ile devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden bu ressamlar arasında Trakya doğumlu ressamların kim oldukları ve eserleri bu çalışmada bize kaynak olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CUMHURİYET ÖNCESİ TÜRK RESİM SANATI

1.2. Asker Ressamlar (1795)

Osmanlı Devleti III. Selim döneminde batılılaşma hareketi başlamıştır. 1793 senesinde topçu okulunda (Mühendishane-i Berri-i Hümayün) ilk adım derslere desen dersi eklenerek atılmıştır. Batılı anlayış içinde gelişmeyi önemseyen III. Selim'in bu okulu kurması, Türk resim sanatı adına çok önemli bir hareket başlatmıştır. 1793 yılı Türk resim sanatı adına batılı anlayışa göre farklı teknik ve yöntemin Türk resim sanatına kazandırıldığı önemli bir tarihtir.[1]

> *"Genişleme siyasetine dayalı bir devlet olan Osmanlı devleti yüzyıllarca genişleme siyasetinin getirdiği olumsuzluklar nedeniyle devlet kurumlarının gelişmesi istenilen düzeyde gerçekleşmemişti. Karlofça ve Pasarofça anlaşmalarının ardında Avrupa cephelerinde genişleme siyasetini bırakan Osmanlı devleti, savaştığı bu cephelerde yalnızca eski düşmanlarının genişlemesini durduracak savunma tedbirlerine yöneldi. Bu bakımdan 18.yüzyıl Osmanlıların tarihlerinde ilk olarak savaştan çok barışı kurmak ve korumak amacıyla Avrupa siyasetiyle ilgilenmek zorunluluğunu duydukları bir dönemdir. Kısacası bu dönem hem iç barışı tesis etme çabaları, hem de Avrupalılarla daha yakın ilişkiler kurma isteklerinin yerleşmeye başladığı bir dönemdir."* (Başkan, 1997, s. 38)

III. Selim dönemi askeri okullarda verilen desen eğitimi aynı zamanda öğrencilerin teknik dersleri içinde önemlidir. III. Selim dönemi Türk sanat tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Artistik perspektif gibi sanatsal eğitim verilen askeri okullarda, harita ve mimari açıdan öğrencilere fayda sağladığı görülmektedir. Perspektif ve desen dersleri II. Mahmut döneminde de 1824 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Asker ressamlar Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş bir devlet olması yolunda aktif rol üstlenmişlerdir.[2]

---

[1] Nüzhet İslimyeli, ***Asker Ressamlar ve Ekoller***, Ankara, Asker Ressamlar Sanat Derneği Yayınları,1965,s 11

[2] İsa Eliri, "**Batılılaşma Sürecinde Askeri Okullar ve Asker Ressamların Türk Resim Sanatına Etkileri"**, ***Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi***, Sayı 9, Konya,2010,s 142

Görsel 1:*Mühendishane-i Berri-i Hümayun Topçu Sınıfı*

19.yüzyıl başında dönemin padişahı II. Mahmut kendisinin portrelerini yaptırtarak devletin resmi kurumlarına astırmıştır. II. Mahmut dönemi Askeri Tıbbiye, diğer bir okul olan Mekteb-i Harbiye müfredatına desen eğitimi eklenmiştir. Avrupa'ya resim eğitimi almaya giden öğrencilerde vardır. Mekteb-i Mülkiye, Galatasaray İdadisi ve Darüşşafaka İdadisi'nde II. Mahmut'un emri ile askeri okullarda desen dersi eğitimi arttırılarak, Türk resim sanatına katkıda bulunacak çok fazla sayıda asker ressam yetişmesi sağlanmıştır. Asker kökenli bu ressamlar çoğunlukla manzara eserleri üretmişlerdir. İlk aklımıza gelen ressamlar Giritli Hüseyin, Beşiktaşlı Tevfik, Kaymakam Ahmet Şekür, Karagümrüklü Hüseyin, Mirliva Osman Nuri, Üsküdarlı Osman, Bedri Kulları, Darüşşafakalı Hüseyin ve Servili Ahmet Emin'dir. Türk resim sanatını manzara ağırlıklı çalışan ressamlar Fransa ve İngiltere'ye eğitim amaçlı gönderildiler. Bu önemli ressamlar arasında Ferik İbrahim Paşa, Hüsnü Yusuf Bey ve Ferik Tevfik Paşa batılılaşma anlamında asker ressam olarak Türk resim sanatının temellerini bu dönemdeki gelişmelerle beraber arttığını söyleyebiliriz.[3]

[3] "Türk Resminde Asker Ressamlar Kuşağı " https://sanattasarimgazetesi.com/2020/05/07/turk-resminde-asker-ressamlar-kusagi/ (Erişim Tarihi: 02.03.2022)

> *"Avangardlar ve onları takip eden asker ressamlar 19. yüzyılın ilk çeyreğinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve yapılanması dönemindeki aralıkta yaşam sürmüş ve yapıt vermişlerdir. Batılı anlamda yaşam şekline yönelmiş olarak sosyal, kültürel yapılar ve devletin her kademesi yeniden şekillenmiştir. Asker ressamlar görevleri gereği hem savaş meydanlarında bulunmuşlar, hem de sanatçı kişiliklerinin yüklediği sorumlulukları yerine getirmişlerdir."* (Alkan, 2017, s. 15)

Tanzimat ilanı ile beraber Osmanlı Devleti'nde toplumsal olarak değişimler olmuştur. Edebiyatın ön planda olduğu hürriyet, milli tarih, milliyet kavramları bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu kavramlardan etkilenen bazı asker ressamların eserlerine bunu yansıttığı görülmektedir. Londra, Viyana ve Paris gibi önemli Avrupa şehirlerinde eğitim alan bazı asker ressamlar o dönemin önde olduğu popüler sanat akımı romantizm yerine, daha akademik ve klasik sanat üzerine ağırlık vermişlerdir. Bu ressamların kendi seçimi olduğu gibi eğitim aldıkları yabancı ressamların etkisi olduğu da düşünülebilir.[4]

Türk sanatının gelişmesi için ilgi gösteren Sultan Abdülaziz Avrupa'ya gönderdiği asker ressamların yanı sıra kendiside Avrupa'ya giden ilk padişah olmuştur. Avrupa'da gördüğü sanatsal gelişim padişahı etkilemiş olmalı ki 1871 senesinde kendisinin heykelini İngiliz heykeltıraş Charles Fuller'e yaptırmış, batılılaşmanın kapılarını sonuna kadar açmıştır.

İkinci kuşak dediğimiz asker ressamlar arasında Şeker Ahmet Ali Paşa, Osman Nuri Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Hoca Ali Rıza, Halil Paşa ve Süleyman Seyyid Türk resim sanatının gelişim açısından öncüleri kabul edilmektedir. Bu ressamlar Fransa'nın Paris şehrinde kurulan Mekteb-i Osmanî'ye de resim eğitimi almışlardır. Memlekete geri döndüklerinde ise resim eğitmeni olarak alttan yetişen ressam adaylarına katkıda bulunmuşlardır. Türk resim sanatının büyük bir gelişim göstermesi, bu ressamların Avrupa'da farklı yöntem ve teknik öğrenmesi ve genç ressamları bu yönde eğitmeleri etkilidir.[5]

---

[4] Seyfi Başkan, ***Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim***, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları,1997,s 55

[5] "Asker Ressamlar Kuşağı" https://9lib.net/article/asker-ressamlar-ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1-cumhuriyet-%C3%B6ncesi-sonras%C4%B1-sanat%C4%B1nda-fig%C3%BCr%C3%BCn%C3%BCn.wq276ljy (Erişim Tarihi:03.03.2022)

Şeker Ahmet Ali Paşa Fransız ressam Gustave Clarence Rodolphe Boulanger, Jean-Léon Gérôme ve son olarak Alexandre Cabanel gibi ressamlardan eğitim almış ve diğer asker ressamların arasından göze çarpmayı başarmıştır. Paris şehrinde bulunduğu sırada çeşitli sergilere katılmış ve adından söz ettirmiştir. Şeker Ahmet Ali Paşa Türkiye'de ilk koleksiyon işini başlatan kişi olarak da bilinmektedir. İlki 1873 yılında ikincisi de 1875'te Türkiye'de açtığı ilk karma sergileri ile öncü bir hareket başlatmıştır.[6]

> *"Dergiler ve günlük gazetelerde eski eserler, güzel sanatlar hakkında yazılar çıkmakta; ilk müze kurulmakta; Şeker Ahmed Paşa'nın girişimiyle ilk resim sergileri düzenlenmekte; tiyatrolar açılmakta; tiyatro dekorasyonu ressamlığı ortaya çıkmakta (bilinen en eski isim: İtalyan Merlo), tarihi binalar restore edilmektedir."* (Arık, 1986, s. 377)

Türk resim sanatının başlangıcı sayılan asker ressamlar kuşağı, kendinden sonra kurulan ressam gruplarına öncülük etmiştir. Milli mücadele ile beraber milli ruhu ateşleyen asker ressamlar, diğer sanatçılara ilham olmuşlardır. Gerektiğinde savaşta mücadele edip, fırsat buldukça çizimler yapmışlardır. Savaş alanında yaptıkları eskizleri yağlıboya ile tuvale aktarmışlardır.

Asker ressamların bu kadar önemli olması hem batılılaşma olarak hem de Türkiye Cumhuriyeti'ne doğru geçişte önemli paylarının olmasıdır. Asker ressamlar memleketin siyasi alanında rol oynayıp, hem de sanat kültür bakımından ülkemize katkı sağlayıp öncülük etmişlerdir. İmparatorluktan çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişin sembolü olmuşlardır. Bu durumu sağlayan ve destekleyen saray rejimi de etkili olmuştur. (Emir, 2020, s. 47)

[6] "Şeker Ahmet Paşa" https://www.gelisenbeyin.net/seker-ahmet-pasa.html (Erişim Tarihi:25.04.2022)

1.2.1. Ferik İbrahim Paşa (1815-1891)

Ferik İbrahim Paşa Avrupa'ya resim eğitimi için gönderilen ilk Türk ressam olarak kayıtlara geçmiştir. Konyalı Kulaksız Mustafa Paşa'nın oğlu olan ressam resim eğitimini Avrupa'da tam nerede aldığı bilinmiyor. Fakat asker ressam arkadaşlarıyla beraber Londra'da olduğu tahmin edilmektedir. Memlekete ne zaman döndüğü bilinmemektedir. Osmanlı'ya döndüğünde Sultan Abdülmecid'in İbrahim Paşa'dan resim eğitimi aldığı ve padişahın portresini çalıştığı kayıtlarda geçmektedir. Korgeneral rütbesi alan Ferik İbrahim Paşa çok sayıda eser üretmiştir. Ressam ürettiği eserleri realist bir tavırla tuvale uygulamıştır. O kadar realist yapmıştır ki Sultan Abdülmecid tarafından Bursa şehrine sürgün edilmiştir. Bunun sebebi padişahın yüzünde çiçek hastalığından kaynaklanan benekler olmasıdır. İbrahim Paşa'da bunu birebir tuvale aktarmıştır. Ressamın ürettiği natürmortlar, peyzaj çalışmaları arasında Sultan Abdülaziz'in portresi olduğu söylentiler arasındadır.76 yaşında vefat eden ressam Türk resim sanatı için önemli ve kıymetli bir değerdir. (İslimyeli, 1965, s. 31)

Görsel 2:*Ferik İbrahim Paşa "Peyzaj" tablosu*

1.2.2. Ferik Tevfik Paşa (1819-1866)

Görsel 3:*Ressam Ferik Tevfik Paşa'nın fotoğrafı*

İlk Türk ressamlardan olan Tevfik Paşa Türk resim sanatının batılılaşma anlamında önemli temsilcilerindendir. Sarayda yetişen ressam babası Müezzinbaşı Mehmet Şakir Efendi tarafından Humbarahane'ye yerleştirilip bu okulun önemli hocalarından biri olan Hoca İshak Efendi tarafından bilim ve fen öğrenir. Avrupa'ya gidecek öğrenciler arasında yer bulur. Paris'te eğitimine devam eden ressam burada bulunduğu üç senede sanat ve fen eğitimi görmüştür. Memlekete döndükten sonra farklı ve önemli askeri görevler üstlenmiştir. Günümüzde Genelkurmay Başkanlığı sayılan o dönemde Erkan-ı Harbiye Reisliği'ne kadar yükselmiştir. Bilinmeyen bir olaydan dolayı Sultan Abdülaziz tarafından Bursa'ya sürgün gönderilmiştir. Bursa şehrinde vali Vefik Paşa ile depremden dolayı zarar gömüş olan Bursa Ulu Camii'ni restore ederlerken Tevfik Paşa mihrab'ın hatlarını düzenlemeye koyulur. Bu başarılı hat düzenlemesi eğitim aldığı okullardan da anlaşılmaktadır. Tevfik Paşa hakkında fazla bilgi ve eser bulunmasa da Türk resim tarihine adını yazdırmıştır.[7]

[7] "Ferik Tevfik Paşa" https://sanattasarimgazetesi.com/2021/03/23/ressam-ferik-tevfik-pasa (Erişim Tarihi: 25.04.2022)

1.2.3. Şeker Ahmet Ali Paşa (1841-1907)

Görsel 4:*Ressam Şeker Ahmet Ali Paşa'nın fotoğrafı*

Babası Ali Efendi olan Şeker Ahmet Paşa 1841 senesinde İstanbul Üsküdar şehrinde doğmuştur. 1855 senesi Tıbbiye Mektebine girip daha sonra Harbiye'ye geçen ressam 1859 yılında teğmen olmuştur. Resim sanatında başarılı olması onu daha 18 yaşındayken öğretmen yardımcısı yapmıştır. Dönemin padişahı Sultan Abdülaziz onu Paris'teki okul olan Mekteb-i Osmanî'ye ye 1864 senesinde yollamıştır. Paris'te aldığı eğitim ve katıldığı sergilerde takdir toplamıştır. Ressam burada geçirdiği süre sonunda 1871 de memlekete dönmüş Mekteb-i Tıbbiye'de resim derslerine öğretmen olarak girmiştir. 1873 yılında ilk Türk resim sergisini açmış başarılı ressam rütbesini de kıdemli yüzbaşılığa yükseltmeyi başarmıştır. Sultan Abdülaziz'in yardımcılığını yaparak sarayda bulunması Avrupalı önemli ressamlardan yapıtlar alınmasında önemli rol oynamıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasında önemli pay sahibidir. Sanay-i Nefise Mektebi'nde de jürilik yapmıştır. 1884 yılında Tuğgeneral, 1890 da Tümgeneral olmuştur. 60 tane nişan ve madalya alan ressam bunların 48 tanesini farklı ülkelerden almıştır. [8]

[8] "Şeker Ahmet Ali Paşa" https://www.kulturportali.gov.tr/portal/seker-ahmet-pasa (Erişim Tarihi:07.03.2022)

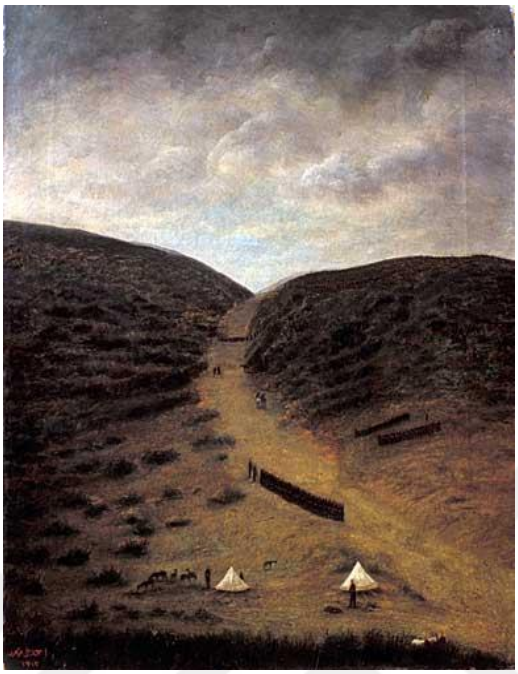

Görsel 5: *Şeker Ahmet Ali Paşa'nın "Talim Yapan Erler" eseri 1898*

"1869 ve 70'lerde salon sergilerine katılmış, 1870'te Roma ödülünü kazanmıştır. 1871'de ülkesine dönen sanatçı çeşitli okullarda resim öğretmenliği yapmıştır. Mütevazi bir karakteri olduğundan "Şeker" lakabıyla anılan Ahmet Paşa 1873'te Sultanahmet'teki resim salonunda ilk kez sergi açmıştır. Ortaya çıkan olumlu tepkilerden sonra 1875'te ikinci sergisini de açan sanatçının açmış olduğu bu sergiler neticesinde oluşan sanatsal eğilimin sonucunda sanat eğitimi yapacak bir kurumun açılması gündeme gelmiştir. Daha sonra sarayda resim koleksiyonu oluşturma çabası içerisine giren Şeker Ahmet Paşa yapmış olduğu eserlerde doğa ve iç mekân derinlikleri, resim yüzeyinde soyut plastik niteliklere dönüşür ve tüm ayrıntılar, bir örgü sistemi olarak yüzeyi kaplar." (Demir, 2020, s. 35)

Bir diğer önemli yapıtı kendisinin portresidir. (Görsel:6) Sağ elinde fırça sol elinde paletini tutmaktadır. Ciddi bir şekilde odaklanmış bakışı ile dikkat çekmektedir. Ressam bu eseriyle Türk resim sanatı adına batılı anlamda ilk oto portreyi temsil etmiştir. Eserlerinde hem geleneksel bir işleyiş hem de batıdan bir parça bulunduran ressam ortaya çağdaş ve özgün işler koymuştur. Eserlerinde daha çok meyve ağırlıklı natürmortlar çalışan ressam üzümler, kavunlar, karpuzlar gibi geometrik formları çarpıcı bir şekilde izleyiciye aktarmaktadır.

Görsel 6: *Şeker Ahmet Ali Paşa'nın "Otoportre" çalışması*

1.2.4. Şehit Ressam Hasan Rıza (1860-1912)

Görsel 7:*Şehit Ressam Hasan Rıza'nın fotoğrafı*

İstanbul'un Üsküdar şehrinde 1858 senesinde dünyaya gelen ressam, Bahriye Mektebi'nden mezun olup, 1881 yılında Harbiye Mektebi'ne kayıt olmuştur. Osmanlı ile Rusya arasında savaş çıkınca kendi isteği ile orduya katılmıştır. Savaşta İtalyalı bir ressamın korumalığında olan sanatçı, bu ressamdan etkilenip ürettiği eserleri inceleme fırsatı bulmuştur. Savaş bittikten sonra mektebe geri dönen ressam, okulun son senesinde Sultan Abdülhamid'in yatında bulunan eserleri, restore etmek ve bakımını yapmak üzere görevlendirilmiştir. Bu görevi başarı ile tamamlayan ressam, subay rütbesi almıştır. Hasan Rıza bu rütbeyi kabul etmeyerek resim çalışmak üzere İtalya seyahatine çıkar. Napoli, Floransa ve Roma gibi şehirlerde on sene geçirir. Kendisini geliştiren ressam, Mısır'a seyahat edip oradaki sanat anlayışını araştırmaya başlar. Memlekete geri döndüğünde ise subay rütbesi tekrar ona teklif edilir, fakat kabul etmemiştir. Ressam daha sonra Edirne'de bulunan Karaağaç bölgesine yerleşir ve atölye kurup eserler üretmeye başlar. Ağırlıklı olarak savaşları betimleyen kompozisyonlar ve portreler çalışmıştır.[9]

Edirne'de ürettiği eserlerin çoğunu öğretmenlik görevi sırasında üretmiştir. Önemli şahsiyetlerin portrelerini çalışmış, tarihin önemli olaylarını tuvaline aktarıp, bir seri üretmiştir. Eserlerinin ne yazık ki çok azı günümüze ulaşmıştır.[10]

[9]"Şehit Ressam Hasan Rıza Bey" https://www.etkinkitle.net/sehit-ressam-hasan-riza-bey-kimdir/ (Erişim Tarihi:08.03.2022)
[10] "Şehit Ressam Hasan Rıza " https://www.edirne.bel.tr/s/sehit-ressam-hasan-riza-9.html (Erişim Tarihi: 11.03.2022)

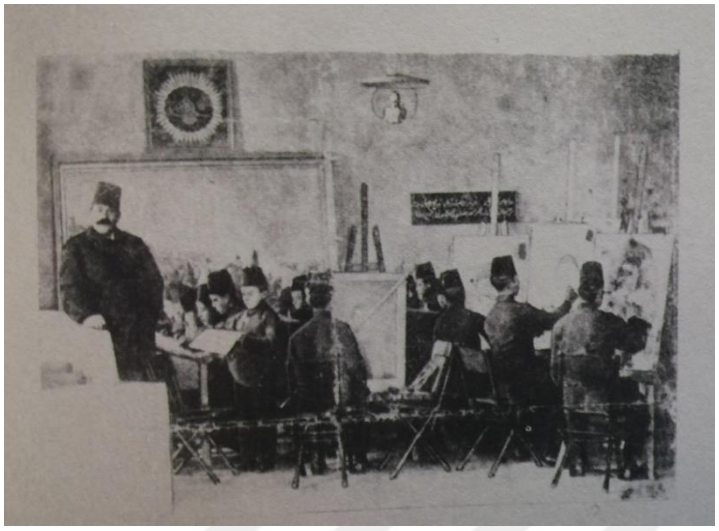

Görsel 8: *Şehit Ressam Hasan Rıza Edirne'de Hamidiye Mektebi'nde resim dersinde (Bu görsel Ahmet Süheyl Ünver'in Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri Kitabının 101.sayfasından alınmıştır.)11.03.2022*

Öğretmenlik döneminde birçok öğrenci yetiştiren ressam Edirne şehrinde Numune-i Terakki Mektebi'ni kurup, müdürlük yapmıştır. Bazı okullarda da Fransızca, resim eğitimi vermiştir. Bu okul kapanınca Sanayi Mektebi müdürlüğü görevine geçip birçok ressam adayı yetiştirmiştir. Ressam Hasan Rıza resimlerine yansıttığı tekniğini cephede beraber görev yaptığı ve dostu olan İtalyan sanatçıdan öğrenip tuvale uygulamıştır. [11]

" ...Bir gün derin bir vecd içinde çalışan bu ihtiyar sanatkarın dalgın vaziyeti, bendeki resmetme zevkini canlandırdı. Kurşun kalemiyle onu dikkatle desine ederek kendisine gösterdim.

Kendisini korumakla görevli Türk neferinden, güzel sanatların en yüksek kısmına heves ve bağlılık görmek, İtalyalı ressamı hayretler içinde bırakmıştı ve o dakikadan itibaren artık ben onun bir muhafızı olmaktan ziyade samimi bir dostu, genç bir meslektaşı olmuştum. Bu dostluğumuz senlerce devam etti. Savaş sona erdikten sonra bizi harp okuluna iade ettikleri zaman ben bahriyeye katılma arzusu gösterdiğimden deniz harp okuluna ayrılmıştım." (Ünver, 2015, s. 19)

[11] "Ressam Şehit Hasan Rıza", http://thearthistoryjournal.blogspot.com/2011/02/ressam-sehit-hasan-rza.html (Erişim Tarihi:11.03.2022)

Görsel 9: *Hasan Rıza'nın "Fatih'in Gemilerini Karadan Yürütmesi" tablosu 92x148 cm (1312-1896)*

Görsel 10: *Hasan Rıza'nın "Havuz Başında Gergef İşleyen Kadınlar" tablosu 210x138 cm (1319-1901)*

Ressam Hasan Rıza İstanbul doğumlu olmasına rağmen Edirne'nin adeta sembolü olmuştur. Tablolarının çoğu yağmalanan ressamın bazı çalışmaları diğer ressam arkadaşları tarafından kurtarılmıştır. Hasan Rıza'nın bazı eseri Edirne belediye binasında bulunmaktadır. (Görsel 9) Ressam Fatih Sultan Mehmet'i at üzerinde liderlik ederken betimlemiştir. Etrafındaki ordusu yaya bir şekilde gemileri karadan yürütmeye çalışmaktadır. (Görsel 10) Beş figürlü kompozisyonda kadınlar gerilmiş olan gergefe nakış işlemektedirler. Bu eserde Edirne belediyesinde bulunmaktadır. Bazı eserleri de Bulgar askerleri tarafından kaçırılmıştır. Ressam Sami Yetik Balkan savaşında yaşanan olayı şu şekilde aktarmıştır:

> *"O vicdanında kimseye karşı nefret hissi taşımayan bu cazibeli sanatkârla şehadetinden bir gün evvel Edirne'de hastaneye dönüştürülen Sanayi mektebinde görüşmüştüm. Esasen hastanenin de müdürlüğünü yapardı.*
>
> *O gün 13 Mart 1329 (26 Mart 1913) uğursuz gününün sabahı idi. Ben hasta ve bitap bir halde idim. Bombardıman gürültülerinin şiddetinden bütün hastalar yataklarından fırlamış, merdiven başındaki büyük pencerenin önüne toplanmışlardı. Herkes şaşkın ve perişan bir halde yanı başımızda çatırdayan şarapnellerin meydana getirdiği ölüm bulutlarına bakıyorlardı. Hasan Rıza ağır ağır merdivenleri çıkarak yanıma geldi.*
>
> *Kalenin başında dalgalanan bir kefen gibi sallanarak şehrin düşüş felâketini ilân eden beyaz bayrağı bana göstererek ağlamaya başladı.*
>
> *Bu beyaz teslim bayrağını görmek onu çok ağlatmış, gözünün önünde ölen bir yarı cana, kucağında inliye inliye ruhunu teslim eden anaya dökülen gözyaşlarından daha yakıcı daha acı yaşlar döktürmüştü.*
>
> *Şehrin düşüşünün ilk gecesi, müdürü bulunduğu hastaneden ayrılmamasını dostları ısrarla söyledikleri halde, Hasan Rıza bu teklifi bir türlü kabul etmemiş, Karaağaç'taki atölyesine gitmişti. Belki bilinç dışı bir hareket farz edilen bu gidişi, bence eserlerini kurtarmak kaygısından ileri gelen bir ruh isyanından başka bir şey değildir.*
>
> *Senelerden beri göz nuru dökerek 'plüm taraması' ile yaptığı tarihi resimlerin düşman çizmeleri altında ezildiğini, çiğnendiğini düşünmek onu öfkelendirmiş, kimseyi dinlememiş, ölümü düşündürmemiştir.*
>
> *Evet, Hasan Rıza o akşam atölyesine son olarak gitmiş ve bir daha geri dönmemiştir.*
>
> *Hasan Rıza, rezilce bir hücuma uğramış, eserleri yirminci asrın vandalları tarafından parçalanmış ve şehid olmuştu."* (Ünver, 2015, s. 23)

1.2.5. Mehmet Sami Yetik (1878-1945)

Görsel 11:*Ressam Mehmet Sami Yetik'in fotoğrafı*

İstanbul doğumlu Mehmet Sami Yetik Asker ressamların son kuşak sanatçısıdır. Asker olmak isteyen ressam Kuleli Askeri Lisesi'ne kayıt yaptırmıştır. Bu askeri okulda ressam Mehmet Ali Laga ile tanışıp dost olmuştur. 1896 senesi mezun olup, Harbiye Mektebi'ne girip burada ressam Hoca Ali Rıza ile beraber aynı ortamda bulunmaları, kendilerini geliştirmeleri açısından önemli olmuştur. Subay olarak mezun olan ressam, Eyüpsultan Askeri Baytar Rüştiyesi'nde resim öğretmeni olarak görev almıştır. Ressam kendi maddi imkânı ile Mahmut Şevket Paşa'nın izin vermesiyle 1910 senesinde Paris'e gitmiştir. Burada kendisini geliştiren sanatçı memlekete döndüğünde Kuleli Askeri Lisesi'nde görev almıştır. Balkan Savaşı çıkınca Edirne cephesinde görevlendirilip, Mehmet Ali Laga ile birlikte birçok eskiz çalışmaları yapma fırsatı bulmuştur. Edirne şehri düşünce iki ressamda Bulgarlara esir olmuştur.

Esir alınan ressamlar Bulgar ressamlar ile resimsel anlamda ilişkiler geliştirmişlerdir. Ayrıca Sami Yetik Şehit olan ressam Hasan Rıza'nın Bulgarlar tarafından dağılan atölyesindeki bazı eserlerini korumuş Viyana'daki müzelerde yer almasını sağlamıştır.[12]

"Balkan savaşında yurda dönmüş ve bu savaşa katılmıştır. Edirne'nin düşmesi üzerine Bulgarlara esir düşen Sami Yetik, Bulgar ressamları ile de temas sağlamış ve bihassa Şehit Hasan Rıza'nın maruz kaldığı felâketin bu sanatçıların nezdinde adeta savunmasını yapmış, onun düşman eline geçen eserlerinin Viyana müzelerinde yer almasında önemli bir rol oynamıştır. 1. Cihan Harbinde Boğaz Müstahkem mevkiinde görev alan sanatçı, katıldığı bu savaşların ilhamı ile büyük boyda, pek değerli eserler vermiştir. Savaştan sonra, Harbiye Baytar, (Veteriner), mektebinde, Kuleli, Haliçoğlu, Maltepe Askeri İdadileri ile Kocamustafapaşa rüştiyesinde uzun yıllar öğretmenlik yapan Sami Yetik, pek çok öğrenci yetiştirmiştir." (İslimyeli, 1965, s. 73)

Görsel 12: *Mehmet Sami Yetik "Milli Mücadele" tablosu 106x175 cm 1917*

Ressam Sami Yetik Balkan harbinde cephede bulunmuş, esir alınmış, çizimler yapmış ve gerektiğinde eli kalem yerine silah tutmuştur. Milli mücadele adlı eserinde merkezde düşmanı gözetleyip tetikte olan figürler dikkat çekmektedir.

[12]" Ressam Sami Yetik" https://www.biyografi.info/kisi/sami-yetik (Erişim Tarihi: 15.03.2022)

Manzaradan ayrılan figürlerin çizgisel ve renk bakımından etkili bir kompozisyon sağladığı görülmektedir.

> *"...Renkleri yan yana getirişinde' fırçayı kullanışında empresyonizme kaçmasına rağmen rengide modele değil module etmesini bilmiştir. Onun eserlerinde görülen fırça oyunları reflelerden faydalanarak plastik problemleri ikinci ve daha yukarı plânlara atmak mahareti bu türlü bir çalışmanın kazandırdığı denemelerle elde edilmiştir. Sami Yetiğin eserlerini gözden geçirirken empresyonistlerin şeffaf ve parlak renklerini bulmak pek kolaydır."* (Boyar, 1948, s. 128)

1.3. Sanayi-i Nefise Mektebi (1882)

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından önce sanat ve mimarlık üzerine bir akademi kurma düşüncesi oluşmuştur. Padişah III. Selim döneminden başlayarak mühendis ve mimarlar ülkemize çağırılmıştır. Bu dönemde mühendis ve mimara olan ihtiyaç ressamlardan daha önemli bir durumdur. Fakat Avrupa'dan getirilen veya Avrupa'ya gönderilecek öğrenciler ile dönemin yönetimi vakit kaybetmek istemiyordu. Bu mimar ve mühendislerin getirilmesi dönemin rejiminde bulunan önemli isimlerin resim sanatına olan büyük ilgisi de bununla örtüşünce, topluma ressam ve mimar kazandıracak bir okul açılması kaçınılmaz durum yaratmıştır. (Tataroğlu, 2019, s. 177)

1882 senesinde Sultan II. Abdülhamid'in emri ile Sanayi-i Nefise Mektebi'ne, Osman Hamdi Bey'in müdür olarak atanmasıyla okul kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulmuş ilk güzel sanatlar okulu olarak tarihe geçmiştir. Resmi yazılarda okul "Sanayi-i Nefise Mektebi Âlisi" adı ile geçmektedir. Paris Güzel Sanatlar Okulu'ndan örnek alınarak kurulan okul, bina inşaatı, kütüphanesi, akademik ve idari kadronun oluşmasıyla beraber 2 Mart 1883 senesinde eğitim vermeye başlamıştır. Sekiz öğretmen ve yirmi öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin hepsi erkek öğrencilerden oluşmaktaydı. 1914 senesinde kız öğrenciler için İnas Sanayi-i Nefise Mektebi açılmış ve 1926 senesinde iki okul birleşerek kız ve erkek eşit bir şekilde eğitim almaları sağlanmıştır. 1928 yılında Güzel Sanatlar

Akademisi, 2004 senesinden itibaren ise Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adıyla eğitime devam etmektedir.[13]

Görsel 13: *Sanayi-i Nefise Mektebi'nin öğrencilere eğitim verdiği ilk binası*

1.3.1. Osman Hamdi Bey (1842-1910)

Görsel 14:*Ressam Osman Hamdi Bey'in fotoğrafı*

[13] "Sanayi-i Nefise Mektebi" https://www.arkhesanat.com/mimar-sinan-guzel-sanatlar-eski-adiyla-sanayi-i-nefise-mektebini-tarihcesi-nedir/ (Erişim Tarihi:27.04.2022)

1842 senesinde İstanbul'da doğan ressamın aile ortamı çok yönlü gelişmesini sağlamıştır. Hukuk eğitimi için 1857 yılında Paris'e gönderilen sanatçı hukuk dersleri dışında Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda arkeoloji ve resim sanatı üzerine eğitim aldı. Resim sanatına olan ilgisi artınca kendisini bu yönde geliştirecek olan ressam sanatın ön planda olduğu, Paris'te Gustave Boulanger ve Jean Leon Gerome adlı ressamlardan resim eğitimi almıştır. Daha sonra İstanbul'a dönen ressama çeşitli görevler verilmiştir. Paris ve Viyana'da sergi komiseri, Bağdat'ta siyasi müdür, teşrifatçı gazeteci, müze müdürü, diplomat, asker ve belediye müdürü gibi önemli görevlerde yer almıştır.1882 yılında da Sanayi-i Nefise Mektebi'ne müdür olarak atanmıştır. Eserlerinde figürleri, çinileri, halıları en ince detayına kadar işlemiştir. İzleyiciyi içine çeken eselerde diğer ressamlardan üslup olarak farklı yol izlemiştir. (Yerli, 2020, s. 247)

Görsel 15: *Osman Hamdi Bey'in "Kur'an Okuyan Kız"tablosu 41,1x51 cm 1880*

1.4. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti (1909-1919)

1909 ve 1919 yıllarında aktif rol üstlenmiş bağımsız bir ressam örgütü olan bu cemiyet, Sanayi-i Nefise Mektebi'nden sonra kurulmuştur. Türk ressamların kurduğu ilk örgüt özelliği taşımaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde resim sanatının

gelişmesi ve ressamların bu yolda ilerlemesi bu cemiyetin esas amacıdır. Daha geniş kitleye ulaşma amacı içerisindeki ressamlar bu doğrultuda emek harcamışlardır. 1919 senesinde sona ermiş olan grup, 1921 yılında Türk Ressamlar Cemiyeti, 1926 yılından başlayarak Türk Sanayi-i Nefise Birliği ve 1929 yılından itibaren Güzel Sanatlar Birliği isimleri alan grup Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği kurulana kadar tek ressam örgütü olmuştur.[14]

Bu cemiyetin temeli öncülüğünü üstlenen ressam Mehmet Ruhi Arel'in Şehzadebaşı'nda bulunan evinde toplanan diğer ressam arkadaşları ile beraber atılmıştır. Bu ressamlar Mehmet Ruhi Arel ile beraber Sami Yetik, Hikmet Onat, Şevket Dağ, İbrahim Çallı, Ahmet Ziya Akbulut, Hoca Ali Rıza, Şerif Abdülkadirzade, Ahmet İzzet, İzzet Mesmur, Mehmet Muazzez ve Mahmut isimli ressamlardan oluşmaktadır. Bu cemiyete ilgi fazlasıyla armış olup, çevre ve mekân olarak daha uygun olan Cağaloğlu'nda Sait Bey Konağı cemiyete ev sahipliği yapmıştır. İlerleyen senelerde etkinlik faaliyetleri yoğun şekilde devam etmiştir. (Başkan, 1994, s. 27)

> *"20.yüzyılın getirdiği sosyal ve kültürel yeniliklerin dinamik ortamında ortaya çıktığı görülen* ***Osmanlı Ressamlar Cemiyeti,*** *günümüzdeki akımlara ve üslup yeniliklerine paralel bir sanatsal birlik değil, daha çok profesyonelleşme yolları aranan bir meslek olgusu çerçevesinde ele alınmalıdır. Türk resminde usta-çırak ilişkilerine dayanan geleneksel lonca ve benzeri sistemler, ilk kez Osmanlı Ressamlar Cemiyeti bünyesinde yenilenmiştir. Yine başlangıçta sanatçıların tek tek ve birbirlerinden bağımsız olarak çaba gösterdikleri bir ortamda cemiyet, sanatçılara salt dayanışmanın ötesinde, ortak olarak programlı hareket etme imkanı da sağlamıştır. Üstelik sanatçılararası ilişkilerin pekişmesine imkân sağlamak dışında, Türkiye'de henüz basının bile çok yeni bir kavram olduğu dönemde* ***"Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi"*** *gibi bir periyodikle sanatçılararası iletişim, yayın yoluyla da çeşitlendirilmeye çalışılmıştır. Sanat ortamının canlılığı ve çok sesliliğini sağlayan sürekli bir etkinlikler düzenine ve sanatçılararası iletişim verimliliğine yönelik çabaları ile cemiyet, çok ileri bir görüşü temsil etmiştir."* (Başkan, 1994, s. 32)

[14] "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti" http://sanatokuma.blogspot.com/p/turk-resmi-baslangclar.html (Erişim Tarihi: 25.04.2022)

Görsel 16: *"Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi"*

1911 ve 1914 senelerinde yayınlanmış olan bu gazete hem maddi hem de manevi olarak desteğini veren Şehzade Abdülmecid Efendi cemiyetin saygı ve sevgisini kazanmıştır. Gazetenin on sayısının en üst kısmında bulunan başlıkta Şehzade Abdülmecid'in büstü vardır. Başlıkta hilal dikkat çekmektedir. Şehzade'nin sol kısmında antik yapı kalıntısına benzer bir siluet bulunmaktadır. Hilalin sağ tarafında fırça, palet, boya tüpü ve spatula vardır. Yine sol kısımda "Ressamlar Cemiyeti" yazısı ve üst kısmında "Osmanlı" kelimesi bulunmaktadır. Tüm alan zeytin dalları ile çevrelenmiştir. Bu amblemin dışında on dört ile on beşinci sayıları hariç ressamların kendi resimlerine yer verilmiştir. Yayın hayatı kısa bir dönem sürmüş olsa da üç yüz yirmi sayfa olan on sekiz sayı çıkartılmıştır. Türk resim sanatının destekçisi olan ressamlar bu gazetede yazdıkları yazılarda, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne karşı gelişime açık eleştirilerde yapmışlardır. (Başkan, 1994, s. 44,45)

1.4.1. Mehmet Ruhi Arel (1880-1931)

Görsel 17:*Ressam Mehmet Ruhi Arel'in fotoğrafı*

İstanbul doğumlu ressam gemi mühendisi olarak 1900 senesinde Bahriye Mektebi'nden mezun olmuştur.1903 ve 1909 senelerinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Valeri ve Osman Hamdi Bey'den eğitim almıştır. 1910 senesinde Fransa Paris'e eğitim almaya giden ressam I.Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle yurda dönmek zorunda kalmıştır. Şişli Atölyesi'nde savaş ile ilgili çalışmalar yapmıştır. Ankara, Viyana ve Galatasaray sergilerine eserleriyle katılmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde perspektif derslerine giren ressam, çeşitli liselerde de eğitim vermiştir. Figürlü ve manzaralı kompozisyonlar kullanan sanatçı, toplumsal konular üzerine eserler üretmiştir.[15]

[15] "Ressam Mehmet Ruhi Arel" https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mehmet-ruhi-arel- (Erişim Tarihi: 01.04.2022)

Görsel 18: *Mehmet Ruhi Arel'in "Atatürk İzmir'e Giriş" tablosu 89x125 cm 1927*

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurucusu olan ressam ayrı zamanda Fransızca ve İngilizce dillerini bilmektedir. Karakalem, sulu boya ve yağlıboya gibi resim malzemelerini kullanarak eserler üretmiştir. Özellikle Enver Paşa'nın isteği üzerine savaş ve milli duyguları harekete geçiren eserler üretmiştir. Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi önemli savaş olaylarını tuvale aktarmıştır. Resimlerinde "İşçiler", "Demirciler", "Taşçılar" gibi eserler üretmiş ressam, halkın kalkınmaya olan ihtiyacını aktarmak istemiş ve siyaset olarak göndermeler yapmıştır.[16]

[16] "Mehmet Ruhi Arel" https://edebiyatvesanatakademisi.com/Icerik.aspx?a=/e/YORUMLAR/T%c3%bcrk-Ressamlar/Mehmet-Ruhi--Arel-%27-in-Hayat%c4%b1-Resim-Sanat%c4%b1-ve-Resimleri/%c5%9eahamettin-Kuzucular/677c8156-32f5-4090-b037-3ad3170ec2d6 (Erişim Tarihi: 01.04.2022)

Görsel 19:*Son Halife ve Ressam Abdülmecid Efendi Şişli Atölyesi'nde Ressamlar ve Askerlerle Birlikte fotoğrafı*

Osmanlı İmparatorluğu yıkılma sürecine girmiş olsa da I.Dünya Savaşı sonucu olarak Çanakkale cephesindeki düşmana karşı alınan galibiyet Türk milleti için yeni bir başlangıç ve umut olmuştur. Mehmet Ruhi Arel, Sami Yetik, Hikmet Onat, Nazmi Ziya, İbrahim Çallı, Ali Sami Boyar, Feyhaman Duran, Namık İsmail ve Avni Lifij gibi ressamlar Sanayi-i Nefise'de eğitim almışlardır. Paris'e eğitim almaya giden ressamlar daha sonra I.Dünya Savaşı nedeniyle memlekete geri gelmeleri bildirilmiştir. Savaş nedeniyle ekonomik sıkıntılar yaşayan ressamlar, Devlet adamı, ressam ve sanat tarihçisi olan Celal Esad Arseven'in Harbiye'ye bağlı olan yere bu durumu ileterek, ressamların sorununu çözmek istemiştir. Kendisinin fikri ressamlara ait bir atölye kurulması ve ressamların kendi eğitim ve tecrübelerini eserlerine yansıtarak, sanatsal olarak Batılı ülkelere karşı güçlü bir devlet imajı yakalamak gerektiğini belirtmiştir. Bu düşünce 1917 yılında Şişli Atölye'si kurularak karşılık bulmuştur. Bulgar çarsısı adıyla anılan yerde bir baraka kurularak, çevresine siperler kazılarak askerler, top arabası, silah gibi ressamların korunması için destekleyici adımlar atılmıştır.[17]

[17] "Şişli Atölyesi" https://arsizsanat.com/turk-resminde-savasin-betimi-ve-bir-savas-cephesi-olarak-sisli-atolyesi/ (Erişim Tarihi: 04.04.2022)

"1912-1922 Balkan Savaşları, peşinden I. Dünya Savaşı ve son olarak Kurtuluş Savaşı'nı yaşayan bu kuşak daha önceki kuşaklardan farklı olarak savaş ortamında sanatlarını geliştirmek mecburiyetinde kalmıştır. Mehmet Ruhi, Hikmet Onat, Ali Sami Boyar, Sami Yetik, Cevat Üsküdarlı, Ali Cemal, Mehmet Ali Laga, Arif Kaptan, Ali Rıza Beyazıt, Adil Doğançay gibi isimlerden oluşan bu kuşak sanatçılarının çoğu askeri okul çıkışlı bir kısmıysa dönemsel koşullar içerisinde savaşa giren Sanayi-i Nefise veyahut diğer yabancı ülkelerde eğitim görmüş ressamlardan oluşmaktadır. Bu kuşak ressamlarının daha sonra ülke kültür hayatında etkili sanatçılar olarak sonraki dönemlerde de etkili oldukları görülmektedir. Bu bağlamda askeri okullarda verilen resim eğitiminin kalitesinin anlaşılması açısından bu kuşak sanatçılarının yine aynı dönem içerisinde yaptıkları eserlerinin incelenmesi gerekmektedir." (İşcanoğlu, 2010, s. 21)

Görsel 20: *Mehmet Ruhi Arel "Düşman Kaçtıktan Sonra" tablosu*

1.5. Çallı Kuşağı (1914 Kuşağı)

Eserlerinde Empresyonizm etkisinin görüldüğü ressamlardan oluşan grup İbrahim Çallı, Nazmi Ziya Güran, Feyhaman Duran, Mehmet Ruhi Arel, Hikmet Onat, Hüseyin Avni Lifij, Namık İsmail, Şevket Dağ, Mehmet Sami Yetik, Mehmet Ali Laga, Ali Sami Boyar, Vecih Bereketoğlu'ndan oluşmaktadır. Avrupa'da aldıkları sanat eğitimi ile sanatçılar desenlerini güçlendirmişlerdir. Memlekete döndüklerinde ortak bir sanat görüşünde birleştiler. (Bayav, 2017, s. 28)

Paris'e giden sanatçılar I.Dünya savaşına kadar orada bulunup resim üretmişlerdir. Savaş sebebi ile eğitimlerini yarıda bırakıp memlekete döndükleri tarih 1914 olduğu için "1914 Kuşağı" adını aldılar. Grubun önderliğini ön plana çıkan ressam İbrahim Çallı üstlenmiştir. Bu durumdan dolayı "Çallı Kuşağı" adını da almıştır. Bu ressam grubu Osmanlı İmparatorluğu döneminden, Türkiye Cumhuriyeti dönemine geçiş süreci arasında köprü görevi görmüştür.

> *"Paris'te canlı modelden desen çizimine dayalı, akademik bir resim eğitimine tabi tutulan bu grup, aldıkları disiplinli desen eğitimine karşın, açık havada, gün ışığının nesneler üzerinde bıraktığı renk etkisinin anlık izlenimlerini resim yüzeyine aktarmak amacı doğrultusunda, serbest fırça sürüşleri ile hızlı çalışma ilkesine dayanan İzlenimcilik (Empresyonizm) akımını benimsemişlerdi. İzlenimcilik, 1860'da Paris'te ortaya çıkmış ve kısa sürede, önce Avrupa'ya, sonrasında ise dünyanın çeşitli yerlerine yayılmış, ancak etkisini o günlerde çoktan yitirmeye başlamış olan bir sanat akımıydı. Bunun sonucunda grup desen çiziminden vazgeçmeden, İzlenimci sanat anlayışı ile de yakınlaşarak kendilerine özgü bir İzlenimci tavır oluşturmuşlardı. Buradaki eğitimlerine 1914'e kadar devam eden bu genç ressam grubu, 1914 yılında, I. Dünya savaşının başlaması ile eğitimlerini yarıda bırakarak yurda geri dönmek durumunda kalmışlardır."* (Pehlivan, 2019, s. 108)

1.5.1. İbrahim Çallı (1882-1960)

Görsel 21: *Ressam İbrahim Çallı'nın fotoğrafı*

1882 yılında Denizli şehrinde doğan ve bu kuşak içinde yer alan İbrahim Çallı, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne başladığında ressam Osman Hamdi Bey okulun müdürüdür. Okulun öğretmenleri Salvatore Valeri, Ömer Adil ve Joseph Warnia Zarzecki'dir. Ressam resim yeteneğini bariz şekilde kanıtlayarak diğer arkadaşlarının içinden sıyrılarak, okulu üç senede bitirmiştir. 1914 yılında Sanayi Nefise Mektebi'nde öğretmenlik yapan ressam 1947 senesine kadar bu görevini sürdürmüştür. Türk resim sanatı için önemli bir yeri olan ressamın yetiştirdiği öğrenciler arasında Nuri İyem, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Muhittin Sebati, Zeki Kocamemi, Cemal Tollu, Mahmut Cüda, Nurullah Berk, Şefik Bursalı, Avni Çelebi, Hale Asaf, Cevat Dereli, Halil Dikmen, Eşref Üren, Refik Fazıl Epikman gibi Türk resim sanatına hizmet eden değerli sanatçıları kazandırmıştır. (Okkalı & Baytar, 2020, s. 127)

Görsel 22: *İbrahim Çallı'nın "Bostancı Sahili'nde Gezintiye Çıkan Kadınlar" isimli eseri*

1.6. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi (1914-1926)

1914 senesinde kurulan ve 1920'li yıllarda erkek ile kızların bir arada eğitim alana kadar sanat eğitimi veren bir okuldur. Günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi adı ile eğitim hizmetine devam etmektedir. 1882 senesinde Türkiye'nin ilk güzel sanat eğitimini veren Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yalnızca erkek

öğrenciler eğitim almışlardır. 1 Kasım 1914 senesinde eğitime başlayan İnas Sanayi-i Mektebi'nin ilk öğretmeni ressam Ali Sami Boyar'dır. Diğer önemli kişilerden biride Mihri Müşfik Hanım'dır. İlk sene resim bölümü programına öğrenci alınıp, 1920'li yıllarda da heykel bölümü programı açılmıştır. Değişik nedenlerden dolayı yer değiştirmek durumunda kalmıştır. Öğrenciler hakkında bilgiler yetersiz kalmaktadır. Özellikle canlı model ve açık alanlarda resim yapmaları konusunda sıkıntı yaşayan öğrencilere yine Mihri Müşfik Hanım yardımcı olmuştur. (Karadağ, 2008, s. 29)

> *"O dönemde bir bakıma moda olarak başlayan kadınların resim eğitimi Mihri Hanımın özverili çabaları sayesinde kurulan İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ile sistemli hale gelmiştir. Okulda verilen ciddi eğitimle, deseni ve tekniği kuvvetli, sanata gönül vermiş birçok değerli kadın sanatçımız Türk resmine kazandırılmıştır."* (Dilmaç, 2011, s. 107)

Görsel 23:*1920'lerin ilk yarısında İnas Sanayi-i Nefise Mektebi öğrencileri*

> *"İlk yıllar ağırlıklı olarak natürmortlar yapılmıştır. Daha sonra Mihri Müşfik füzen ve karakalem ile figüre dayalı desen çalışmalarına ağırlık vermiştir. Kadın modeller konusunda okulun yaşadığı s ıkıntı, hamamlardan getirilen elemanlarla ve nihayet 1917'de ülkeye gelen Rus göçmenler ile tamamen ortadan kalkmıştır. Ancak erkek model sorunu büyük bir sıkıntı oluşturmakta ve öğrenciler erkek figürü hayalden çalışmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Bu durum, figürlere kadınsı bir ifade vermektedir. Bunun üzerine Mihri Müşfik Arkeoloji Müzesi'ndeki torsların kalıplarını aldırarak bu heykelleri okula getirtmiştir."* (Karadağ, 2008, s. 33)

1.6.1. Mihri Müşfik Hanım (1886-1954)

Görsel 24:*Ressam Mihri Müşfik Hanım'ın fotoğrafı*

1886 yılında İstanbul Kadıköy'de doğan ressam aristokrat bir aileye sahiptir. Özel eğitim alan sanatçı, müzik, edebiyat ve resim alanlarında oldukça başarılıdır. Resim sanatını tercih eden Mihri Müşfik Hanım yaptığı resimleri dönemin padişahı Sultan Abdülhamid'e göstermiş ve padişahı etkilemeyi başarmıştır. İki sene boyunca sarayın ressamı olan Fausto Zonaro'dan eğitim alır. Bu ressamdan eğitin alan Mihri Müşfik Hanım Batı resim anlayışına ilgi duyar. Bu ilgi onu İtalya'ya gitmesi için teşvik etmiştir. Galata üzerinden bir gemiyle İtalya'ya giden ressam istediği ortamı bulamayınca oradan Fransa'nın Paris şehrine geçer. Atölyelerde portreler çalışan ressam evinin bir odasını Müşfik Selami Bey'e kiralar. İlişkileri evliliğe dönüşen Mihri Hanım Müşfik soyadını alır. Memlekete geri dönen ressam İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması için önemli rol üstlenir.[18]

> *"Mihri Müşfik'in cesur uygulamaları sonucu açmış olduğu yenilikçi bu yol Cumhuriyet döneminde sanat ve sanatçıya verilen yoğun desteklerle birlikte, Anadolu'ya da yayılmış ve ülkenin çeşitli yerlerinde güzel sanatlar eğitimi veren okullar açılmasına neden olmuştur. Ayrıca Mihri Müşfik ve İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ülkemizde kısıtlıda olsa bir sanat ortamının oluşturulması için uygun zemini hazırlayan önemli biridir."* (Dilmaç, 2011, s. 111)

[18] "Mihri Müşfik Hanım" http://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/ (Erişim Tarihi:05.04.2022)

Görsel 25: *Mihri Müşfik Hanım'ın "Atatürk" portresi*

Anadolu'da başlayan milli mücadeleyi İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitim verirken takip etmiş ve büyük mücadele sonucunda gelen zafer ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ressamı çok mutlu etmiştir. Atatürk'ten çok etkilenen ressam onun portresini çalışmak istemiştir. Bu girişim karşılık bulmuş ve ressam Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Mareşal üniformasıyla portresini çalışmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile beraber Mustafa Kemal Atatürk'ün portresini ilk Mihri Müşfik Hanım yapmıştır. Modern bir ressam olan Mihri Müşfik Hanım kendi eserlerini de bu doğrultuda üretmiştir.[19]

[19] "Mihri Müşfik Hanım'ın Atatürk eseri" https://isteataturk.com/g/icerik/Mihri-Rasim-Musfik-Maresal-Ataturk/1569 (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

1.7. Yeni Resim Cemiyeti (1923)

Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin isim değiştirerek devam ettiği bir cemiyet olan Yeni Resim Cemiyeti sanat anlayışı olarak farklı görüş ayrılıklarının ortaya çıkması sonucu Şeref Akdik, Refik Epikman, Saim Özeren, Elif Naci, Mahmut Cuda, Cevat Dereli, Ali Avni Çelebi, Zeki Kocamemi ve Muhittin Sebati'nin birleşmesiyle kuruldu. (Başkan, 1997, s. 70)

Görsel 26: *Cevat Dereli, Ali Avni Çelebi, Mahmut Cüda bir sergi açılışında (Bu görsel Seyfi Başkan'ın "Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim" kitabından alınmıştır.) 06.04.2022*

1923'te kurulan Yeni Resim Cemiyeti Türk resim sanatının ikinci sanatçı birliğidir. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nden farklı bir yol izlememiştir. Bunun nedenleri cemiyetin kuruluşundan sonra ressamların 1924 yılında Avrupa'da resim eğitimi almaya gitmeleri ve birlikte çalışıp yeni bir resim dili ortaya çıkaramamış olmalarıdır. Avrupa'dan dönen ressamlar geldiklerinde yeni bir grup olan "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği" adı altında toplanmışlardır.

> *"Hazırlıksız, plansız programsız ve kuramsal donanımdan yoksun olan **"Yeni Resim Cemiyeti"** kurulduğu 1923 yılının ardından ancak bir yıl varlığını sürdürebildi. Zaten Türk resmine yeni bir şey getirmesi de mümkün değildi. Çünkü vaktiyle Osmanlı Ressamlar Cemiyeti içinde yer alan kurucuları aynı zamanda "Türk Ressamlar Derneği"ne de üye idiler. Kısacası bir tabela derneği olmaktan öteye gitmeyen topluluk gelişen olaylar karşısında dağılmaktan kurtulamadı."* (Başkan, 1994, s. 40)

1.7.1. Refik Fazıl Epikman (1902-1974)

Görsel 27:*Ressam Refik Fazıl Epikman'ın fotoğrafı*

İstanbul'da doğan ressam Refik Fazıl Epikman Türk resim sanatının Cumhuriyet yapısına uygun eserler üretmiş bir sanatçıdır. Çağdaş eserlerinin yanında bunu teorik bilgisi ile sanatını topluma aktarmaya çalışmıştır. İbrahim Çallı ile çalışıp eser üreten ressam, Milli Eğitim Bakanlığı'nın düzenlediği sınavı geçerek Cevat Dereli, Şeref Akdik ve Mahmut Cuda ile beraber Fransa'nın Paris şehrine sanat eğitimi için gönderildiler. İstanbul'a döndüğünde "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği"ni diğer ressam arkadaşları ile beraber kurmuştur. Empresyonizm akımın etkisinde resimler üreten sanatçı Paris'te gördüğü eğitimin ardından memlekete dönünce bu akımdan uzaklaşarak, kübist etkileri resimlerinde görülmeye başladı. Eserleri arasında Türkiye Millet Meclisi binasının duvarlarına yaptığı büyük ebatlarda eserlerde bulunmaktadır. [20]

[20] "Refik Fazıl Epikman" https://www.biyografi.net.tr/refik-fazil-epikman-kimdir/ (Erişim Tarihi:06.04.2022)

Görsel 28:*Refik Fazıl Epikman'nın "İlk Meclis" eseri*

İKİNCİ BÖLÜM

2.CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK RESİM SANATI

2.1. Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği (1929-1942)

Türk resim sanatında ilk kurulmuş dernek olan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti farklı isimler alarak devam etmiş ve ressamların bireysel yönde ilerlemeleri ve Avrupa'daki resim eğitimleri sebebi ile varlığını sürdüremeyerek kapanmıştır. Daha sonra farklı bir oluşuma geçen ressamlar, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği adı altında ikinci önemli derneği kurmuştur. Cumhuriyet döneminin ilk derneği olan birlik, Avrupa'dan dönen ressamlar tarafından 1929 senesinde kurulmuştur. Bu sanatçılar Refik Fazıl Epikman, Şeref Akdik, Cevat Hamit, Mahmut Fehmi, Hale Asaf, Ahmet Zeki Kocamemi, Mahmut Cuda, Nurullah Cemal, Ali Avni Çelebi, Muhittin Sebati, Fahrettin Arkunlar ve Ratip Aşir Acudoğlu'dan oluşmaktadır. Bu birlikte yer alan ressam Hale Asaf tek kadın ressam olarak dikkat çekmektedir.[21]

[21] Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği" https://arsizsanat.com/cumhuriyet-doneminin-ilk-sanatci-toplulugu-mustakil-ressamlar-ve-heykeltraslar-birligi/ (Erişim Tarihi: 25.04.2022)

Cumhuriyet'in ilânı daha modern bir ortam oluşma sürecini başlatmıştır. Yeni oluşum süreci kurumların yaygınlaşması, ressamları da harekete geçirmiştir. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti döneminde olduğu gibi resim sergilerinin açılması sürmüştür. Birliğin çalışma teknikleri birbirinden oldukça farklıdır. Farklı eserler ortaya çıkartan sanatçılar, Avrupa'da devam eden ekspresyonizm, realizm ve kübizm'in etkileri eserlerinde yer etmiştir. Ressamların açtıkları sergide Türk resim sanatının temel yapısına alışmış toplumun tepki göstermesinin sebebi, batı akımlarının etkisini çok fazla hissetmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bireysel olarak Türk resim sanatının ileriye doğru gelişim gösteremeyeceğini savunan ressamlar birlikte hareket ederek Bursa, Balıkesir, Zonguldak, İzmit ve Samsun'da sergiler düzenleyerek, Türk resim sanatını toplumun geneline yansıtmaya çalışmışlardır. (Yektaş, 2019, s. 20,21)

2.1.1. Ahmet Zeki Kocamemi (1900-1959)

Görsel 29: *Ressam Ahmet Zeki Kocamemi'nin fotoğrafı*

Ressam Zeki Kocamemi 1900 senesinde İstanbul'da doğmuştur. 1916 senesinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Hikmet Onat ve İbrahim Çallı'dan resim eğitimi almıştır. 1918'de I.Dünya Savaşı patlak verince resim eğitimini bırakıp cepheye gitmiştir. Bu savaştan sonra mektebe geri dönüp eğitimini tamamlamıştır. Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliğinin

önemli kurucu isimleri arasına girmeyi başarmıştır. Diğer ressamlar Paris'e resim eğitimi almaya giderken Zeki Kocamemi Hans Hofmann'nın resim atölyesinde özel ders alıp kendini geliştirmiştir. Daha sonra çeşitli kurumlarda resim öğretmenliği yapan ressam maddi olarak zorlanınca fırsat buldukça marangozluk yapmıştır. Müstakiller ile sergilere katılmış olan sanatçı 1947 senesinde "D Grubu"na dâhil olmuştur.[22]

> *"Türk resminin çağdaşlaşma sürecinde avangard niteliğe sahip sanatçılardandır. Ali Avni Çelebi ile birlikte yurt dışındaki eğitimleri tamamlanınca, ülkeye döndüklerinde İstanbul'da Galatasaray sergisinde yapıtlarını sergilemişlerdir. İzlenimci anlayıştaki yapıtların arasında dikkat çekerek, eleştirilere uğramışlardır. Zeki Kocamemi ile Ali Avni Çelebi'nin tanıtımını yaptığı sanat konsepti, daha sonra gelecek olan genç ressamlara örnek olmuştur. Türk resminde yeni bir açılıma köprü kurmuşlardır."* (Alkan, 2017, s. 198)

Görsel 30: *Ahmet Zeki Kocamemi'nin "Mekkâre Erleri" tablosu 123,5x195,5 cm 1935*

Ressam halkın Kurtuluş Savaşı'nda ortak hareket etmelerini ve zorluklara karşı mücadele ruhunu eserinde yansıtmaya çalışmıştır. Dışavurumcu bir şekilde yapılan eserin ön planında atları ile erler kararlı bir şekilde yollarına devam etmektedir. Arka planında bulunan ağaç gövdeleri ve tepeden aşağıya doğru inen erler ya da köylü halk dikkat çekmektedir. Kübist etkisi bulunan çalışmada, cepheye

[22] "Ahmet Zeki Kocamemi" https://www.biyografi.info/kisi/ahmet-zeki-kocamemi (Erişim Tarihi:10.04.2022)

malzemeler taşıyan halkın vatan için ne şartlar altında olursa olsun mücadeleci ruhunu kaybetmediğinin göstergesi bu eserde mevcuttur.

2.2. D Grubu (1933-1951)

Görsel 31: "*D Grubu" ressamları bir sergide beraber fotoğrafları*

1933 senesinde beş ressam bir heykeltıraş tarafından kurulmuştur. Nurullah Berk, Elif Naci, Zeki Faik İzer, Abidin Dino, Zühtü Müridoğlu ve Cemal Tollu ile beraber ortak düşüncelerle kurulan D Grubu, kendinden önce kurulan grupların dördüncü sanat grubu olduğundan dolayı ressamlar Latin Alfabesinin dördüncü harfi olan "D" harfini seçmeye karar vermiştir.

Türk resim sanatı 1950 senesinden itibaren ressamların bireysel adımlar atarak farklı tekniklere yönelmeleri, D Grubu ile başlamış ve çağdaşlaşma yolunda ilerleyerek ressamlar eserler üretmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber değişimlere ayak uydurmaya çalışan ressamlar yeni fikirler üretmeye çalışmışlardır. Bu dönemde ressamların toplumsal konulara yönelmesi ve yaşanan devrim ile birlikte arayış içinde olmaları normal bir durumdur. Türkiye

Cumhuriyeti'nin kurulması ile toplumda görülen heyecan ressamların yeni konulara yönelmelerine sebep olmuştur. (Kılıç, 2002, s. 95)

> *"Modern Türk Resim Sanatının tarihsel gelişimi, 1933 yılına gelindiğinde D Grubu'nun kuruluşuyla yeni bir evreye girmiştir. Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu, Abidin Dino ve Zühtü Müridoğlu'nun bir araya gelmesiyle oluşan D Grubu, o tarihe kadar kurulmuş olan dördüncü ressamlar grubudur. Bu yüzden grup üyeleri, grubun ismini Latin Alfabesinin dördüncü harfi olan "D" olarak seçmişlerdir."* (Baysal, 2021, s. 37)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması yeni bir yapılanma sürecini de başlatmıştır. Teknik, düşünce, akım ve anlayış gibi problemleri doğru ifade etmeyi amaçlamışlardır. D Grubu ressamları Avrupa'daki siyasi, kültürel ve toplumun değişim göstermesine sebep olan düşünce sanatını benimsemiştir. Kübizm akımının da bunun için uygun bir anlatım şekli olduğu düşüncesine karar verdiler. İlerleyen zamanlarda ressamlar arasındaki düşünceler daha da farklılaşma yolunda ilerlemiştir. Hem eserleriyle hem de yazdıkları yazılar ile çağdaşlaşma yolunda Türk resim sanatına katkı sağlamışlardır.1950'li senelerinde yaygınlaşan soyut sanat ile ilgili tartışma ve düşünceler arasında yer alan D Grubu üyeleri ilerleyen zamanda eserlerini bireysel üretmeye başlamışlardır. Düzenlemiş oldukları sergiler ile yurt dışı ve yurt içi toplam on altı sergi gerçekleştirmişlerdir. Bu sergilerin çoğu D Grubu adı altında gerçekleşmiştir. Türk resim sanatında adından söz ettirmiş ve tartışılmış bir sanat grubu olmuştur. [23]

> *"D grubu sanatçıları yalnızca sergiler açmakla kalmamış, sanatsal gelişmeleri topluma anlatmak, oluşturdukları eserleri çeşitli gazete ve dergilerde paylaşarak göstermek istemişlerdir. Sanatçıların çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmaları, makalelere yer vermeleri ve çeşitli konferanslarla eserleri anlatmaları özellikle gençlerin ve aydın kesimin ilgisinin artmasını sağlamıştır. Sanatçıların eserlerinde görülen batıda hâkim olan üslup özelliklerinin guruba Turgut Zaim ve Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun katılmasıyla yerel motifler ve konular yer almaya başlamış, Türk kültürünü yansıtan temalar çalışmalara yansımıştır."* (Yektaş, 2019, s. 23)

[23]" D Grubu" https://sanat.ykykultur.com.tr/basin-odasi/basin-bultenleri/d-grubu-1933-1951# (Erişim Tarihi:11.04.2022)

2.2.1. Nurullah Berk (1906-1982)

Görsel 32:*Ressam Nurullah Berk'in fotoğrafı*

İstanbul doğumlu Nurullah Berk ressam, yazar ve akademisyen olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kübizm ve konstrüktivizm akımları ile tanışmasını sağlamıştır. Galatasaray Lisesi'ni bitirip Sanayi Nefise Mektebi'ne girmiştir. 1924 senesinde Paris'e giden ressam orada Andre Lhote ve Fernand Leger ile beraber eserler üretmiştir.1928 yılında yurda dönen sanatçı diğer ressamlar ile beraber "Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği"nin kurucuları arasında yer almıştır. Daha sonra tekrar Paris'e giden ressam yurda döndüğü zaman D Grubu'nu oluşturan ressamlar arasında yer alıp bu ressam grubunun liderliğini yapmıştır. Tayyareciler, Damlar, İskambil Kâğıtlı Natürmort kübizm'i Türkiye ile tanıştırdığı eserleridir. Doğu ve Batı'nın farklı yansımalarını eserlerinde soyutlayarak aktarmak istemiştir. Batı sanatının yükseldiği bir dönemde Nurullah Berk Türk geleneğini bu yeni çıkan akımlar ile nasıl ortak bir dil kuracağı sorusunu eserlerinde problem edinmiştir.[24]

[24] "Nurullah Berk" https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-b/berk-nurullah/nurullah-berk-biyografi/ (Erişim Tarihi: 17.04.2022)

Görsel 33: *Nurullah Berk'in "İskambil Kâğıtlı Natürmort"tablosu 60x80 cm T.Ü.Y.B 1933*

2.3. Yurt Gezileri ve Yurt Sergileri (1933-1937)

1938 senesinde bir karar açıklayan Cumhuriyet Halk Partisi, ressamların Anadolu'nun farklı illerinde görevlendirilip, bir buçuk veya üç ay gibi bir süre ile partinin belirlediği illerde ressamlar eskizler çalışıp, bu eskizlerden eserler üretilmesi istenmektedir. 1938 ve 1943 seneleri toplam 48 ressam Anadolu'nun 63 farklı illerine gönderilerek 675 eser üretmeleri sağlanmıştır. Ressamlardan Türk köylüleri, yerel olan motifler gibi çalışma beklentisi içinde olan sanat eleştirmenleri ve siyasetçiler ortak bir jüri belirleyerek, eserleri yorumlayarak değerlendirmişlerdir. Her sene İstanbul, Konya ve Ankara devlet sergi evlerinde bulunan eserlerden aralarında belirlenen belli bir sayıdaki eser sergilenmekteydi. Yapılan bu etkinlik ressamların Ankara ve İstanbul sınırını kaldırmış farklı şehirleri görmeleri açısından da imkân sağlamıştır. Ressamların eserleri devlet adamları tarafından belli bir ücret karşılığı satın alınarak sanatçılara destek sağlanmıştır.[25]

[25] "Yurt Gezileri" https://www.altust.org/2011/12/bir-%E2%80%9Ccagdaslastirma%E2%80%9D-misyonu-ressamlarin-yurt-gezileri-1938-1943/ (Erişim Tarihi: 20.04.2022)

> *"Gezilerde üretilen resimler, 1939 yılından itibaren Devlet Resim ve Heykel Sergilerinde, 1944 yılında ise toplu olarak Ankara Sergievi'nde halkla buluşur. Yazının bilgiyi aktarma ve yaygınlaştırmadaki önemi kadar, resimlerin de bu misyonu gerçekleştirmede nedenli etkili olduğu, Yurt Gezileri vesilesiyle bir kez daha ortaya çıkar. Memlekete ait değerlerin duyarlıkla görsel olarak kaydedildiği ve sergilendiği bu resimlerle birlikte sanat ve sanatçı, toplumsal sorumluluğunu tam fonksiyonuyla yerine getirir; zira okuma-yazma bilmeyen kesimin de bu sergileri gezmiş olduğu düşüncesinden hareketle, söz konusu kesime memleketinin dört bir köşesi, iklimi, coğrafyası, tarihi, kültürel mirası, folkloru ve insanı yakından tanıtılır."* (Bayer, 2018, s. 173)

2.3.1. Sabiha Rüştü Bozcalı (1904-1998)

Görsel 34:*Ressam Sabiha Rüştü Bozcalı'nın fotoğrafı*

İstanbul doğumlu ressam, Türkiye'nin ilk illüstratörü olarak bilinir. Annesinin isteği üzerine ressam Ali Sami Boyar'dan resim eğitimi almıştır. Farklı yıllarda Paris, Münih, Berlin ve Roma'da bulunmuş buralarda Moritz Heymann, Lovis Corinth, Karl Caspar, Giorgio de Chirico ve Paul Signac gibi usta ressamlarla çalışmıştır.1928 ve 1929 senelerinde ressam Namık İsmail'in atölyesinde çalışmalarına devam etmiştir. Ressam natürmort ve manzara resimleri yapsa da portrelerdeki başarısı dikkat çekmiştir. 1938 ve 1940 senelerinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Halk Evleri'nin düzenlediği Yurt Gezileri projesi ile Zonguldak şehrine gönderilmiştir. Burada bulunduğu sürede Sömikok Fabrikası, Demir Çelik Fabrikası, Kozlu Elektrik Santrali gibi binaları çalışmıştır. Bu projenin hedefi çağdaşlaşan

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ressamlar tarafından eserlerinde bir belge niteliği taşımasıdır. Sanatçı 1949 senesinde çeşitli gazetelerde illüstratörlük yapmıştır. Sabiha Rüştü Bozcalı'nın portreler üzerindeki başarısının en iyi örneği 1960 senesinde yaşanan Yassı Ada duruşmaları esnasında yaptığı çizimlerdir.[26]

Görsel 35:*Sabiha Rüştü Bozcalı'nın Yassı Ada duruşmasında yaptığı kâğıt üzerine çizim 29,8x40,3 cm*

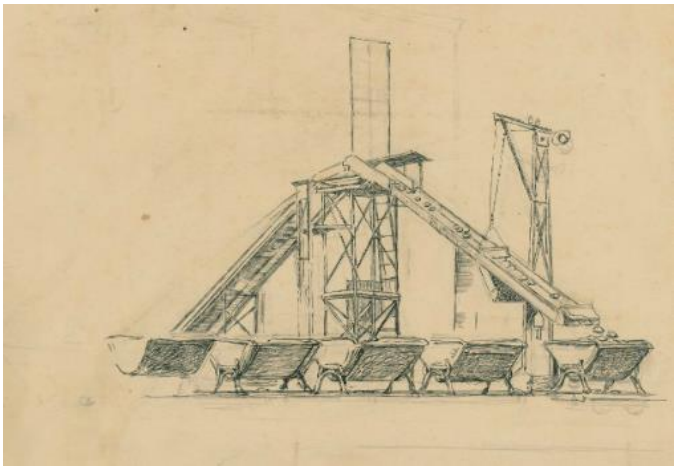

Görsel 36:*Ressam Sabiha Rüştü Bozcalının kâğıt üzerine Zonguldak şehrinde bulunan Kömür Madeni çalışması 25x32,7 cm 1939*

[26] "Sabiha Rüştü Bozcalı" https://www.biyografya.com/biyografi/18933 (Erişim Tarihi:21.04.2022)

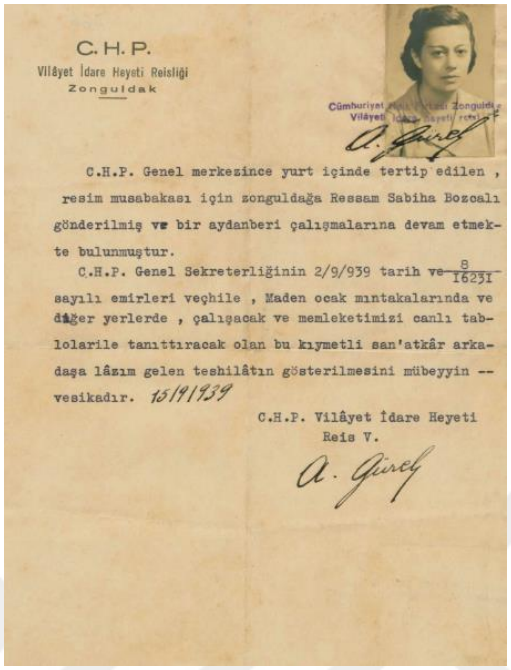

C. H. P.
Vilâyet İdare Heyeti Reisliği
Zonguldak

C.H.P. Genel merkezince yurt içinde tertip edilen , resim musabakası için zonguldağa Ressam Sabiha Bozcalı gönderilmiş ve bir aydanberi çalışmalarına devam etmekte bulunmuştur.

C.H.P. Genel Sekreterliğinin 2/9/939 tarih ve 8/16231 sayılı emirleri veçhile , Maden ocak mıntakalarında ve diğer yerlerde , çalışacak ve memleketimizi canlı tablolarile tanıttıracak olan bu kıymetli san'atkâr arkadaşa lâzım gelen teshilâtın gösterilmesini mübeyyin -- vesikadır. 15/9/939

C.H.P. Vilâyet İdare Heyeti
Reis V.

Görsel 37:*Sabiha Rüştü Bozcalı'nın CHP tarafından Zonguldak şehrinde resim yapmak üzere görevlendirildiği yazılı vesika*

2.4. Yeniler Grubu (Liman Ressamları) (1940-1952)

II. Dünya Savaşı sebebiyle oluşan ekonomik çöküntü ve toplumsal sorunlar sanatı ve yeniler grubunu da etkilemiştir. Bu ressam grubu 1940 senesinde Fransız sanatçı Leopold Levy'nin eğitim verdiği öğrenciler tarafından kurulmuştur. Nejat Devrim, Nuri İyem, Selim Turan, Avni Arbaş, Turgut Atalay, Kemal Sönmezler ve D Grubu'ndan ayrılan Abidin Dino tarafından kurulmuştur. Batı sanatından etkilenen D Grubu'na, karşı tutum izlemişlerdir. Yeniler Grubu ise halkın sorunlarına yönelmeyi ve Toplumsal Gerçekçilik anlayışı içerisinde eserler üretmeyi istemişlerdir. Fakat hedefleri ne kadar toplumsal sorunlar olsa bile onlarda Batı sanatından çok etkilenmişlerdir. Açılan sergiden dolayı "Liman Grubu" olarak da anılmışlardır. Belli bir süre sonra gruptan ayrılan Selim Turan ve Abidin Dino yerine Fethi Karakaş, Ferruh Başağa, Haşmet Akal ve Mümtaz Yener gruba katılmıştır. Birçok sergi açan grup, 1946 senesinden sonra hedefinden uzaklaştığı görülmektedir. (Tetikçi, 2014, s. 145,146)

> *"1940'lı yılların başlangıcında kentin yoksul yaşam kesitlerine, özellikle bir liman kenti olan İstanbul'da yaşam mücadelesini denizde veren insanlara karşı sanatçı çevrelerinde ilgi uyanmış ve "Yeniler" adıyla oluşturulan grup 1941'de liman konusunu ele alan toplumsal içerikli bir sergiyi düzenlemişlerdir. Bu ilk sergiye katılanlar "Liman Ressamları" olarak ta anılmışlardır. Daha sonraki ikinci sergilerinde de Abidin Dino'nun önerisiyle "Kadın" konusunu işlemişlerdir."* (Ağyürek, 2011, s. 35)

2.4.1. Nuri İyem (1915-2005)

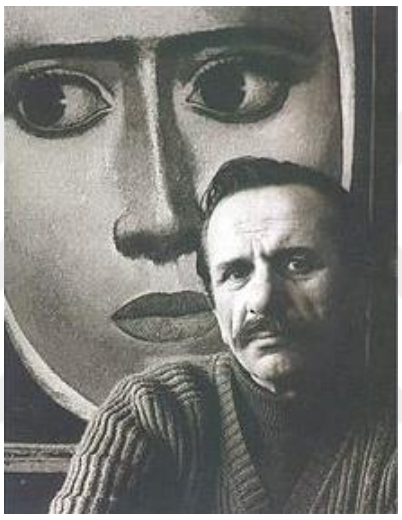

Görsel 38: *Ressam Nuri İyem'in fotoğrafı*

İstanbul'da doğan ressam Nazmi Ziya, İbrahim Çallı ve Hikmet Onat'ın atölyelerinde eserler üretmiştir. Toplumsal Gerçekçilik üzerine diğer ressamlar ile beraber Yeniler Grubu'nu kurmuştur. 1941 senesinde eserler üretip "Liman Resim Sergisi"ni açmışlardır. Resim ve Heykel müzesinde ressam Halil Dikmen'in asistanlığını yapmıştır. 1946 senesinde bir mobilya mağazasında ilk sergisini açmıştır. İlk çalışmaları 1930'lu senelerde üreten ressam 1950'ye kadar toplumsal gerçekçilik anlayışı içinde eserler üretmiştir.1950 yılından itibaren soyut sanata yönelmiş ve Türkiye'de ilk soyut resim yapan ressamlardan biri olmuştur.1960'lı senelerinin sonu geldiğinde soyut çalışmayı bırakıp grev yapanlar, işçiler, köyden şehirlere göç edenler, balıkçılar gibi konuları eserlerinde aktarmıştır. Kendine ait bir tarzı olan ressamın yaptığı portrelerde büyük gözler dikkat çekmektedir. Kırgın,

yalnız, tedirgin, endişeli, karamsar, umutsuz, hüzünlü ve derin bir dalgınlık içinde bakan gözler resimlerinde dikkat çekmektedir.[27]

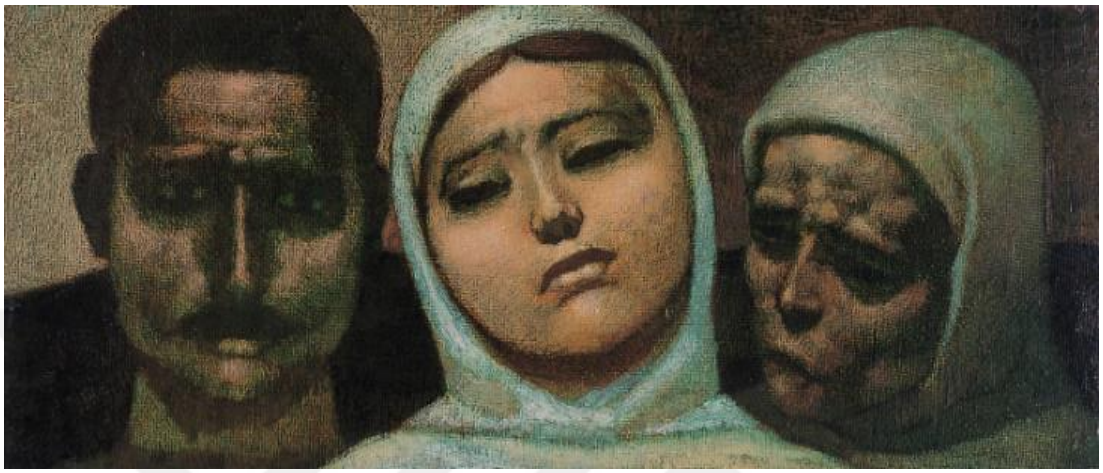

Görsel 39: *Nuri İyem'in "Uğurlama" isimli eseri 1967*

2.5. Onlar Grubu (1942-1955)

1942 senesinde Ivy Stangali, Hulusi Sarptürk, Fikret Otyam, Leyla Gamsız, Fahrünnisa Sönmez, Mustafa Esirkuş, Mehmet Sait Pesen, Turan Erol, Orhan Peker ve Nedim Günsur tarafından kurulan Onlar Grubu, ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun atölyesinde yetişmiştir. Bu ressamlar Türk Anadolu kültürünü Batı sanatı ile harmanlayıp gerçek hayattın konularını belirleyip, yerel ile soyut olanı birleştirmeyi istemişlerdir. Özellikle Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun düşüncesinden etkilenmiş sanatçı grubu Batılı usta ressam olan Albrecht Dürer ve Leonardo Da Vinci'nin yaptıkları desenleri incelemiş ve Türk yöresine ait motif ve işlemeleri sağlam bir yapıda ortaya çıkarmışlardır. Eserlerinde anlatım şekli ve teknik olarak her biri farklı yapıtlar üreterek ilk açtıkları sergi ile toplumun ilgisini çekmeyi başarmışlardır. (Bulut A. , 2009, s. 23)

[27] "Nuri İyem" https://kultur.istanbul/nuri-iyemin-hayati-ve-onun-insanlari/ (Erişim Tarihi:22.04.2022)

2.5.1. Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975)

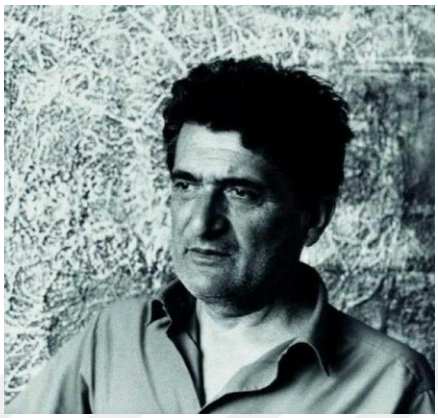

Görsel 40: *Ressam Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun fotoğrafı*

Giresun doğumlu sanatçı, eğitimini 1929 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nde ressam İbrahim Çallı ve Nazmi Ziya Güran'nın atölyelerinde almıştır. 1930 yılında Paris şehrine giden ressam orada Cezanne'nın eserlerinden etkilendi. Yurda geri döndüğünde D Grubu'na katılmış ve gazetelerde yazılar yazarak çevirmenlik yapmıştır. Öğrencilerine destek vererek Onlar Grubu'nun kurulmasının temelini atmıştır. Eserlerinde Türk süslemeleri, motifleri kullanmış, çalışmalarıyla yurt dışında ve yurt içinde iyi tepkiler almıştır. Plastik boya, tutkal, kum gibi farklı malzemelerle deneysel eserler üretmiştir.[28]

> *"Eyüboğlu, resim anlayışında Hayat Ağacı ve benzeri işaretleri Türk resminde kullanan sanatçılar içerisinde akla ilk gelen isimlerdendir. Türk kültür ve sanat hayatına damgasını vurmuş ressam, halk sanatından ilkel sanatlara, mozaiğe dek çok farklı alanlara ilgi duymuş ve resimlerinde bunları konu edinmiştir. Eyüboğlu'nun sanat anlayışı, çok yönlü ve çok renklidir. Yapıtlarında çağdaş sanat akımlarının etkisinde kalan sanatçı, giderek bu akımların kalıcı yanlarıyla halkın geleneksel, biçim ve renk dili ile kaynaştırmayı başarmıştır. Ulusal sanattan farklı olarak, onun beslendiği kaynaklar sadece minyatürle sınırlı olmayıp, halı, çini, halk resmi gibi geniş kültür etkileri içermektedir. Eyüboğlu'nun eski Türk damgalarından tasarlamış olduğu hayat ağacı, taşlar ve kayalar üzerinden, silah ve günlük kullanım eşyalarından, yazıtlardan dokumalara ve kilimlere aktarılırken belirli üslup ve ifade değişikliklerine uğrayarak ilkin anlamlarından soyutlanmıştır."* (Pekcan, 2019, s. 29)

[28] "Bedri Rahmi Eyüboğlu" https://www.kulturportali.gov.tr/portal/bedri-rahmi-eyuboglu (Erişim Tarihi: 30.04.2022)

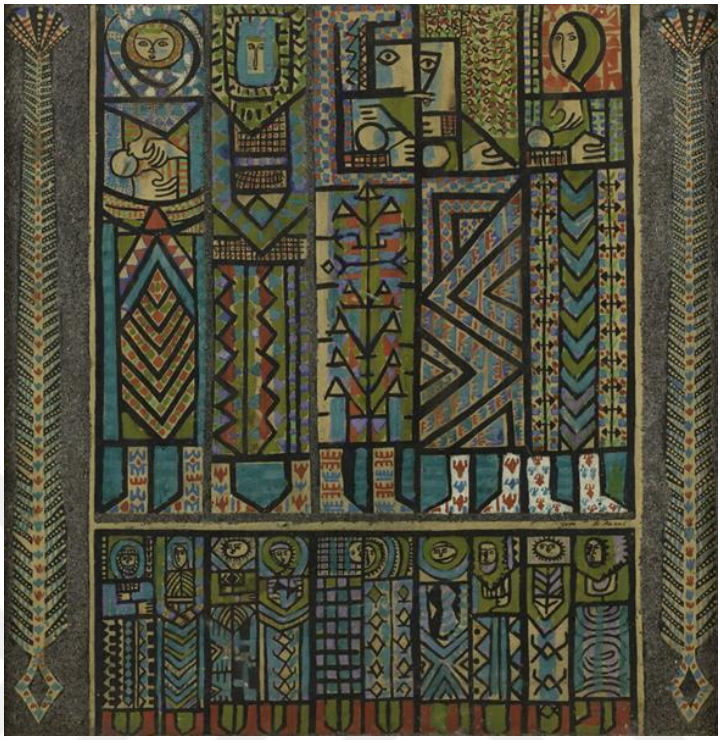

Görsel 41: *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Kırmızı Bacaklı İğdeli Gelin" eseri 1954*

2.6. Tavanarası Ressamları (1950-1952)

1950 senesinde Nuri İyem, Fethi Karakaş ve Ferruh Başağa kiralamış oldukları bir çatı katında, resim eğitimi kursuna katılan genç sanatçı adayları ile beraber kurdukları bir sanat grubudur. Bu öğrenciler Baha Çalt, Erdoğan Behnasavi, Seta Hidiş, Atıfet Hançerlioğlu, Vildan Tatlıgil, Ümit Mildon, Ömer Uluç, Yılmaz Batıbeki ve Haluk Muradoğlu'dan oluşmaktadır. Bu öğrenciler farklı alanlarda eğitim alıp, bu kursta resim ile tanışmışlardır. Tavanarası Ressamları akademinin geleneksel eğitim tutumuna karşı soyut, özgün, yeni sanatın temsilcileri olarak adımlar atmışlardır. 1951 senesinde Fransız Konsolosluğu'nda ilk sergi açılışını gerçekleştiren sanatçılar, Akademide söz sahibi olan D Grubu'nu suçlayıp, kışkırtarak akademiyi üzerlerine çekmişlerdir. (Başkan, 2014, s. 112) 1950'li seneler sanat alanında değişim olduğu kadar dönemin siyaseti de şüphesiz bunda etkili olmuştur. Çok partili döneme geçen Türkiye Cumhuriyeti sanatın bireyselleşme

hareketini başlatmıştır. Bireysel sergiler artarak hız kazanmıştır. Devlet desteğinin azalması, farklı görüş ve ayrılıklar sanat ortamının yeniden şekillenmesini sağlamıştır.[29]

2.6.1. Ferruh Başağa (1914-2010)

Görsel 42: *Ressam Ferruh Başağa'nın fotoğrafı*

İstanbul doğumlu ressam 1936 senesinde Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve dört sene süren sanat eğitimini Nazmi Ziya Güran, Zeki Kocamemi ve Leopold Levy'nin atölyelerinde tamamlamıştır. 1940 senesinde açılan Yüksek Resim Bölümü'ne kayıt yaptırıp, Mümtaz Yener, Nuri İyem, Agop Arad, Fethi Karakaş Avni Arbaş, Haşmet Akal, Selim Turan ve Turgut Atalay, Abidin Dino ile öğrenim görmüştür. Ressam daha sonra Yeniler Grubu'nun kurucuları arasına girerken, yapılan bütün çalışmalarda yer almıştır. 1949 senesinde Devlet Resim ve Heykel Sergisi'ne soyut eserle girip ödül alan ilk ressam olmuştur.1950 yılında "Tavanarası Ressamları" grubunun kurulmasında öncülük yapmıştır.[30]

[29] "Tavanarası Ressamları" https://9lib.net/article/tavanaras%C4%B1-ressamlar%C4%B1-sava%C5%9F-sonras%C4%B1.4yr62xvy (Erişim Tarihi: 30.04.2022)
[30] "Ferruh Başağa" https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-b-unlu-sanatcilarin-hayati/ferruh-basaga-biyografi-1914-2010/ (Erişim Tarihi: 30.04.2022)

Görsel 43: *Ferruh Başağa'nın" Toplum ve İşbirliği" tablosu T.Ü.Y.B 200x300 cm 1953*

2.7. Yeni Dal Grubu (1959-1963)

1950'li senelerin başlangıcı sanat grubu anlayışından çok, ressamların bireysel çalışarak soyut sanata doğru yönlendiği görülmektedir. 1950'lerin sonları toplumsal gerçekçilik ve toplumsal algı daha ön plana çıkartılarak, soyut sanat geri plana çekilmiştir. Halkın içerisinde bulunduğu gerçekliği eserlerine yansıtmak isteyen sanatçılar insan figürünü ön plana çıkarmışlardır. Bunun düşüncesi ile hareket eden ressamlar İbrahim Balaban, Kemal İncesu, Marta Tözge, Avni Mehmedoğlu, İhsan İncesu ve heykeltıraş Vahi İncesu tarafından Yeni Dal Grubu kurulmuştur. (Firidin, 2021, s. 43) Daha önce D Grubu'na tepki olarak ortaya çıkan Yeniler Grubu'nun devamı olan Yeni Dal Grubu, toplumsal gerçekçi anlayışını savunurlar. Bu durumdan dolayı dönemin siyaseti yüzünden zor zamanlar geçirmişlerdir. Düzenlemiş oldukları sergi polisler tarafından baskına uğramış, ressamların eserleri toplanıp yasaklanmıştır.1961 senesi Nisan'ında bu saldırı ve tutuklamalar sanatçıları zor durumda bırakmıştır. Darbeden önce 1959'da açılan sergileri ise bu kadar tepki almamıştır. Baskılar ve tepkilerden dolayı grup 1963 senesinde dağılmıştır.[31]

[31] "Yeni Dal Grubu" https://9lib.net/article/yeni-grubu-t%C3%BCrk-resim-sanat%C4%B1nda-kimlik-sorununa-yakla%C5%9F%C4%B1m.eqodlvkz (Erişim Tarihi: 01.05.2022)

2.7.1. İbrahim Balaban (1921-2019)

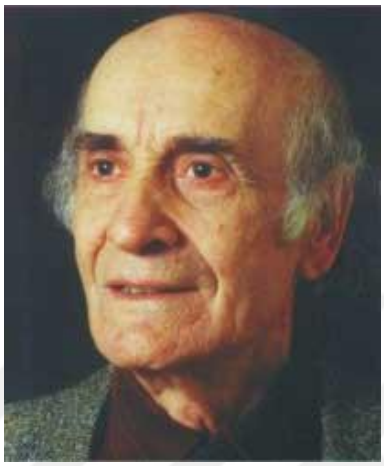

Görsel 44: *Ressam İbrahim Balaban'ın fotoğrafı*

Bursa şehrinde doğan ressam 1937 senesinde, on altı yaşındayken ceza evine girmiştir. Burada bulunduğu süre boyunca resim çizmeye yönelen sanatçı, 6 ay ceza alıp on altı bin lira para cezasına çarptırılmış ve bu parayı ödeyemeyince cezası üç yıla çıkmıştır. Cezası bitince evlendiği tarihte olay çıkaran bir düşmanını öldürüp tekrar cezaevine girmiştir.1942 ile 1950 senelerinde Bursa cezaevinde olan ressam sırasıyla önce babasının öldürüldüğünün haberini sonra karsının doğumda öldüğünü daha sonra çocuğunun vefat haberini almıştır. Ceza evindeyken ondan yirmi yaş büyük olan şair Nazım Hikmet Ran'ın desteği ile resim sanatına tutunarak güç kazanmıştır. 1953 senesinde ilk resim sergisini açan sanatçı yurt dışında da sergiler açarak resim yapmaya devam etmiştir. Yeni Dal Grubu'nu kuranlar arasındadır. 1961'de açılan sergide ve 1968 yılında bir eserinden dolayı yargılanmış olan ressam, iki davadan da beraat etmiştir. 1969 yılında Adana şehrinde açtığı sergide eserlerine saldırılmıştır. Eserlerinde eleştirisel işlerde yapan ressam köy hayatı, yoksulluk, tarım aletleri, köyden kente göçler gibi konuları ele almıştır.[32]

[32] "Ressam İbrahim Balaban" https://www.galerisoyut.com.tr/artist/ibrahim-balaban/ (Erişim Tarihi: 02.05.2022)

Görsel 45: *İbrahim Balaban "Tutuklu Öğrenci" 50x70 cm T.Ü.Y.B 1961*

2.8. Siyah Kalem Grubu (1961-1965)

1961 senesinde Selma Arel, Lütfü Günay, İsmail Altınok, Cemal Bingöl, İhsan Cemal Karaburçak, Solmaz Tugaç, Ayşe Sılay, Asuman Kılıç, tarafından sekiz ressamın birleşerek kurmuş olduğu bir sanat grubu olan Siyah Kalem Grubu, Avusturyalı olan ressam Franz Luby'nin desteğini alarak Avusturya'da sergi düzenlemişlerdir. Olumlu eleştiriler alan ressam grubu 1965 senesinde açmış oldukları sergiden sonra dağıldılar.[33]Ankara şehrinde kurulan grubun ressam Mehmet Siyah Kalem ile bir bağı yoktur, sanatçılar saygı duyduklarından dolayı usta ressamın soyadını vermişlerdir. Bazıları geometrik soyutçu bazıları figür, doğa ve motifler gibi konular üzerine çalışarak bireysel eserler üretmişlerdir.[34]

[33] "Siyah Kalem Grubu" https://www.gorselsanatlar.org/sanat-tarihine-giris/10lar-grubu-yeni-dal-grubu-siyah-kalem-grubu/ (Erişim Tarihi: 02.05.2022)
[34] "Ressam Cemal Bingöl" http://sanatokuma.blogspot.com/p/cemal-bingol.html (Erişim Tarihi:02.05.2022)

2.8.1. Cemal Bingöl (1912-1993)

Görsel 46: *Ressam Cemal Bingöl'ün fotoğrafı*

Erzurum doğumlu sanatçı, 1936 senesinde Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirmiş, Yozgat ve Ankara şehirlerinde öğretmenlik yapmıştır. 1943 yılında Yurt Gezileri'ne katılarak Bingöl şehrine gitmiştir. 1949 senesinde Paris'te Andre Lhote'den eğitim almıştır. Ressam 1950'den sonra nonfigüratif eser üreten ilk ressamlar arasındadır. Soyut eserlere kolaj deneyerek başlayan sanatçı, geometriye yönelmiştir. Eserlerinde ince matematiksel hesaplar yaparak olabildiğince az renk ve titiz, düz boyamalar yaparak çalışmıştır. Ressam 1961 senesinde kurulan Siyah Kalem Grubu arasında yer almıştır.[35]

[35] "Cemal Bingöl" http://maidekasapoglu.com/cemal-bingol/ (Erişim Tarihi:04.05.2022)

Görsel 47: *Cemal Bingöl Kompozisyon 80x56 cm D.Ü.Y.B 1957*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRAKYA BÖLGESİ TARİHİ

3.1. Traklar

Geçmişi derin bir tarihe dayalı Thraklar ya da Traklar, kalabalık bir toplum ve ya topluluklardan oluşmaktadır. Antik Çağ Yunan tarihçisi olan Heredot'un görüşüne göre, Traklar Hint halkından sonra en fazla insan nüfusuna sahip bir topluluktur. Yunan tarihçi Strabon ise bu topluluğun yirmi iki kabileden oluştuğunu söylemektedir.[36]Büyük bir nüfusa sahip olan Traklar Balkanlar gibi önemli bir alanda bulunmaktadırlar. Doğal kaynaklar, madenler, tarım ve hayvancılık yapısına uygun

[36]"Trakya Tarihi" https://ozhanozturk.com/2017/12/13/trakyaya-adini-veren-halk-traklar/ (Erişim Tarihi:04.05.2022)

olan bu bölgeye sahip olmuşlardır. Yunan tarihçi Heredot, Traklar'ın bir devlet oluşumu içerisine girmediklerini söylemiştir. Traklar'ın kabile veya aşiret şeklinde hareket etmeleri devlet kurmamaları için bir sebep olarak görülebilir. Fakat bu durum Odris İmparatorluğu'nu ortaya çıkartmıştır.[37]

Şekil 1: *Trakya Bölgesi sınırlarını gösteren harita*

Dağlık bölgelerde yaşamış, kabilelerin genel bir adı olan ve tarihçiler tarafından kullanılan, "Traklar" adı geçmiş dönem Latince ya da Yunanca'dan günümüze kadar gelmiştir. Boğazlar ülkesi olarak adlandırılan Trak kabileleri Grekler tarafından "Kılıç Taşıyan Traklar", "Dağlı Traklar" ve "Kralsız Traklar" şeklinde adlandırılmıştır. M.Ö 1200'lü yıllarda göçler ile Istıranca ve Rodoplara yayılmalar gerçekleşmiştir. Traklar bölge olarak, Batı ve Doğu Trakya Bölgesi'nin merkezine yerleşmişlerdir. Romanya bölgesinde bulunmuş Daçyalılar ile Trakların ortak akraba olduğu görülebilir. En büyük Trak kabilesi Rodoplar'da bulunmuş "Bessoi" adında bir kabiledir. M.Ö 1000 ve 800 arası Trak kabilelerin başrahip ve şefleri olduğu görülmektedir. Yunan ve Makedonlarla Traklar'ın araları iyi olduğu söylenemez. Antik Çağ zamanında tarihçiler tarafından Traklar'ın cesur, vahşi, acımasız ve savaşçı olduğu söylenmektedir. Fakat ordularına Traklar'dan oluşan

[37]"Trakya Bölgesi Tarihi" https://aynadakisayfalar.wordpress.com/2011/12/21/dogu-trakyada-traklar/ (Erişim Tarihi:04.05.2022)

kişiler seçilmiştir. M.Ö beşinci yüzyılda Meriç bölgesine geçen Odrisler tarafından "Trak Krallığı" oluşmuştur. Odris şefi olan Teres önderliğinde ve pers yönetim şekline bağlı kalan krallığın etrafında çiftçi halk barınmaktadır. Bu krallık asiller, süvariler, piyadeler ve yöneticiler gibi konumlara Traklar'dan seçilen kişiler getirilmektedir. Ergene ve Meriç bölgesi bu krallığa asker göndermeye mecbur bırakılırken daha batı kesimde kalan Trak kabileleri bağımsız hareket etmektedir. Kıyı kesimlerde Yunanlar ve Traklar arasında zeytinyağı, şarap, metal eşya gibi bir ticaret ağıda vardır. Trakya kabileleri hakkında çok az elde edilen bilgiler günümüze ulaşmıştır. Bunun sebebi inançlarından dolayı ölülerini yakmış olmalarıdır. Kullanmış oldukları dil araştırmalar yapan kişilere göre Hint-Avrupa dillerinden oluşan Satem Grubu'na dâhil edilmiştir. Traklar'dan bize ulaşan Tümülüsler (Şef Mezarları) ve Dolmenler bulunmaktadır.[38]

Tümülüsler Kırklareli'ne bağlı olan Demirköy İlçesi Sivriler Köyü, Dokuzhöyük Köyü, Kayalı, Babaeski Kayalı Kasabası, Kofçaz İlçesi Devletliağaç Köyü, Lüleburgaz Ahmetbey ve Sakızköy Kasabası, Vize İlçesi Kadıköy, Üsküp Kasabası, Demirkapı Köyü, Yenibedir, Pehlivanköy, Umurbey Köyü, Pınarhisar İslambeyli Köyü, Akıncılar, Çakıllı, Okçular, Çavuşköy, Kıyıköy Kasabası, Hasbuğa, Müsellim, Eriklice ve merkeze bağlı yerlerde iki yüz civarlarında tümülüs görülmektedir. Yapılan bilimsel kazılar ile elde edilen bulgular ölen kişinin ve atının zırhı, metal eşya, keramik ve kaplar bulunmaktadır. Bu bulgular vefat eden Trak Şefi olduğu sonucunu göstermektedir.[39]Dolmenler ise yassı taşların yan yana ve üst üste gelmesiyle oluşan ve birbirlerine benzeyen iki veya üç metrelik taşlardan oluşmaktadır.

[38] "Traklar ve Tarihi" https://traklarvetarihleri.blogspot.com/2013/12/trakların-kokeni-ve-dagllarbessi.html (Erişim Tarihi: 05.05.2022)
[39] "Trakya Tümülüsler" https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirklareli/gezilecekyer/tumulusler (Erişim Tarihi: 06.05.2022)

Görsel 48: *Lüleburgaz Kepirtepe Tümülüsü*

Görsel 49: *Edirne ilçesi Lalapaşa civarında bulunan Dolmenler*

M.Ö 129 senesinde Batı Anadolu bölgesinde Asya eyaletini oluşturan Romalılar, Trak kabileleri ile savaşlar yapmıştır. Daha sonra çıkan isyanları değerlendirmek isteyen Trak'lar bundan faydalanamamıştır. İlerleyen yıllarda Romalılar Trakya Bölgesi'ni eyalet haline getirmiştir. Yollar ve kentler kurularak, Trak halkının buralara yerleşmesi sağlanmıştır. Daha sonra kurulan Edirne (Hadrianopolis) ve Sofya (Serdica) gibi önemli kentler oluşturulmuştur. Sosyal yaşamın gelişmesi ve ticaretin artması, Trak toplumunun daha modern bir oluşum içerisinde olduğunu göstermektedir. M.S 330 senesinin Romalıların en önemli başkenti ve günümüzde İstanbul şehri olan Constentinopolis ekonomi, askeri ve siyasi olarak büyük bir öneme sahiptir. Traklar Slav, Got, Vizigot'lar tarafından saldırıya ve göçlere maruz kalarak nüfusun yapısı değişime uğratılmıştır. Bu bölgede 7. Yüzyılda Bulgar devleti kurulmuş ve 1360'lı yıllarda Sultan I. Murat Hüdavendigâr döneminde Osmanlı İmparatorluğu bu topraklara seferler düzenlemiştir. (Canıtez, 2010, s. 6,7)

3.2. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Trakya Bölgesi

Türk halkının Rumeli'ye doğru yönelmeleri ilk Umur Bey tarafından gerçekleşirken, Osmanlı İmparatorluğu'ndan destek istemiştir. Sultan Orhan Gazi oğlu Süleyman Paşa'yı görevlendirerek 20.000 Türk ile Rumeli'ye girdi. Edirne ve Gelibolu çevresine yerleşen Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan'ların karışık olmasından faydalandığı görülmektedir. Tekirdağ, Malkara, Gelibolu tarafları ele geçirilirken, Bu bölgelere Anadolu'dan göç takviyesi yapılarak bölge sağlama alınmıştır. Fakat Sultan Orhan Gazi ve oğlunun vefat etmesi bölge üzerinde ilerlemeyi aksatmıştır. Malkara ve Çorlu'yu geri alan Bizans'a müdahale Rumeli'de bulunan Lala Şahin Paşa, Evrenos Bey ve Hacı İlbey'in önderliği ile yerinde bir müdahale yapılmıştır. Sultan I. Murat Anadolu topraklarında düzeni sağlayıp, Evrenos Bey, Lala Şahin Paşa ve Hayrettin Paşa önderliğinde yönünü Balkanlara çevirmiştir. Batı Trakya'da Drama, Gümülcine, İskeçe, Ferecik, Serez, Kavacık gibi yerleri fethederek buraları tamamen Osmanlı İmparatorluğu'na katmıştır[40]

[40] "Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Trakya Bölgesi" http://www.bttdd.org.tr/bati-trakya/tarihi.html (Erişim Tarihi: 10.05.2022)

> *"Sırasıyla 1364 Sırpsındığı, 1371 Çirmen, 1389 Birinci Kosova, 1396 Niğbolu,1444 Varna ve 1448 İkinci Kosova savaşları ile birlikte Balkanlar'da Osmanlı hakimiyeti adım adım inşa edildi. Sırpsındığı Savaşı'nda Sırp ve Bulgar ittifakı; Çirmen Savaşı'nda Sırbistan Krallığı; Birinci Kosova Savaşı'nda Sırp ve Bosna orduları; Niğbolu ve Varna savaşlarında Macaristan Krallığı komutasında oluşturulan Hıristiyan (Haçlı) orduları; İkinci Kosova Savaşı'nda ise Macaristan, Eflak, Lehistan ve Sicilya ittifakı yenilgiye uğratıldı."* (Sancaktar, 2011, s. 29)

Rusya politika olarak Osmanlı İmparatorluğu'nu karşısında engel olarak görmüştür. 1768-1774 yıllarında Osmanlı ve Rusya savaşa girmiş ve sonunda Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Kırım'a geçen Rusya'nın Karadeniz'de söz sahibi olmak istemesi, Osmanlı İmparatorluğu ile dört savaşa sebep olmuştur. 1828-1829'da gerçekleşen savaş sonunda Yunanistan kendi bağımsızlığını kazanmıştır. Rusya'nın tek taraflı politikası, Avrupa ülkelerinin Osmanlı İmparatorluğu ile beraber hareket etmesini sağlayarak, 1853-1856'da Kırım Savaşı'nda Rusya'nın ilerlemesi durdurulmuştur. 1877-1878'de gerçekleşen savaş sonucunda Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları imzalanarak Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki egemenliği son bulmuştur. (Yetim, 2011, s. 288)

3.3. I. Balkan ve II. Balkan Savaşı (8 Ekim 1912-10 Ağustos 1913)

Görsel 50: *Le Petit Journal Dergisi'nin 20 Ekim 1912 Tarihli Sayısı, Türk Ordusunun Karşısında, Balkan Güçleri Ordusu Olarak; Yunan, Bulgar, Sırp ve Karadağ Orduları Üniformaları Gösterilmiştir.*

1912 senesinin sonbaharında Sırbistan, Karadağ, Yunanistan ve Bulgaristan devletleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birleşip, Balkan'ları almışlardır. Kırklareli ve Edirne şehirlerinde bulunan Türk halkı da işgal altında kalmıştır. 1913 senesinde Londra Antlaşması bunu belgelemiştir. En çok payın Bulgaristan Devleti'ne kalması diğer ülkeleri memnun etmemiştir. Bu seferde 1913 senesinde Osmanlı İmparatorluğu, Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın katılması ile Bulgaristan'a savaş açtılar. Bu durumda Bulgaristan Devleti Trakya'dan askerlerini çekince, Enver Paşa öncülüğünde 23 Temmuz 1913'te Edirne ve Kırklareli geri alınarak, 3000 asker ile Meriç nehrinin ötesine giden Enver Paşa Batılı devletler ve Rusya'nın baskısı yüzünden Batı Trakya'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Trakya halkı bu ağır şartlar altında malını, mülkünü geride bırakıp göç etmek zorunda bırakılmıştır. Esir düşenler ise çok ağır şartlara maruz kalmışlardır.[41]

> *"Balkan Savaşları'nın sebebini Ayastefanos Antlaşması'na kadar götürmek mümkündür. Bu antlaşmayla Bulgaristan'ın sınırları içine Makedonya'nın da katılması ve Sırbistan'ın bağımsızlığını alması, bağımsız Sırbistan'ın ilk günden itibaren topraklarını devamlı genişletmeye çalışması, Berlin Antlaşması'nın Bulgaristan'da yarattığı hayal kırıklığı ve nihayet Yunanistan'ın Osmanlı Devleti aleyhine toprak kazanmak gayesi bu savaşların sebepleri olarak görülebilir."* (Arslan, 2008, s. 13)

On beş bin Türk askeri ile beraber beş bin sivil, Bulgar askerleri tarafından esir alınarak yağmurun altında aç ve susuz bırakılmıştır. Açlıktan ağaç kabuklarını ve ayakkabılarını yiyen sivil ve askerler içme sularını da cesetlerle dolu, kırmızıya boyanmış Tunca nehrinden karşılamak zorunda olması, durumun ne kadar vahşice olduğunu göstermektedir. Bu duruma Yahudiler ve Rumlarda şahit olmuşlardır. Türk halkının dükkânlarına ve evlerini yağmalayarak zarar veren Bulgarlar, yağmalanmış evlerin kapılarına hac işareti çizmişlerdir. Bunun nedeni "yağmalanacak eşya ve tecavüz edilecek kadın yoktur" anlamı taşımaktadır. (Tağmat, 2017, s. 223,224)

[41] "Batı Trakya Balkanlar" https://besader.com/bati-trakya-turk-cumhuriyeti/ (Erişim Tarihi: 13.05.2022)

Görsel 51: *Balkanlar'dan Kağnılarıyla Yola Çıkan Köylüler 1912*

Kuşatma başladığı dönemde ortaya çıkan salgın hastalıklar ve gıda yetmezliği halkı zor duruma sokmuştur. Ekmek yapmak için süpürge tohumu kullanan insanlar, atılan bombalarla şehit düşmüş, çoğu kişide ağır yaralanmıştır. Teslim olmak zorunda kalan halk karşısında Bulgarlar Edirne'de geçit töreni, şenlik ve kutlamalar yapmışlardır. Bu kutlamalara Ermeni, Rum ve Yahudiler katılarak işgali desteklemişlerdir. Daha sonra Sırplar, Yunanlar ve Bulgarlar insanların evlerini yağmalamış, topluca insanları diri diri yakmış, kurşuna dizmiş ve tecavüz etmişlerdir. Köyleri ateşe verip, öldürdükleri kişileri kuyu ve nehirlere atmışlar, yakalanan askerlerin üzerlerine kaynar su atılarak işkence yapılmıştır. Aralarında Selimiye Camii'nin de olduğu dini yapılara zarar veren düşman, cami içerisindeki halıları çalmış, camileri ahıra dönüştürmüş ve minareleri de esir düşen Müslüman halka yıktırmıştır. Kırklareli şehrinde de bu tür katliamları gerçekleştirip, tarihi yapılara zarar verip, insanları din değiştirmeye zorlamışlardır. (Yılmaz, 2019, s. 18,19)

Osmanlı İmparatorluğu savaştan ağır bir şekilde çıkmış olsa da gerçekleşen II. Balkan Savaşı'nda Edirne ve Kırklareli şehrini geri kazanmıştır. II. Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan yenilmiş ve 10 Ağustos 1913 senesinde Bükreş Antlaşması'nı

imzalamıştır. Bu sonuçla Balkanların sınırları tekrar belirlenmiş olsa da I ve II. Balkan Savaşları, Avrupa'da I. Dünya Savaşı'na zemin hazırlamıştır.

Görsel 52:*Keşan'ın işgaline sevinen Bulgar Askerleri Edirne 1912*

3.4. Batı Trakya Türk Cumhuriyeti (31 Ağustos 1913)

Şekil 2: *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti haritası*

Osmanlı İmparatorluğu I. Balkan Savaşı sonucunda bölgeden çekilmiş ve kaybedilen toprakların paylaşılması, diğer ülkeler arasında II. Balkan Savaşı'nı başlatmıştır. 1913 senesinde Bükreş Antlaşması sonucu Batı Trakya bölgesi Bulgaristan'a verilmiştir. Fakat Bulgaristan bu bölge üzerindeki şiddeti arttırınca Doğu Trakya'yı kurtaran Osmanlı bu duruma sessiz kalmamış ve Eşref Kuşçubaşı önderliğinde, 100 er, 16 subay ve 116 kişiden oluşan halk ile Batı Trakya'ya müdahale edilmiştir. Koşukavak alınmış ve çevre yerlerde yaşayan Türk halkından yardım alarak, Gümülcine, İskeçe, Dedeağaç kurtarılmıştır. Kurtarılan bölgelerin merkezinde toplanma kararı alınmıştır. Kuvâ-yi Milliye tabiri ilk defa burada ateşlenmiştir. Süleyman Askeri Bey önderliğinde kurulan Trakya Cumhuriyeti'nin bu şekilde temeli atılmıştır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu dış politika olarak, bu duruma sıcak bakmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu gönderilen kişilerin geriye dönmeleri konusunda emir vermiştir. Bu emir karşılık bulmamıştır. Batılı devletlerin baskısı artınca Osmanlı İmparatorluğu ile bağlarını kopartarak Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni kurduklarını duyurmuşlardır. Yunanistan ve Bulgaristan bu yeni devleti tanımıştır. 25 Eylül 1913 senesinde devlet başkanlığına Süleyman Askeri Bey getirilerek, bağımsızlık kararı alınmıştır. Kendi bayrağı, Milli Marşı, 29 bin kişilik ordusu, belli bir bütçesi, pasaportu ve kendi tasarımını oluşturduğu pullar ile Başkenti Gümülcine olan, Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin sınırlarını batıda Karasu, kuzeyde Kırcaali, doğuda Meriç ve güneyde Adalar Denizi belirlemektedir. 29 Eylül 1913 senesinde Osmanlı İmparatorluğu, Bulgaristan ile İstanbul Antlaşması imzalayarak bu bölgeyi Bulgaristan'a bırakmıştır. Bu olaydan sonra Cemal Paşa'yı bölge halkını ikna için gönderen Osmanlı İmparatorluğu'nun bu isteği Batı Trakya halkında büyük üzüntü yaratmıştır. Fakat Osmanlı'ya bağlı kalan halk bunu kabul etmek zorunda kalmıştır. 31 Ağustos 1913 senesinde kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyeti 25 Ekim 1913 senesinde bölgeyi Bulgaristan'a bırakmıştır.[42] Yüzbaşı Yakup Cemil gelişen olayları şu şekilde anlatmıştır:

[42] "Batı Trakya Türk Cumhuriyeti" https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/garbi-bati-trakya-cumhuriyeti/ (Erişim Tarihi:11.05.2022)

''Balkanlara hızla girip,kaybettiğimiz topraklarımızı geri almamız üzerine Düveli Muuazzama derhal sadrazamın makamına koştular. Güya, Londra Antlaşması'nı tek taraflı olarak bozmuşuz, hemen işgal ettiğimiz topraklardan çıkmalıymışız. Kim kimin toprağını işgal etmişti? İttihat ve Terakki'nin uygun görmesiyle Süleyman Askeri Bey, Eşref Kuşçubaşı, Çerkez Reşid, Sapancalı Hakkı ve Fehmi Beyler gibi arkadaşlarla Meriç'i geçip Trakya'ya daldık. Gümülcine, Kırcali, Dimetoka gibi yerleri bir bir geri aldık. Serez'e de el atıp Yunan hududuna dayandık. Bulgarların Ege bağlantısını kesmiş olduk.Avrupa ayağa kalktı. Dış baskıları azaltmak için Garb-i Trakya Muvakkat Hükümeti'ni kurduk. Bu bir cumhuriyetti ve Türk tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştik. Bayrağımız vardı, başkentimiz Gümülcine'ydi, pul bile bastırmıştık''[43]

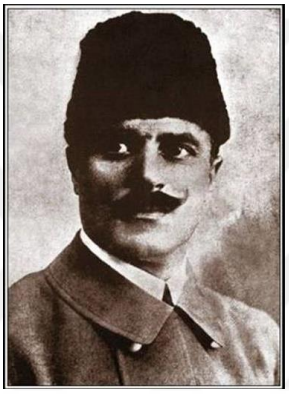

Görsel 53: *Eşref Kuşçubaşı'nın fotoğrafı (1873-1964)*

Görsel 54: *Süleyman Askeri Bey'in fotoğrafı (1884-1915)*

Görsel 55: *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti Bayrağı*

[43] " Batı Trakya Türk Cumhuriyeti" https://www.avrupaninsesi.com/bati-trakya-turk-cumhuriyeti-10063 (Erişim Tarihi: 12.06.2022)

Bu alınan tarihi karar ile kurulan devletin bayrağını tasarlamak üzere, Mehmet Esat İleri, Tevfik Rüştü Aras, Mehmet Şeref Aykut, Osman Nuri Peremeci, İbrahim Refet Bele ve Mehmet Faik Kaltakkıran'dan oluşan altı kişilik ekip tarafından belirlenmiştir. Farklı fikirlerin tartışıldığı oturumda bayrak renklerinin üç renk olarak belirlemişlerdir. Bu renkler Balkan coğrafyasının kaybedilmesini temsil eden siyah rengi, çoğunluğu Müslüman halktan oluşmasından sebeple yeşil rengi ve Türk halkının varlığını temsil eden Ay ve Yıldız olacak şekilde belirlenmiştir. Kuşçubaşı Eşref Bey tarafından son hali belirlenerek Dedeağaç'ta bulunan bir Rum terzi tarafından dikilmiştir. Milli marşı da Süleyman Askeri Bey tarafından Dedeağaç'ta yazılmıştır. Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasından on sene önce Cumhuriyet rejimini kabul eden ilk Türk devleti olarak tarihe adını yazdırmıştır. (Kara, 2019, s. 63)

3.5. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (30 Kasım 1918)

I.Dünya Savaşı bittikten sonra, 30 Ekim 1918 senesinde İtilaf Devletleri ve Osmanlı İmparatorluğu arasında Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu imza ile Osmanlı İmparatorluğu'nun birden fazla bölgesinde işgal hareketi başlamıştır. Bulgaristan Devleti'nin önceden imzaladığı ateşkes anlaşmasından dolayı Fransız ve müttefikleri Bulgaristan'da bulunmaktaydı. Bulgaristan üzerinden Doğu Trakya'ya geçen Fransızlar 14 Kasım 1918'de Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını işgal etmişlerdir. Daha sonra bu hattı Yunanistan'a bırakmışlardır. Yunanistan İtilaf Devletleri'nden savaş bitmeden önce Doğu Trakya'nın kendilerine bırakılacağı sözü, İstanbul şehrini de alabiliriz düşüncesi doğurmuştur. Yunanistan'ın bu sözü almasının sebebi ortaya attığı asılsız iddiadır. Trakya'da bulunan Rumların Türk'lerden daha fazla olduğu gerçekdışı olan söylemleridir. Bu iddiayı çürüten olay, I ve II. Balkan Savaşları'nda yaşanan zorunlu büyük göç dalgası, durumu net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Osmanlı İmparatorluğu Trakya'da yaşanan bu olaylar karşısında sessiz kalmıştır. Bu nedenle Türk aydınlar, Trakya'nın kurtuluşu için 2 Kasım 1918 senesinde, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurmaya karar vermişlerdir. Bu kurulan cemiyet ilerleyen zamanda Gazi Mustafa Kemal

Atatürk'ün liderliğinde, Milli Mücadele'de yer almış ve Anadolu bölgesinde de destek vermişlerdir. (Töreli, 2012, s. 240,241)

Görsel 56:*Lüleburgaz Kongresi İdare Heyeti, 31 Mart 1920. Oturanlar soldan sağa: Şakir Kesebir, Cafer Tayyar Paşa, Şevket Bey, Hilmi Ergene Ayaktakiler soldan Salih Cevdet, Cemal Bey, Nazmi beyzade İsmail, Salih Cemal, Şevket Ödül*

Talat Paşa'nın da üyesi olduğu cemiyet Edirne Belediye Başkanı Şevket Bey, Edirne milletvekili Faik Bey, avukat olan Mehmet Şeref Bey ve Doğu-Batı Trakya halkının ileri gelenlerinden oluşan toplantı, Edirne merkez seçilerek 30 Kasım 1918 yılında resmen kurulmuştur. Gelişen süreç içerisinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış sürecinin farkında olan bu cemiyet, Batı Trakya ve Doğu Trakya'yı tek bir vatan ve bir bayrak altında toplayıp, Türk devleti kurma planları yapmışlardır. Trakya Paşaeli ve Ahali gazetesi çıkartılarak bu düşüncelerini açıkça paylaşmış ve savunmuşlardır. 7 Ekim 1919 yılında Edirne Belediye Başkanı Şevket Bey, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e telgraf ile haber vererek, Anadolu'da bulunan diğer cemiyetlere katılmak istediklerini bildirmiştir. Bunun sonucunda Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak birleşmişlerdir. Trakya Paşaeli Hukuk Cemiyeti bir hükümet olarak görülmüştür. Bu konuda ciddi adımlar atmış olan cemiyet "Trakya Trakyalılarındır" sloganı ile Doğu ve Batı Trakya'nın haritasını, kültürünü, ekonomisini ve tarihini anlatan detaylı bir yazı ile beraber, yapılan zulümleri

gazetede haber yapmışlar ve Amerika Devlet Başkanı Wilson'a Trakya'nın, Türklere ait bir bölge olduğunu bildirmişlerdir.[44]

Görsel 57: *30 Aralık 1918 tarihli Trakya Paşaeli Gazetesi*

Cemiyetin sorunları arasından biri de, Batı Trakya'da eziyet edilen Müslüman halktır. İşgalden dolayı Doğu Trakya'ya gelen kırk bin Batı Trakyalının, yerleşmesi için çaba sarf etmişlerdir. Yunanistan ise bu bölgelere kendi halkını yerleştirmeye çalışmıştır. Cemiyetin bazı üyeleri daha önce İstanbul şehrinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile 7 Şubat 1919'da bir araya gelip tavsiyeler almışlardır. Hatta Atatürk'ün Trakya'nın başında olmasını istemişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Rumeli doğumlu olması bunda etkilidir.[45]

[44] "Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" https://tr.wikipedia.org/wiki/Trakya-Pa%C5%9Faeli_M%C3%BCd%C3%A2faa-i_Hukuk_Cemiyeti (Erişim Tarihi: 09.06.2022)
[45] "Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sarki-trakya-pasaeli-mudafaa-heyet-i-osmaniyesi/ (Erişim Tarihi: 11.06.2022)

Atatürk ise Anadolu'nun kurtarılması gerektiğini ve bu bölge kurtulursa, Doğu Trakya'nın da düşmandan kurtulacağını düşünmekteydi. Gazi Mustafa Kemal Atatürk Doğu Trakya'nın ve yurdun farklı bölgelerinde, kurulmuş olan cemiyetlerin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti olarak tek bir çatı altında toplayıp, mücadeleyi bu şekilde yürütmeyi uygun bulmuştur. I. Balkan ve II. Balkan Savaşı'nda yaşanan toprak kayıplarından dolayı Batı Trakya'yı ayrı bir yer olarak düşünen Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Trakyalılara sadece Doğu Trakya'yı savunmaları, Doğu ve Batı olarak birleştirmemeleri konusunda tavsiyede bulunmuştur. Atatürk'ün hedefi Batı Trakya'nın sonradan yapılacak olan halk oylaması ile yurda katılmalarını sağlamaktır. Trakya Paşaeli Cemiyeti Atatürk'ün isteği doğrultusunda adımlar atarak, Milli mücadeleyi zedeleyecek ve büyük devletlerin sömürüsü olacak olan, Trakya Cumhuriyeti'ni kurma düşüncesinden vazgeçip doğru bir politika uygulamışlardır. (Mert, 2016, s. 147) Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Doğu Trakya'dan çok Batı Trakya üzerinde çok durmuş ve her iki bölgeyi de tek bir bütün olarak kabul etmişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk Trakya Paşaeli Cemiyeti'ndeki izlenimini şu şekilde açıklamıştır:

> *"Trakya - Paşaeli Cemiyeti'nin ileri gelenlerinden kimileriyle daha İstanbul'da iken görüşmüştüm. Osmanlı Devleti'nin çökeceğini kesinliğe yakın bir olasılık içinde görüyorlardı. Osmanlı yurdunun parçalanacağı korkusu karşısında Trakya'yı -eğer olabilirse Batı Trakya ile birlikte- İslâm ve Türk topluluğu olarak bütünüyle kurtarmayı düşünüyorlardı. Ne var ki bu amaca ulaşmak için o zaman akıllara gelen tek çıkar yol, İngiltere'nin olmazsa Fransa'nın yardımını sağlamaktı. Bu düşünceyle kimi yabancı devlet adamlarıyla ilişki kurmak ve konuşmak yollarını da aramışlardı. Amaçlarının bir Trakya Cumhuriyeti kurmak olduğu anlaşılıyordu"* (Bayın, 2005, s. 38,39)

Görsel 58: *Yunan Askerleri Selimiye Camii'nin Avlusunda 1920*

Kuleliburgaz ve Hadımköy bölge hattı Yunanistan'a devredilince, I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Eğilmez Paşa, 9 Ocak 1920 senesinde Atatürk'ün emri ile beraber, Edirne şehrinde seferberlik ve sıkıyönetim ilanı kararı almıştır. Lüleburgaz'da bulunan Trakya Paşaeli Cemiyeti 31 Mart 1920 senesinde bir kongre düzenlemiş ve bütün yetkilerini Edirne merkez heyetine ve I.Kolordu Komutanlığı'na devretmiştir.[46] İtalya'da gerçekleşen San Remo Konferansı'ndan çıkan karar doğrultusunda Doğu Trakya, İtilaf Devletleri tarafından Yunanistan'a devredilmiştir. 9 Mayıs 1920 yılında Edirne'de düzenlenen kongrede, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bu alınan kararı kabul etmemiştir. Cemiyet Trakya'nın asker ve halk ile beraber hareket ederek, savunmaya geçmesini kararlaştırmıştır. İtilaf devletlerinden destek alan Yunanistan Anadolu ve Trakya'da işgal hareketlerini sürdürmüş ve 20 Temmuz da başlayan işgal 24 Temmuz 1920 yılında Edirne şehrinin kaybedilmesi ile sonuçlanmıştır. Yunanistan mecliste aldığı karar ile Batı ve Doğu Trakya'yı Yunanistan'a bağladıklarını, resmi olarak açıklamıştır. Bu karar alınsa da Trakya halkı işgale karşı direniş göstermiştir.[47]

[46] "Trakya'nın İşgali" https://kurtulush.wordpress.com/cepheler/ (Erişim Tarihi: 12.06.2022)
[47] "Trakya Cephesi" https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/trakya-cephesi-trakya-pasaeli-mudafaa-i-hukuk-cemiyeti-turk-kurtulus-savasi-898 (Erişim Tarihi: 22.06.2022)

Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün başlatmış olduğu büyük taarruz ile düşman hezimete uğratılarak, 11 Ekim 1922 senesinde Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Doğu Trakya ve Anadolu bölgesi işgalden kurtulmuştur. İstanbul şehri ve Boğazlar konusunda görüşmeler istenilen sonuca ulaşamamış olsa da, 1936 senesinde imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile çözüme ulaşmıştır. Mudanya Ateşkes Antlaşması, Lozan Barış Antlaşması'na zemin hazırlamıştır.[48]

Gelişen süreçte İtilaf Devletleri 27 Ekim 1922 senesinde, TBMM'yi görüşmek üzere İsviçre'ye çağırmıştır. Bu talebin üzerine toplanan heyet, İsviçre'nin Lozan şehrine gidecek olan kişilerin başkanlığını, İsmet İnönü'nün yapması gerektiğini karara bağlayıp, Hasan Bey ve Doktor Rıza Nur gibi kişilerin arasında bulunduğu, danışmanlar grubu ile İsmet İnönü'ye eşlik edilmiştir. Hükümet yetkilendirdiği heyet ile konferansta nasıl yol izleneceği konusunda çalışmalar yürütmüştür. Bu görüşmelerin esas konusu, Misak-ı Milli sınırları ve ülkenin tam bağımsız bir devlet olduğu, vurgusu ön planda tutulmuştur. (Uzun, 2013, s. 330,331)

20 Kasım 1922 yılında gerçekleşen toplantıda İsmet İnönü'nün savunduğu belgelere, Lord Curzon ve Balkan Devletleri karşı çıkarak toplantıya başka bir boyut kazandırmışlardır. İsmet İnönü Batı Trakya bölgesi için halk oylaması yapılmasını istemiş olsa da, Lord Curzon Batı Trakya için halk oylamasının farklı bir siyasi durum olduğunu ve bu duruma diğer ülkelerin karşı çıktığını belirtmiştir. Müttefik devletler ve Balkan devletlerinin ortak hareket etmesi ve İngilizlerin yönlendirmesi ile şekillenen toplantı, Batı Trakya konusundaki girişimleri sonuçsuz bırakmıştır. Toplantıda görüşülen konular, işin içinden çıkılamaz bir hal almıştır. İsmet İnönü bu toplantı detaylarını, Ankara'ya telgraf ile bildirmiştir. 20 Kasım ve 4 Şubat arasındaki toplantı sona erdikten sonra Türk heyeti ülkeye geri dönmüştür. Misak-ı Milli sınırları konusunda diğer ülkelere taviz verildiği algısı, sert tepkilere yol açmıştır. 23 Nisan 1923 senesinde gerçekleşen ikinci toplantıda Trakya ve Meriç nehrinin sınırı belirlenmiştir. 24 Temmuz da imzalanan Lozan Antlaşması sonucunda, Meriç nehri sınır olarak karara bağlanarak, Edirne şehrinde bulunan

[48] " Mudanya Ateşkes Antlaşması" https://tr.wikipedia.org/wiki/Mudanya_M%C3%BCtarekesi (Erişim Tarihi: 26.06.2022)

Karaağaç bölgesi savaş tazminatı olarak Türkiye'ye bırakılmıştır. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti de Lozan Barış Antlaşması imzalanınca, çalışmalarına son vermiştir. (Bulut S. , 2008, s. 92,93)

Görsel 59: *İsviçre'de gerçekleşen Lozan Konferansı'nın fotoğrafı*

3.6. Bulgaristan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Göçler

1877 ve 1878 senelerinde Osmanlı ve Rusya arasında gerçekleşen savaş büyük göçlerin başlamasına sebep olmuştur. Türk halkını Balkan ülkelerinden tamamen yok edip, Slav Bulgar çatısı altında birleşme hayali kuran Rusya'nın bu düşüncesi eyleme dönüşünce, 350.000 Türk bulunduğu yerden göç etmeye mecbur bırakılmıştır. Savaşın bitmesi ile göç eden sayısı daha da artmıştır.1885 ve 1923 seneleri arasında Bulgaristan'dan 500.000 Türk daha Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınmak durumunda kalmıştır. Bu durum 1925 senesinde Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan arasında göç antlaşmasıyla bir sonuca ulaşsa da, çok uzun sürmemiştir. Türk halkının 1933 senesinde başlayan göç etme hareketi, ülke ekonomisine zarar verdiği için Bulgaristan çeşitli zorluklar çıkartarak bunu durdurmaya çalışmıştır. (Pınar, 2014, s. 64)

Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan, Bulgaristan'ın uyguladığı politikaya karşı bir süreç başlatmıştır. Bu çalışmalar Balkan Birliği oluşumunu destekleyen ve Balkan konferansları adı altında gerçekleşen görüşmelerdir. 14 Eylül 1933 senesinde Türkiye ve Yunanistan ortaklığı ile Ankara şehrinde "Samimi Anlaşma Misakı" imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Türkiye ve Bulgaristan arasında sinirler gerilmiştir. Balkan Birliğine katılmaları için Bulgaristan'a teklif götüren İsmet İnönü'nün teklifi kabul edilmemiştir. II. Dünya Savaşı'nın başlamasından dolayı, 17 Şubat 1941 senesinde iki ülkede birbiri ile savaşmayacağı konusunda açıklama yapmıştır. Savaş süresince anlaşma bozulmamıştır. Bulgaristan'da savaş sonrası komünist partinin göreve gelmesiyle, Bulgaristan'da bulunan Türklere çeşitli baskılar yapılmıştır. Bunlara örnek olarak alınan yüksek vergiler, Türk çocuklarının işçi asker olarak ağır şartlarda çalıştırma girişimleri gösterilebilir. 1946 senesinde tutuklamaların başlaması, Türk halkının tarlalarına el konulması ve Türk okullarını devletleştirme politikası uygulanmıştır. Bu nedenle Türk halkı 1947 ve 1948 seneleri arasında göç etmek üzere Türkiye Cumhuriyeti'ne talepte bulunmuştur. Talep için elçiliklere giden Türkler, Bulgaristan hükümeti tarafından tutuklanmıştır. 1948 senesinde Bulgarlar tarafından Filibe şehrinde bulunan, Türk Konsolosluğu saldırısı ve Türk uçaklarına düzenlenen saldırılar sonrası iki ülke gerilmiş ve görevli danışmanlarını aynı anda sınır dışı etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Batıya yönelmesi ve Kore Savaşı'na destek vermesi Bulgaristan'ı daha da kızdırmış, bunun sonucunda üç ay içerisinde 250.000 Türk vatandaşı ülkeden sınır dışı edeceğini açıklamıştır. Bu durum Türkiye ile olan iletişimlerini koparma noktasına getirmiştir. (Sarıkoyuncu & Karakuzu, 2016, s. 315) İsmet İnönü'ye gönderilen bir mektupta geçen sözler şu şekildedir:

> *"Bu bizlere olan zulümcülük çok cana yetti. Biz gökten bile imdat bekleyen bugünkü Bulgaristan'da olan Türk azınlığı. Bulgaristan'da olan bugünkü idare halkı eziyor. Ve daima biz zulüm altında yaşatılıyoruz... Canım Paşam. Senden biz bir diyeceğimiz var… Sizden onları bütün Cumhuriyet hürriyeti ile yapmanızı çok çok rica edeceğiz: Ya 3. cihan harbi ya da Bulgaristan Türk azınlığını Türkiye Cumhuriyeti'ne kavuşturmanız."*[49]

[49] https://www.indyturk.com/node/499886/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/de%C4%9Fi%C5%9Fen-rejimler-de%C4%9Fi%C5%9Fmeyen-ya%C5%9Famlar-1923-1960-aras%C4%B1nda-bulgaristan (Erişim Tarihi: 16.12.2022)

1950 senesinde yaşanan durumlar ise Türkiye'de hükümet değişmiş ve yeni atılımlar gerçekleşmeye başlanmıştır. Bulgaristan bu gelişen süreci yakından takip ederek, kendi ülkesindeki Türklere nasıl davranması gerektiği hesabını yapmaktaydı. Bulgaristan'ın Türkiye'yi hem ekonomik açıdan çökertmek hem de Türk halkını kendi ülkesinde yıpratmak istemesinin sebeplerinden biri de Sovyet Rusya'nın Bulgaristan'a uyguladığı baskıdır. Zorunlu göçün başladığı dönem Türk halkının diğer zorluğu da kış şartlarında göç etmek durumunda kalmasıdır. (Çolak, 2012, s. 120)

Görsel 60: *Fotoğrafçı Jack Birns tarafından çekilen kürk giyen Türk göçmen kadınlar Edirne Tren Garı 1950*

1950 senesinde Edirne Tren Garı'nda çekilmiş olan bu fotoğrafa bakınca (Görsel: 60) Türk göçmen kadınların kürk giymiş olduğunu görmekteyiz. Bunun sebebi Bulgaristan'ın izlediği politika yüzünden, Türklerin yanlarına sadece elbise almalarına izin verilmiştir. Türk göçmen kadınlarda bütün her şeylerini satmaya çalışıp kürk almışlardır. Türkiye'ye geldiklerinde kürkleri iyi bir fiyata satıp, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için böyle bir yola başvurmuşlardır.

Türk göçmen halkına yapılan bu zulümler artarak devam etmiştir. Bu sebeple 1950 ve 1951 yıllarında öğretmenler, din adamları ve çeşitli meslek gruplarından oluşan 150.000 Türk Bulgaristan'ı terk etmiştir. Bu göçlerden sonra 1969 ve 1978 seneleri arasında, 130.000 Türk daha Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınmıştır. Bu gerçekleşen göçler, milliyetçi Türk halkını Bulgaristan'dan yollamak ve geri kalan Bulgar Türklerini sindirme çabasıdır. Bulgaristan geriye kalan Türklere:"Siz aslında Bulgarsınız Türkler yüzünden 500 yıl boyunca baskı altında yaşadınız" şeklinde bilgi vererek durumu ölçmek istemiştir. 1984 ve 1989 senelerinde gelişen süreç dayanılmaz boyuta ulaşmıştır. Bulgaristan Türk halkına zorla isim değiştirme, din değiştirme ve Hristiyanlaştırma politikası uygulamıştır. 20 Mayıs 1989'da eylemler başlamış ve diğer köylere yayılarak devam etmiştir. Bulgaristan'ın silahlı müdahalesi 60 kişiden fazla Türk göçmenin şehit edilmesine neden olmuştur.[50]

Görsel 61: *Bulgaristan'ın zorla Hristiyan yapma görevi verdiği din adamları ve Türk göçmenlerini gösteren fotoğraf*

[50] https://www.gzt.com/mecra/bulgaristan-turklerinin-varlik-mucadelesi-3513155 (Erişim Tarihi: 16.12.2022)

Görsel 62: *Bulgar Türklerinin esir olarak tutulduğu ve çeşitli işkencelerin yapıldığı Belene Toplama Kampı'na ait fotoğraf*

Bu yürütülen sert politika, Türk göçmenlerinin örgütlenmesini sağlamıştır. Gösteriler ve protestolar devam etmiş. Kırcaali şehrinde yaşanan isim değiştirme girişimine yönelik gösteriler sırasında, Annesinin kucağında şehit edilen Türkan Bebek direnişte sembol haline gelmiştir. Bu isim değişikliğine karşı çıkan herkesi Tuna Nehri'nde bulunan, Belene Kampı'na götürmüşlerdir. Amaçları korku salıp, isim değişikliğini kabul ettirmektir. Çeşitli işkence yöntemleri ve ağır çalışma koşulları altında yaşamaya çalışan Türkler, bu kampta umutlarını taze tutarak direnmişlerdir. Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Dayanışma Derneği, Türk Kurtuluş Hareketi ve Bulgaristan Türk Milli Kurtuluş Hareketi isimli dernekler faaliyet göstererek, Bulgaristan'da yaşanan bu tabloyu yabancı devletlere ve özellikle Türkiye Cumhuriyeti'ne duyurmaya çalışmışlardır. 1989 senesinde gerçekleşen büyük göçün başlaması ve Edirne Kapıkule kapısının açılmasında Naim Süleymanoğlu'nun büyük etkisi vardır. Kırcaali doğumlu olan sporcunun adı da zorla değiştirilenler arasındadır. Sporcu Türkiye'ye gitmek istemiş olmasına rağmen komünist yönetim buna izin vermemiştir. Sporcu 1986 senesinde Melbourne Halter Şampiyonasında, Türkiye Cumhuriyeti tarafından kaçırılmıştır. Naim Süleymanoğlu'nun Birleşmiş Milletlerin düzenlediği konferansta Bulgaristan'da

olanları anlatması, tüm dünyanın gözünü Bulgaristan'a çevirmesini sağlamış ve Bulgaristan hükümetini zor durumda bırakmıştır. Bu olay Türk göçmen halkına moral olmuştur ve Naim Süleymanoğlu'na Kapıkule'nin Anahtarı lakabı verilmiştir. (Duygu, 2021, s. 69,70)

Görsel 63: *Edirne Kapıkule Sınır Kapısı'nın açılmasıyla, giriş ve çıkış yapan Türk göçmenler 1989*

Dünya basınının tepkisi üzerine Bulgaristan, Türk göçmenleri sınıra yığmıştır. Türk Cumhuriyeti bu duruma kapıları açarak cevap vermiştir. Bulgaristan hükümeti 10 Kasım 1989 yılında düşünce, yeni kurulan hükümet bu yanlış politikayı kabul etmiştir. Türk göçmenler, ekonomi, barınma ve beslenme açısından zor durumda olduğu için Edirne şehrinde çadırlar kurulmuş ve Türk göçmenlere destek sağlanmıştır. Bulgaristan ekonomik olarak çöküşe geçmiş, özellikle tarım alanında çalışacak işçileri kaybederken, Türkiye bu durumu lehine çevirerek, işçi sınıfını ve aydın kişileri ülkeye kazandırmıştır. Trakya bölgesine yerleşen halk, daha sonra İzmir, Bursa ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmıştır. Göç eden halkın çoğunun Trakya bölgesinde yaşamasının sebebi, daha önce göç etmiş olan ailelerin buraya yerleşip balkan kültürünü Trakya Bölgesi'ne aktarmış olmasıdır.

Göç eden kişilerin Trakya bölgesinde uyum içinde olması Tarım ve eğitim alanında gelişmesini sağlamıştır. Türk göçmenlerin yeni bir hayat kurup çalışmaları gerektiği için, ailenin tamamı çalışmak durumunda kalmıştır. Bu durum Trakya halkını da etkilemiş ve özellikle kadınların iş hayatına atılmasını sağlamıştır. Bazı vatandaşlar çeşitli uyum sorunları yaşayıp Bulgaristan'a geri dönmek zorunda kalmıştır.

> *"Trakya, coğrafi olarak Balkanların bir uzantısı konumundadır. İstanbul'a olan yakınlığı nedeniyle de bir geçiş noktası görevi görmektedir. Dolayısıyla Balkanlarda kayıpların yaşanmaya başladığı 19. Yüzyıl sonundan itibaren Balkanlardan gelen göçmenlerin sığındıkları ilk yer Trakya bölgesi olmuştur. Bu nedenle, Trakya bölgesindeki yaşayanların çoğunluğunun geçmişte Balkan göçleri ile bölgeye yerleşmiş göçmenlerin torunları olduğundan, günümüzde de Rumeli veya Balkan kültürünün hala canlı tutulduğu Trakya bölgesi, Balkan kültürünün devamı açısından önemli bir merkezdir."* (Duygu, 2021, s. 74)

3.7. Doğu Trakya Bölgesi

Şekil 3: *Doğu Trakya Bölgesi'ni gösteren harita*

Bu bölge Türkiye Trakya'sı olarak geçmektedir. Batı bölgesinde Meriç Nehri bulunan bölgede Yunanistan tarafında Batı Trakya, Bulgaristan tarafında Kuzey Trakya ve Karadeniz, Doğu ve güney tarafında Marmara Denizi, İstanbul Boğazı, Saroz Körfezi, Çanakkale boğazı ile Doğu Trakya'nın etrafı çevrilmektedir. Trakya bölgesi tarafında bulunan ülkeler arasında Yunanistan ve Bulgaristan sınırını oluşturan iller Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dan oluşurken, Çanakkale ve İstanbul'a bağlı bazı ilçelerde Doğu Trakya'yı kapsamaktadır. Trakya Bölgesi'ni Balkan ülkelerinden göç eden insanların oluşturması sadece fiziksel olarak değil, sosyal ve kültürel açıdan da önemli bir bölge olduğunu göstermektedir. Bölge tarım ve organize sanayi olarak önemli bir bölgedir. Avrupa ve Türkiye arasında köprü oluşturan Trakya Bölgesi, Avrupa'ya hem kara hem demiryolu ile geçişler sağlamaktadır. Tarihi köklü bir şehir olan Edirne Osmanlı İmparatorluğu'na uzun süre başkentlik yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul şehrini fethetmek için topları döktürdüğü, Kırklareli'nde bulunan Demirköy'ü kullanması da bölgenin stratejik açıdan öneminin ispatıdır.[51]

3.8. Batı Trakya Bölgesi

Şekil 4: *Batı Trakya Bölgesi'ni gösteren harita*

[51] "Doğu Trakya" https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1418-dogu-trakya.html (Erişim Tarihi: 08.05.2022)

1923 senesinde Lozan Barış Antlaşması ile sınırları tekrar belirlenen Batı Trakya Bölgesi, Yunanistan'a ait bir coğrafyada bulunmaktadır. Konum olarak Avrupa'nın dikkatini çekmektedir. Gümülcine, İskeçe ve Dedeağaç olmak üzere üç vilayete bölünmektedir. Marmara Denizi, Karadeniz ve Balkan dağları arasında kalan Batı Trakya Bölgesi, İstanbul şehrinden önce ele geçirilerek 550 sene Osmanlı İmparatorluğuna ev sahipliği yapmıştır. Balkan savaşlarından sonra Bulgaristan devletine ve ardında Lozan Barış Antlaşması ile Yunanistan devletine verilmiştir. Batı Trakya'da yaşayan Türk'lere sert politika uygulayan Yunanistan devleti, Batı Trakyalılar tarafından kurulan Dostluk, Eşitlik ve Barış partisi adımıyla bazı değişimlerin temeli atılmıştır. Batı Trakya Bölgesi dışında kurulmuş olan bazı kurumlar ile beraber hareket edilerek, uluslararası gündeme getirilen sorunlar, doktor ve siyasetçi olan Sadık Ahmet önderliğinde belli bir çözüme ulaşmıştır. Fakat Yunanistan devleti baskılara devam ederek, yıldırma politikası izlemektedir. Sadık Ahmet'in yaptığı bir konuşmada sadece "Türk" kelimesi geçtiği için tutuklanması buna örnektir. Bu ayrımcı politika burada bulunan halkı zor durumda bırakmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti bu konuda dikkatli bir politika izlemektedir.[52]

> *"Yunanistan, ülkesindeki Türk'lerin yanısıra, Makedon, Arnavut, Bulgar, Ulah, Çingene, Yahudi, Giritli vd. azınlıkların varlığını reddetmekte, bunları baskı yolu ile Helenleştirmeye veya ülkeden göç ettirmeye çalışmakta ve komşularından toprak talebinde bulunmaktadır. Bu yüzden Yunanistan'ın, yalnız Türkiye ile değil, Bulgaristan, Makedonya ve Arnavutluk'la da anlaşmazlıkları vardır. Belirtilen tavrıyla Yunanistan Balkan Yarımadası'ndaki barış ve huzuru bozmakta, komşuları ile ilişkilerin kurulmasını önlemektedir."* (Alp, 1995, s. 613)

[52] "Batı Trakya Bölgesi" https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1417-bati-trakya.html (Erişim Tarihi: 09.05.2022)

Görsel 64: *Doktor ve Siyasetçi Sadık Ahmet'in fotoğrafı (1947-1995)*

3.9. Kuzey Trakya Bölgesi

Şekil 5: *Kuzey Trakya Bölgesi'ni gösteren harita*

Bulgaristan'ın sınırlarında kalan bölge Yukarı Trakya, Bulgaristan Trakya'sı ve Kuzey Trakya olarak bilinmektedir. Varna, Filibe ve Burgaz Bulgaristan'ın büyük kentleri arasındadır. Rodop Dağları'nın uzandığı yüzde seksen üçlük kısmı Bulgaristan içerisinde, yüzde on yedisi Yunanistan tarafında bulunmaktadır. Bu dağlar içinde UNESCO tarafından korunan bazı parklar bulunurken, birçok maden suyu kaynakları da vardır. Rodop Dağları'nın Bulgaristan ve Yunanistan taraflarında Müslüman ve Türk halkı çoğunluğu oluşturmaktadır.[53]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TRAKYA DOĞUMLU RESSAMLAR

4.1. Hayri Çizel (1891-1950)

Görsel 65: *Ressam Hayri Çizel'in fotoğrafı*

[53] "Kuzey Trakya Bölgesi" https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1416-kuzey-trakya.html (Erişim Tarihi: 16.05.2022)

Gerçek adı Hasan Hayrettin Çizel'dir. 1891 senesinde Edirne'ye bağlı Dimetoka, günümüzde ise Yunanistan bölgesinde kalan bölgede doğan ressam, Edirne Lisesi'nde eğitim almıştır. Şehit ressam Hasan Rıza Bey'in öğrencisidir. Hayri Çizel, Hasan Rıza'nın eserlerinden etkilenerek, savaş konulu kompozisyonlar çalışmıştır. Edirne'de eğitimini tamamlayıp, Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmiştir. Burada Vallaury, Hern Warnia ve ressam Ömer Adil'den eğitim almıştır. 1914 senesinde birincilikle mezun olup ve subaylık eğitimi alarak, Çanakkale Savaşı'na gönderilmiştir. Daha sonra devlet sanatçıyı Almanya Münih şehrine yollamıştır. Hans Hofmann'dan eğitim almış ve yurda dönerek, İstanbul Kız Liseleri, Halıcıoğlu ve Kuleli Askeri Liseleri'nde resim öğretmenliği yapmıştır. Eserlerindeki kompozisyon oluşumu, renk seçimi gibi tercihlerinin temelinde, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde gördüğü eğitimin yansımaları görülmektedir. Cephede bulunduğu süre içerisinde çeşitli krokiler, sulu boya çalışmalarla bir çeşit seri albüm yapmıştır. 1915 senesinde savaş bölgesini, bulunduğu köyleri, erlerin bulunduğu çadırlar üzerinde gözlem yapıp eskizler almıştır. Bu oluşturduğu resim albümü, ressamın günlüğü olması dışında bir belge niteliğindedir. Ressam Edirne, Bursa, Ankara ve İstanbul'da çeşitli eserler üretmiş bu eserler arasında peyzaj, portre, iç mekân ve natürmort gibi eserler bulunmaktadır.[54]

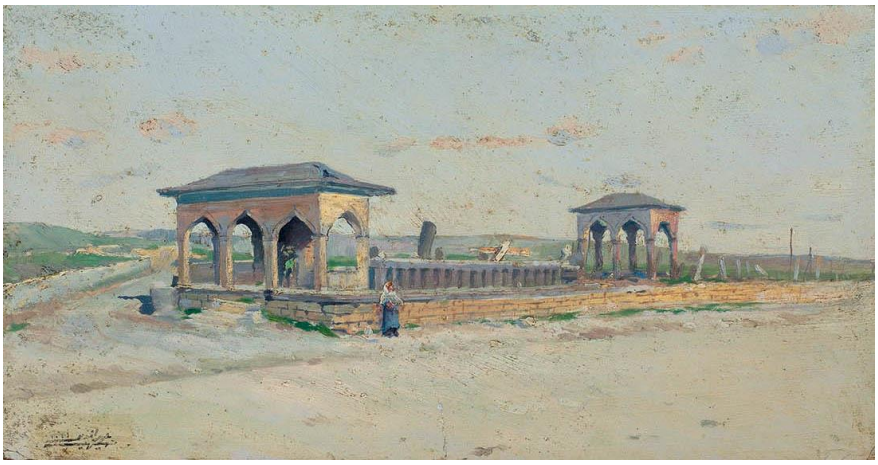

Görsel 66: *Hayri Çizel'in "Edirne Hacılar Ezanı Yolu" peyzajı*

[54] "Ressam Hayri Çizel" https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayri_%C3%87izel (Erişim Tarihi: 16.05.2022)

Görsel 67: *Hayri Çizel'in "Hisar Tepelerinden Boğaz" tablosu 18x25 cm T.Ü.Y.B 1947*

4.2. Elif Naci (1898-1987)

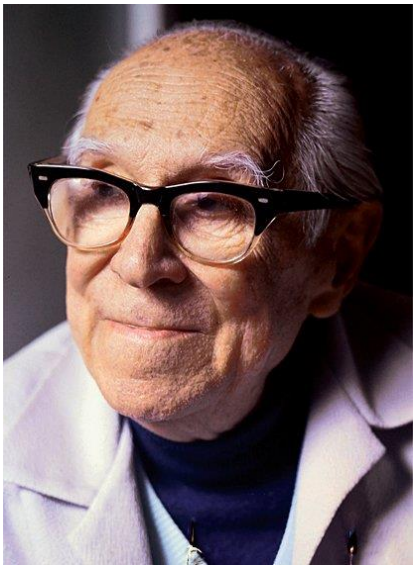

Görsel 68: *Ressam Elif Naci'nin fotoğrafı*

Çanakkale'nin Gelibolu ilçesinde doğan ressamın tam adı Elif Naci Kalpakçıoğlu'dur. Yazar, müzeci, gazeteci ve ressam olan Elif Naci 1905 senesinde Edirne Dar-ül İrfan Mektebi'nde eğitim hayatına başlamıştır. Fakat ailesi ile beraber 1908'de İstanbul şehrine yerleşerek eğitimini, Ayasofya Rüştiyesi ve Vefa Lisesi'nde sürdürmüştür. Daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi'ne girerek ressam İbrahim Çallı'nın öğrencisi olmuştur. Yeni Resim Cemiyeti'nin kurulmasında etkisi vardır. Savaş döneminde yazar ve gazeteciliğe karşı ilgisi olmuştur. Son Telgraf, Milliyet, Cumhuriyet ve İleri gazetelerinde görev almıştır. 1928 yılında okulu tamamladığı sıralarda, Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'ne katılarak, yurt içinde ve yurt dışında sergiler düzenlemiştir. Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Abidin Dino, Zühtü Müridoğlu ve Cemal Tollu ile 1933 senesinde D Grubu'nu kurmuştur. D Grubu dağılana kadar eserleriyle sergilere katılmıştır.1940 senesinde düzenlenen yurt gezileri kapsamında Samsun şehrine gönderilmiştir.[55] Ressam Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk İslam Eserleri Müzesi'nde müdür yardımcılığı da yapmıştır. Türk resim sanatı üzerine Bağdat'ta konferans düzenlemiştir. Geleneksel resim sanatına yönelen ressam, Hafız Osman ve Yesari Mehmed Esad gibi hat ustalarının çalışmalarını gözlemlemiştir. Osmanlı hat sanatını, motifler, minyatürler, halılar ve çiniler üzerinde incelemeler gerçekleştirip, bunu soyut bir şekilde eserlerine aktarmaya çalışmıştır. Ressam Avrupa sanatı ile Türk geleneğini ortak bir yorumda birleştirmeyi planlamıştır.[56]

[55] "Ressam Elif Naci" https://sanatokur.com/elif-naci-kimdir/#:~:text=Sanat%20%C3%B6%C4%9Frenimini%20Akademi'de%20%C4%B0brahim,Sanatlar%20Birli%C4%9Fi%20Merkezi'nde%20a%C3%A7t%C4%B1. (Erişim Tarihi: 17.05.2022)

[56] "Elif Naci'nin Hayatı" https://edebiyatvesanatakademisi.com/Icerik.aspx?a=/e/YORUMLAR/T%c3%bcrk-Ressamlar/Ressam-Elif-Naci%27nin-Hayat%c4%b1-ve-Resim-Sanat%c4%b1/%c5%9eahamettin-Kuzucular/1dbb2f12-e5a7-413d-8c03-9cc12a343071#_ftn4 (Erişim Tarihi: 17.05.2022)

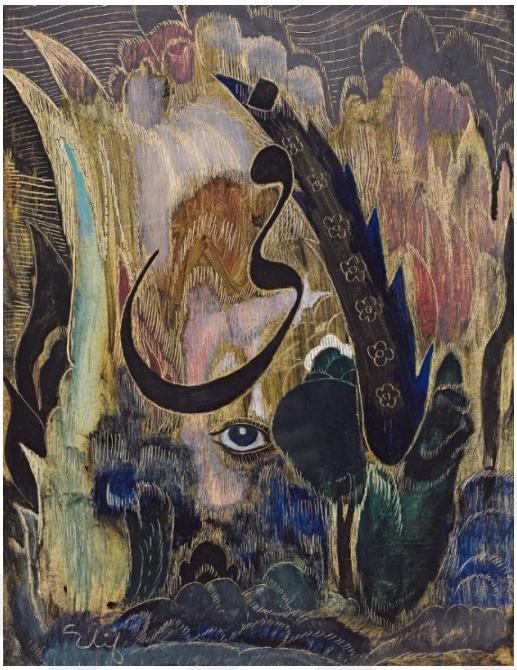

Görsel 69: *Elif Naci'nin eseri (detaylar bilinmiyor)*

4.3. Nurettin Ergüven (1905-1979)

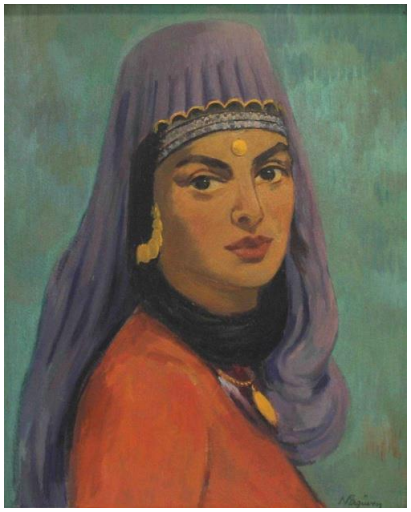

Görsel 70: *Ressam Nurettin Ergüven'in "Yörük Aliye" isimli eseri 46x38 cm D.Ü.Y.B*

1905 senesinde Batı Trakya'nın İskeçe şehrinde doğan ressam, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde resim eğitimi almıştır. Daha sonra Almanya'da Dresden Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimine devam etmiştir. . Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği kurucuları arasında yer alan ressam, memlekete döndüğünde Ticaret Lisesi ve Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde 1938 senesine kadar resim öğretmenliği yapmıştır. Ressam aldığı kararla öğretmenliği bırakıp, kendi resim atölyesini kurmuştur. CHP'nin düzenlediği "Yurt Gezileri" programı ile Isparta şehrine yollanmıştır. Ressam yurt içinde ve yurt dışında çeşitli sergilere katılmıştır. Doğada gerçekleştirdiği analiz ve eskizler eserlerinde önemli bir yer tutar. Müstakil Ressamlar birliğinde grubun amacına uygun eserler üretmiştir. Daha sonra portre ve yöresel konulara ilgi duymuştur. İlerleyen yıllarda sanatçı soyuta doğru yönelmiştir.[57]

Görsel 71: *Nurettin Ergüven "İşçiler" isimli tablosu 218.5x184.5 cm T.Ü.Y.B*

[57] "Ressam Nurettin Ergüven" https://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=622 (Erişim Tarihi: 01.06.2022)

Görsel 72: *Nurettin Ergüven'in eseri 34x42 cm T.Ü.Y.B*

4.4. Lütfü Günay (1924-2020)

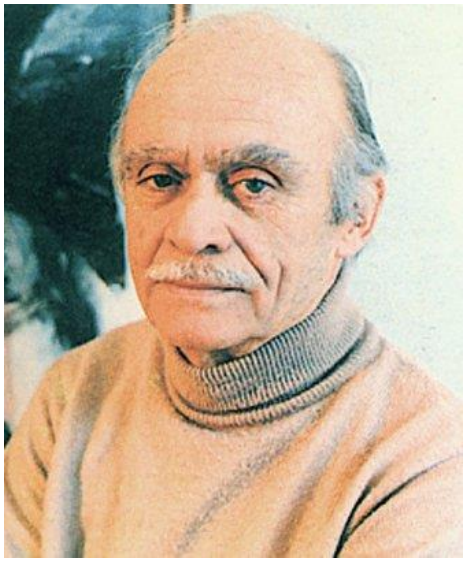

Görsel 73: *Ressam Lütfü Günay'ın fotoğrafı*

1924 yılında Çanakkale şehrinde doğan ressam, İlkokulu ve Lise eğitimini bu şehirde tamamlamıştır. Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü sınavını kazanarak, 1944 ve 1949 yılları arasında Zeki Kocamemi'den resim eğitimi almıştır. 1951 senesinde Ankara şehrine yerleşmiştir. Türk ve Amerikan Derneği'nde bulunan öğrencilerin eğitimini üstlenmiştir. Ressam dernek şeklinde olan sanatçı örgütlerinin kurulması için çaba harcamıştır.1950 senesinde İstanbul şehrinde Türkiye Ressamlar Cemiyeti, 1958 senesinde Ankara şehrinde Ankara Ressamlar Birliği ve 1961 yılında Siyah Kalem Grubu üyesi ve son olarak 1970 yılında Ankara Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Derneği'nin kurucu üyelerindendir. Lütfü Günay 1953 ve 1954 yıllarında Adnan Çoker ile beraber Ankara şehrinde iki sergi düzenlemiştir. Belçika, Danimarka ve Hindistan gibi ülkelerde sergilere katılmıştır. Ressam eserlerinde gecekondu ve tatil köylerini soyut anlayış ile tuvale uygulamıştır.[58] Lütfü Günay eserleri hakkında şu ifadeyi kullanmıştır:

> *"Hem doğadan, hem soyut çalışırım. Görünenin derinliklerindekini de tuvale aktardığımda soyuta ulaşırım. Çevremdeki yaşanmışlık duygusundan etkilenirim. Sıvaları dökülmüş duvar, paslanmış tenekeler, duvarlardaki afiş artıklarının görüntüleri yetmez olduğunda; malzemeyi de kullanırım. Sonunda kolajlar oluşur."*[59]

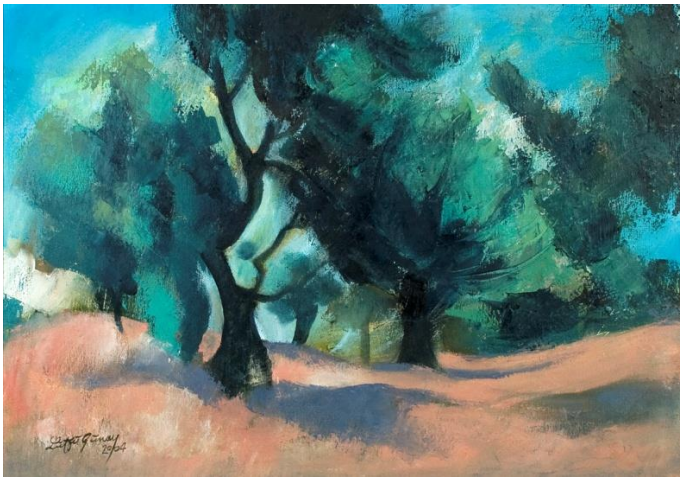

Görsel 74: *Lütfü Günay'ın "Foça'da Zeytinlikler" isimli tablosu 50x70 cm T.Ü.Y.B 2004*

[58] " Ressam Lütfü Günay" https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/lutfu-gunay-hayati-ve-eserleri-1924/ (Erişim Tarihi: 06.11.2022)
[59] " Lütfü Günay" https://tr.wikipedia.org/wiki/L%C3%BCtf%C3%BC_G%C3%BCnay (Erişim Tarihi: 06.11.2022)

Görsel 75: *Lütfü Günay'ın eseri 100X80 cm T.Ü.Y.B 2010*

4.5. Mustafa Aslıer (1926-2015)

Görsel 76: *Ressam Mustafa Aslıer'in fotoğrafı*

Kuzey Trakya'nın Kırcaali şehrinde doğan ressam, 1949 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünü tamamladıktan sonra, 1950 ve 1953 yıllarında grafik üzerine eğitim vermiştir. Devletin sağladığı burs ile Almanya'nın Münih şehrinde Grafik Sanatlar Akademisi'nde eğitimini sürdürmüştür. Köln, Düsseldorf, Münih, Viyana, Amsterdam ve Paris gibi şehirlerin müzelerinde araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Ressam Türkiye'ye dönüş yaptıktan sonra eserleriyle dikkat çekmeyi başarmıştır.1982 senesine kadar Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda yöneticilik ve Grafik Bölümü'nün başkanlığını yapmıştır. Ayrıca bu okulun kurulmasında rolü de vardır. Ressam bir atölye kurup gelişmesini sağlamıştır. Görev yaptığı okulun baskı atölyesini, genç öğrencilere yönelik kaynak atölyeye dönüştürmüştür. Türkiye'de uyguladığı tekniklerle özgün baskının gelişmesini sağlayıp, genç sanatçı adayları arasında yayılıp çoğalmasında Mustafa Aslıer'in etkisi önemli olmuştur. Gravür ressamı olarak bilinen Mustafa Aslıer Japonya, Norveç, Almanya, İsviçre, Yugoslavya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil etmiştir. Eserlerinde yöresel konuları ve geometrik formları figür etrafında birleştirmiştir.[60]

Görsel 77: *Mustafa Aslıer'in "Her Dem Bir Alem" isimli Serigrafi çalışması 64x51 cm*

[60] "Ressam Mustafa Aslıer" http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=85 (Erişim Tarihi: 22.10.2022)

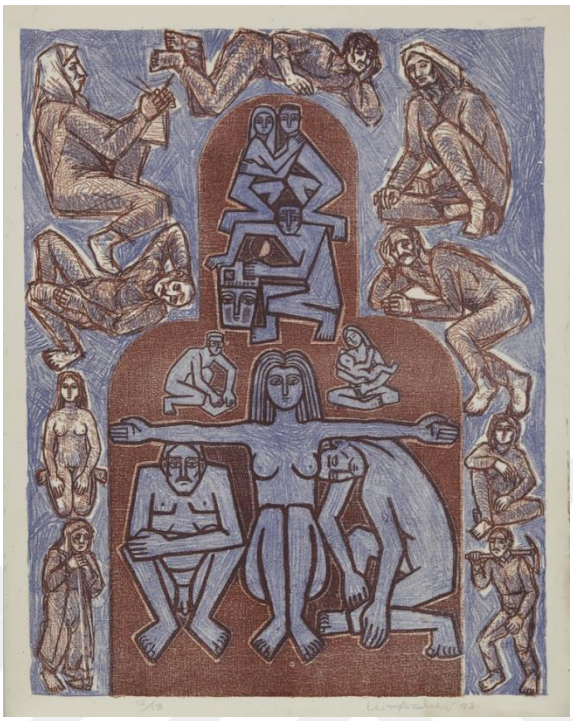

Görsel 78: *Mustafa Aslıer'in "isimsiz 2" Serigrafi çalışması 51x64 cm 1993*

4.6. Salih Acar (1927-2001)

Görsel 79: *Ressam Salih Acar'ın fotoğrafı*

1927 senesinde Kuzey Trakya'nın Filibe şehrinde doğan ressam, İlkokulu Filibe şehrinde tamamlamıştır. 1945 yılında Sofya Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş ve burada Fresk bölümünden mezun olmuştur. Daha sonra 1950 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim bölümünü kazanmıştır. Ressam ayrıca Heykel bölümü hocalarından olan Zühtü Müridoğlu ile heykel çalışmaları da yapmıştır. Akademiyi bitirdikten sonra eser üretmeye ağırlık veren ressam, İlk sergisini 1955 yılında gerçekleştirdi. Büyük şehirlerde freskler de çalışan sanatçı, 1966'ya kadar köylü figürlerini eserlerine aktarmıştır. Ressam eserlerinde çizgiselliği ön planda tutup, süsleyici ve illüstratif bir yaklaşım sergilemiştir. 1966'dan sonra sanatçı doğa üzerine araştırma ve incelemeler yapmıştır. Eserlerinde ormanlar, kuşlar, denizler gibi konuları seçmiştir. Balıkçıl, Leylek gibi kuş türlerini yakından inceleyip, daha sonra eserlerine aktarmıştır.[61]

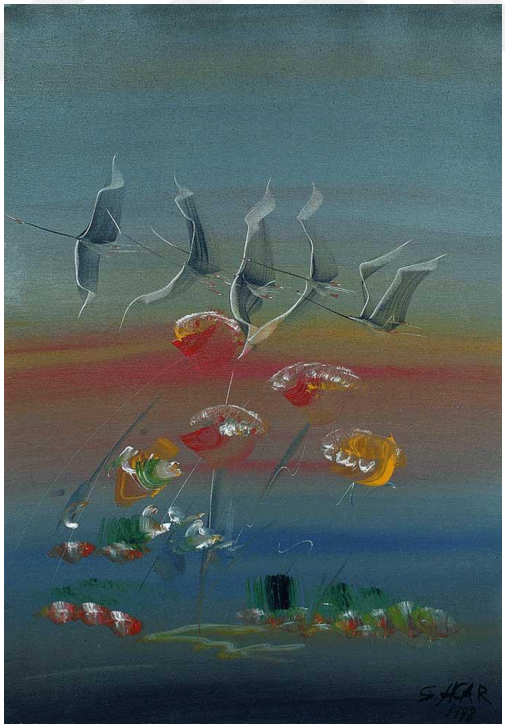

Görsel 80: *Salih Acar'ın "Havalanan Kuşlar" isimli tablosu T.Ü.Y.B*

[61] "Ressam Salih Acar" https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/salih-acar-hayati-ve-eserleri/ (Erişim Tarihi: 19.10.2022)

Görsel 81: *Salih Acar'ın "Gün Batımında Kuşlar" isimli tablosu T.Ü.Y.B*

4.7. Ünsal Toker (1933-2013)

Görsel 82: *Ressam Ünsal Toker'in fotoğrafı*

Kırklareli doğumlu ressam, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun ve Ali Avni Çelebi'nin atölyesinde resim eğitimi almış ve 1958 senesinde İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'nden mezun olmuştur, aynı sene içinde ilk kişisel sergisini düzenlemiştir. Seksen beşin üzerinde sergi açan sanatçı, Ali Avni Çelebi'nin çalışmalarından etkilenmiş, eserlerinde yoğun boya kullanmış ve dışavurumcu fırça darbeleriyle eser üretmiştir. Ressamın eserlerinde serbest ve rahat tavırlarla uygulanan renk ve fırça vuruşları, ressamın zemin üzerindeki hareketini bizlere yansıtmaktadır. Ünsal Toker eserlerinde deniz, galata kulesi, gemiler gibi konuları seçerek deniz ressamı olarak tanınmıştır.[62] Dışavurumcu ressam seçtiği tema üzerinden şu yorumu yapmıştır:

> *"...Denizle ve gökyüzüyle bu kadar uğraşmak doğayı böyle iliklerime kadar özümsemek bir çeşit baş dönmesi, neredeyse aşırı bir tutkuya dönüşüyor ve artık nesne, yalınlaşmanın götürebildiğim kadar uçlarına dayanıyor."*[63]

Görsel 83: *Ünsal Toker'in eseri 40X50 cm K.Ü.Y.B*

[62] "Ressam Ünsal Toker" http://artshopgaleri.com/portfolio/unsal-toker/ (Erişim Tarihi: 29.05.2022)
[63] "Ünsal Toker" http://artshopgaleri.com/portfolio/unsal-toker/ (Erişim Tarihi: 29.05.2022)

Görsel 84: *Ünsal Toker'in eseri 30X40 cm K.Ü.Y.B*

4.8. Nafiz Çamlıbel (1934-2002)

Görsel 85: *Ressam Nafiz Çamlıbel'in fotoğrafı*

1934 senesinde Batı Trakya'nın İskeçe şehrinde doğan mimar, mühendis ve ressam Nafiz Çamlıbel, Edirne Lisesi'nde başladığı eğimine daha sonra İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi'nde devam etmiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resim atölyesinde üç sene eğitim almıştır. Nafiz Çamlıbel'in amacı akademide iyi bir eğitim alarak ressam olmaktır. Fakat Bedri Rahmi Eyüboğlu tarafından Mimarlık bölümüne yönlendirilmiştir. Nafiz Çamlıbel mimarlık bölümünü yarıda bırakıp, İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği bölümünü bitirmiş ve ardından, yarıda bıraktığı mimarlık bölümünü tamamlayıp, yüksek mimar olmuştur. Soyut eser üreten Alman sanatçı Rudolf Belling ve Türk Cumhuriyeti'nin ilk Türk heykeltıraşlarından biri olan Yavuz Görey'den modlaj eğitimi alan ressam, Şadan Bezeyiş, Turgut Binez, Ercüment Kalmık ve Mehmet Pesen gibi dönemin ressamlardan eğitim almıştır. Siyah ve beyaz desen çalışmalarıyla Varlık dergisinde çalışmış, 1955 senesinde gazeteci, yazar ve sanat eleştirmeni olan Fikret Adil'in desteği ile ilk sergisini düzenlemiştir. 1956 ve 1978 seneleri arasında Amerika ve Avrupa'da sergileri ve müzeleri gezerek incelemelerde bulunmuştur. 1978 senesinde atölyesinde eserler üreterek çeşitli sergilere ve konferanslara katılmıştır. Mimar ve serbest mühendislik yapan sanatçı, 1964 senesinde öğretim görevlisi unvanı alan ressam, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde 1989'da doçent ve 1995 senesinde profesör olmuştur. Vefat edene kadar YTÜ' de görev yapan mimar ve ressama Yunanistan tarafından ICOMOS bilim ödülü verilmiştir.[64] Ressam sulu boya ve kaliteli olmayan boyalar ile manzaralar çalışmıştır. Kendini resimsel anlamda başarısız gören ressam düşüncelerini bir röportajında şu şekilde belirtmiştir:

> "*Neden beğendiklerini bilmiyorum, hatta uzunca süre ben sanatçı değilim bunları bana yaptırmayın dedim ancak, insanlar ısrar edince sürdürdüm resim yapmayı. Çok satılıyor ve her kesimden insan gelip resimlerimi alıyor. Belki yaptığım resimler, kartpostal olarak nitelendirilir, ya da hediyelik eşya gibi görülür, ancak şu da bir gerçek ki ben yaptığım resimleri, çok ucuz fiyatlarla ve kimsenin açmadığı beldelerde açıyorum. Hiç değilse insanların resimle tanışmalarını sağladığım ve alma alışkanlığı yaratabildiğim için mutluyum*"[65]

[64] "Ressam Nafiz Çamlıbel" https://www.uxmuzayede.com/blog/1694/nafiz-camlibel (Erişim Tarihi: 18.05.2022)

[65] " Ressam Nafiz Çamlıbel" https://9lib.net/document/4yr9438y-mimar-m%C3%BChendis-ressam-%C3%A7aml%C4%B1bel-akrabas%C4%B1n%C4%B1-anlat%C4%B1yor-ada%C5%9F%C4%B1ndan-dinleyin.html (Erişim Tarihi: 18.05.2022)

Görsel 86: *Nafiz Çamlıbel'in eseri 40X60 cm K.Ü.K.T*

4.9. İsa Başlıoğlu (1936-2018)

Görsel 87: *Ressam İsa Başlıoğlu'nun fotoğrafı*

1936 senesinde Tekirdağ'da doğan sanatçı, 1949'da ilkokulu bitirdikten sonra ortaokul eğitimini 1951 ve 1957 seneleri arasında İstanbul Çapa İlkokulu'nda ve Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde resim üzerine verdiği seminer ile tamamlamıştır. 1958 ve 1961 arasında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Programı'nda yüksek eğitimini bitirmiştir. 1961 ve 1973 yıllarında M.E.B'na bağlı olan ortaokul ve liselerde öğretmen ve yönetici olarak çalışmıştır. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'nde şube müdür yardımcısı görevini üstlenmiştir. Daha sonra girdiği sınav ile İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü'ne girerek öğretmenlik ve yöneticilik görevlerine devam etmiştir. 1984 senesinde Marmara Üniversitesi Lisans eğitimini ve 1985'te Resim Ana Sanat Dalı'ndan Sanatta Yeterlilik diploması almıştır. 1987 yılında Doçent ve 1997 yılında Profesörlük unvanlarını almıştır. 2003 senesine kadar Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü'nde öğretim üyesi ve Resim Eğitim Ana Sanat Dalı Başkanlığı ve başkan yardımcısı gibi çeşitli görevlerde yer almıştır. Yurt içinde ve yurt dışında sergiler düzenlemiştir.[66]Ressam çalışmalarında geometrik soyutlamaların yanında dışavurumcu fırça darbelerini eserlerinde yansıtarak, kalın kontur çizgileri ile kompozisyonu ön plana çıkarmıştır.

Görsel 88: *İsa Başlıoğlu'nun eseri (detaylar bilinmiyor)*

[66] "Ressam İsa Başlıoğlu" http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=1752 (Erişim Tarihi: 19.05.2022)

4.10. İsmail Gümüş (1938-2015)

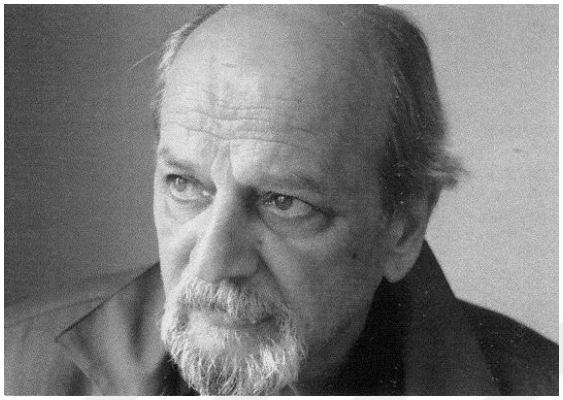

Görsel 89: *Ressam İsmail Gümüş'ün fotoğrafı*

1938 yılında Kırklareli'ne bağlı Demirköy ilçesinde doğan İsmail Gümüş, ressam, şair ve öykü yazarıdır. İlkokulu 1950 senesinde Demirköy Merkez İlkokulu'nda bitirmiştir. Daha sonra Kepirtepe Köy Enstitüsü ve İstanbul Çapa Öğretmen Okulu'nu 1957 yılında tamamlamıştır. 1963 senesinde de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Programı'nı bitirmiştir. Kepirtepe Köy Enstitüsü'nde eğitim alırken, edebiyata olan ilgisi artarak, hikâye denemeleri ve şiirler yazmıştır. Ankara, Rize, Kocaeli ve Trabzon gibi şehirlerde öğretmen olarak görev almıştır. Edebiyatçılar Derneği ve Ankara Sanat Kurumu'na üye olan ressamın yazıları Bilim ve Sanat, Varlık gibi dergilerde yer almıştır. İlk kitabı olan "Boşnak Türküsü" Boşnakların Balkan coğrafyasında yaşadığı karışıklıklardan dolayı çektiği zorluklar, sıkıntılar, kendi aralarındaki ilişkileri ve göçe zorlanmaları anlatılmaktadır.[67] Ünlü Türk şair Melih Cevdet Anday ressam İsmail Gümüş hakkında şu övgü dolu sözleri söylemiştir:

> *"İsmail Gümüş adlı büyük bir öykücümüzün bulunduğunu, yemin ederim bilmiyordum. Onun Boşnak Türküsü adlı kitabını hayranlıkla okudum, dostlarıma övdüm ve okumalarını salık verdim."* [68]

[67] "Ressam İsmail Gümüş" http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gumus-ismail (Erişim Tarihi: 25.05.2022)
[68] " İsmail Gümüş" https://www.bosnahersek.ba/bosnak-turkusu/ (Erişim Tarihi:25.05.2022)

Malik Aksel, Nevide Gökaydın, Adnan Turani, Şinasi Barutçu, Refik Epikman, İlhami Demirci ve Selahattin Hüsnü Tarhan gibi ressamlardan eğitim almıştır. 1980'li yıllarda Âşık Veysel'in heykelini yapmıştır. Bu yapılan heykel korumaya alınmış on heykelden biridir. Eğitim Enstitüler için estetik üzerine kitaplar yazan sanatçı, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde öğretmenlik ve bu bölümün başkanlığını da yapmıştır. 1985 senesinde emekli olarak Ankara şehrinde kendi resim atölyesini kurmuştur. İsmail Gümüş kendisini çok yönlü geliştirmiş bir sanatçıdır.[69] Ressam eserlerinde noktacılık ve ya puantilizm adı verilen sanat akımını kullanmaktadır. Renklerin her biri birbirleri ile karışmayacak şekilde kompozisyonu oluşturmaktadır. İsmail Gümüş tasarım sürecini şu şekilde açıklamıştır:

> *"Sanat özgürlükle yeşerir, özgür atölyeler ister büyümek için. Temel sanat eğitimi verirken, desenin önemini, kompozisyonun güçlüğünü, ritme, dengeye, armoniye çok önem veriyorum. Yaratmada, figürü seçip seçmeme konusunda ısrarcı değilim. Soyut bir anlayışa da, figüre de evet diyorum. Çünkü yaratmada özgürlüğün payı çok büyük"*[70]

Görsel 90: *İsmail Gümüş'ün eseri (detaylar bilinmiyor)*

[69] "İsmail Gümüş" https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2018/11/19/ismail-gumus-alintidir/ (Erişim Tarihi: 25.05.2022)
[70] "İsmail Gümüş" https://www.hurriyet.com.tr/tuvaldeki-heykel-23264905 (Erişim Tarihi: 26.05.2022)

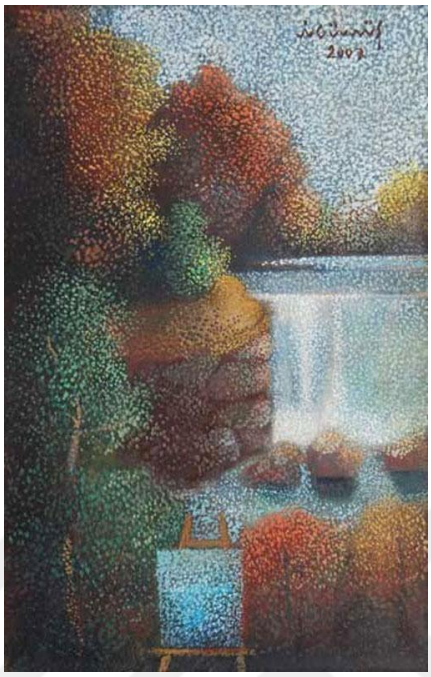

Görsel 91: *İsmail Gümüş'ün eseri 2007*

4.11. Işıl Özışık (1939)

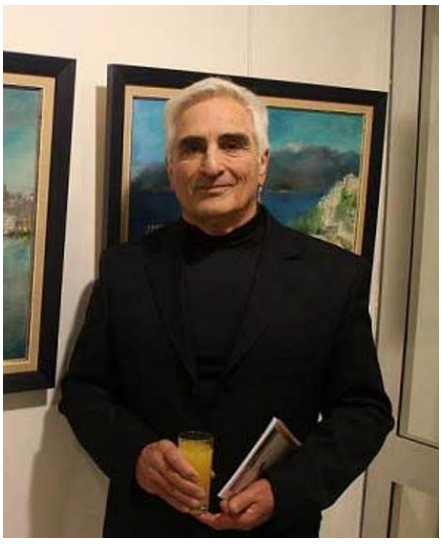

Görsel 92: *Ressam Işıl Özışık'ın fotoğrafı*

Kırklareli doğumlu ressam, resim eğitimini Eşref Üren, Ömer Hatipoğlu, Turgut Zaim ve Cemal Bingöl'den almıştır. Ankara Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nü tamamlayan ressam, Yüksek eğitim programını ODTÜ'de İnşaat ve Restorasyon Bölümü'nde gerçekleştirmiştir. Eğitimi sırasında Arkeoloji asistanlığı da yapan ressam, 1963 senesinde mezun olmuştur. Anadolu bölgesinde kazılara katılan ressam, daha sonra resim çalışmalarına daha çok zaman ayırmıştır. Reklamcılık üzerine çalışmalarda bulunmuş ve sanat yönetmenliği yapmıştır. Farklı teknikler ile resim yapan ressam, özellikle suluboya ressamı olarak tanınmıştır. Yurt içi ve yurt dışında sergilere katılmıştır. Eserlerinde Washington ve İstanbul'un manzaraları, balıkçılar, kar ve yağmur gibi konuları ele almıştır.[71] Ressam günümüzde de çalışmalarına devam etmektedir.

Görsel 93: *Işıl Özışık'ın suluboya eseri (detaylar bilinmiyor)*

[71] "Ressam Işıl Özışık" http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=762 (Erişim Tarihi: 31.05.2022)

4.12. Nevhiz Tanyeli (1941)

Görsel 94: *Ressam Nevhiz Tanyeli'nin fotoğrafı*

1941 senesinde Edirne şehrinde doğan ressam, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim eğitimi almış ve 1956'da mezun olarak, Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü'ne girmiş ve 1965 senesinde eğitimini tamamlamıştır. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cemal Tollu ve Neşet Günal gibi önemli ressamların atölyesinde resim eğitimi almıştır. 1971 ve 1975 seneleri arasında uzmanlık öğrenimi için Paris şehrine gitmiştir. Fransa, İspanya ve İngiltere'de resimler üzerine çalışmış, özellikle Francisco Goya üzerinde durmuştur. Memlekete döndüğünde 1976 ve 1978 seneleri arasında MEB tarafından, Talim ve Terbiye Dairesi Başkanlığı'nda görev almıştır. 1978'de İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Bölümü'nde görev aldıktan sonra 1983 ve 1984'te Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde görev almıştır. Bir yıl sonra tekrar Atatürk Eğitim Fakültesi'nde görevlendirilmiştir. 1997 senesine kadar burada eğitim vermiştir. Daha sonra Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde görev almıştır.[72] Figüratif resim kuşağında yer alan ressamın eserlerinde, çizgi kullanarak insanın iç dünyasını somut dünyaya taşıyıp, bunu figüre ve portreye yansıtarak aktarmaya çalışmıştır. Sanatçının eserlerinde ince, uzun yüzler ve ifadelerde oluşan

[72] "Ressam Nevhiz Tanyeli" https://tr.wikipedia.org/wiki/Nevhiz (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

ruh hali dikkat çekicidir. Ressam bir röportajında sanat ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

> *"Sanat trajik, komik, umarsız, bir o kadar da umut verici, güzel ve çirkin olan yaşamdan doğuyor. Resim yaparak yaşamın çelişkilerine, çok boyutluluğuna, dinginliğine akıl erdirmeye çalışıyorum."*[73]

Görsel 95: *Nevhiz Tanyeli'nin "Sevim Burak" isimli eseri 1991*

[73] "Ressam Nevhiz Tanyeli" http://www.sanatatak.com/view/figuratif-resmin-sira-disi-ismi-nevhiz (Erişim Tarihi: 06.06.2022)

Görsel 96: *Nevhiz Tanyeli'nin "Ressam" isimli eseri 1987*

4.13. İsmet Çavuşoğlu (1946)

Görsel 97: *Ressam İsmet Çavuşoğlu' nun fotoğrafı*

Türk ressam 1946 senesinde Bulgaristan'ın Eski Cuma şehrinde doğmuştur. Dupnista Enstitüsü'nü tamamlayıp Eski Cuma şehrinde öğretmen olarak çalışmıştır. Ressam ayrıca Bulgar Sanatçılar Birliği'ne üyedir. 1989 senesinde Todor Jirkov tarafından yürütülen zorunlu göç politikasına maruz kalmıştır. Türkiye'ye dönen ressam, 1994 senesinde Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ni tamamlamıştır. 1997 yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nde Yüksek Lisans eğitimini tamamlayıp, 1999 senesinde aynı üniversitede Sanatta Yeterlilik programını bitirmiştir. Ressam Türkiye'deki farklı üniversitelerde Dekan olarak çalışmıştır. İngiltere, Almanya, İsviçre ve Belçika gibi ülkelerde sergilere katılmıştır. . Ressam İstanbul Gelişim Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.[74] Eserlerini soyut bir anlayışla tuvale yansıtmaktadır. Yoğun renk kullanımı, çizgi ve lekeden oluşan kompozisyona hizmet etmektedir.

***Görsel 98**: İsmet Çavuşoğlu 'nun "Karmaşa" isimli tablosu 100x110 cm T.Ü.K.T*

[74] "Ressam İsmet Çavuşoğlu" http://www.haberbg.net/2022/05/prof.dr.ismet-cavusoglunun-ellinci-sanat-yili-sergisi-targovishtede-sergilendi.html (Erişim Tarihi: 14.12.2022)

Görsel 99: *İsmet Çavuşoğlu' nun "Şehir" isimli tablosu 70X100 cm T.Ü.K.T*

4.14. Basri Erdem (1948)

Görsel 100: *Ressam Basri Erdem'in fotoğrafı*

1948 yılında Kırklareli'nin Lüleburgaz ilçesinde doğan ressam, eğitimine Kepirtepe İlk Öğretmen Okulu'nda başlamıştır. Öğretmenlerinin yönlendirmesi ile 1963 senesinde İstanbul Ortaköy İlk Öğretmen Okulu'nu kazanmıştır. Burada pedagojik dersler ile beraber temel resim eğitimi almıştır. Sınıf öğretmeni mezunu olan ressam, 1967 senesinde İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Resim programına girmiştir. Burada üç sene resim eğitimi alıp mezun olmuştur. 1970 ve 1974 yılları arasında Urfa Kız İlk Öğretmen Okulu'nda resim öğretmeni olarak görev almıştır. M.E.B' nın düzenlediği sınavı kazanan sanatçı, 1974'te İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Grafik Bölümü'ne öğretmen olarak başlamıştır. Burada geçen altı yılın ardından, Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu'nda görev almıştır. 1987 senesinde Doçent ve 1997'de Profesör olmuştur. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde 2007 yılına kadar eğitim vermiştir. Işık Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü'nde görevine devam eden ressam, bu üniversitenin kurucuları arasındadır.[75] Eğitiminde ve sanat anlayışının geliştirmesinde İlhami Demirci, Selahattin Taran, Malik Aksel ve Süleyman Saim Tekcan gibi değerli ressamlar rol oynamıştır. Basri Erdem aynı anlayışı kendi yetiştirdiği öğrencilere aktararak Türk resim sanatına katkı sağlamıştır. Yunanistan, Avusturya, Moldova ve Kıbrıs gibi ülkelerde sergilere katılmıştır. Doğadan etkilenen ressam, ovaları ayçiçeği ve buğday tarlalarını geniş fırça darbeleriyle tuvale aktarmıştır. Ressam günümüzde de çalışmalarına devam etmektedir. [76]

[75] " Ressam Basri Erdem" http://www.basrierdem.com/tr/ (Erişim Tarihi: 26.01.2023)
[76] "Ressam Basri Erdem" http://www.kentsanatgaleri.com/sanatcidetay79f1.html?Id=15 (Erişim Tarihi: 05.11.2022)

Görsel 101: *Basri Erdem'in "Peyzaj" isimli tablosu 100x124 cm T.ÜY.B 2009*

Görsel 102: *Basri Erdem'in "Şarköy" isimli tablosu 38x56 cm T.Ü.Y.B 1997*

4.15. Cemal Emurlov (1948-2014)

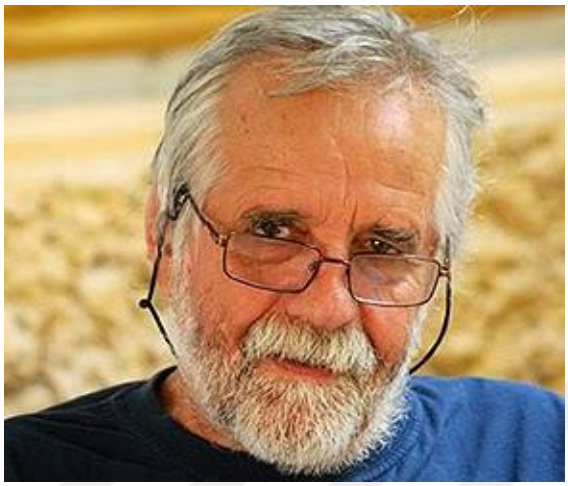

Görsel 103: *Ressam Cemal Emurlov'un fotoğrafı*

1948 senesinde Kırcaali şehrinin Çiftlik köyünde doğan ressam, Bulgaristan'ın Sofya şehrinde bulunan Güzel Sanatlar Lisesi'nde eğitim almıştır. Daha sonra aynı şehirde Güzel Sanatlar Akademisi'nin Resim programını tamamlamıştır. Ressam Kırcaali şehrinde resim öğretmenliği yapmıştır. Bölgesel ve uluslararası sergilere katılan Cemal Emurlov, köyündeki insanların portrelerini çalışmıştır. Bulgaristan ve farklı ülkelerde eserleri bulunmaktadır. (Kamber, 2020, s. 46) Eserlerinde oran, perspektif, mekan oluşturma kaygısı yoktur. Portrelerdeki ifade anlayışı farklı duygular aktarmaktadır. Oluşan kompozisyonda figürler iç içe geçerken, parçalanmış mekan figürler ile birleşmektedir.

Görsel 104: *Cemal Emurlov'un "Yol" isimli tablosu 140x160 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 47. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022*

Görsel 105: *Cemal Emurlov'un "Aile" isimli tablosu 70x85 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 49. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022*

4.16. Vahit Akan (1948)

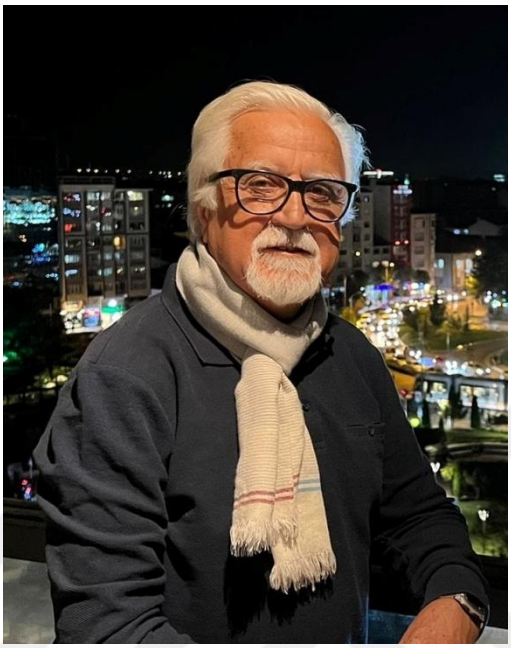

Görsel 106: *Ressam Vahit Akan'ın fotoğrafı*

1948 senesinde Tekirdağ şehrinde doğan ressam, On iki yaşındayken Kepirtepe Öğretmen Okulu'nda görev yapan Basri Güven'in teşviki ile tabela yazıcılığı yaparak bu mesleğe başlamıştır. Reklam ressamlığı ve tabelacılık yapan Vahit Akan, 1960 ve 1966 yıllarında Kepirtepe Öğretmen Okulu'nda eğitim alırken de Trakya bölgesinde özel sektöre hizmet vermiştir. Oya Kınıklı, Halil Akdeniz, Zafer Gençaydın, Mustafa Altıntaş ve Ünsal Kınıklı'dan eğitim alan Vahit Akan, 1967 ve 1971 senesine kadar İstanbul şehrinde sahne dekoru ve plak tasarımları yapmıştır. 1971 yılında öğretmenlik yapmaya başlayan ressam bu görevi yirmi beş yıl sürdürürken, reklamcılık ve sanayi ressamlığı yapmaya devam etmiştir. Sanatçı şuan Avrupa Birliği Projeleri'nde uluslararası ressamlar ile sanat projelerinde çalışmalar yapmaktadır. Ressamın eserlerinde portreler ve peyzaj çalışmaları mevcuttur. Sanatçı diğer ressamlar ile buluşmalar gerçekleştirip, eserler üretmektedir. Vahit Akan Trakya Bölgesi için şunları söylemiştir: Trakya'da ilk sanatçı sempozyumlarını başlattım. Bunu uluslararası boyuta taşıdım. Birçok sanatçı ve arkadaşa yol açıldı. Şimdi bu tür sanat çalışmaları daha çok yapılmaktadır. Trakya

da sanat için potansiyel var. İtici gücü harekete geçirmek için neler yapılır bunu bilemiyorum.[77]

Görsel 107: *Vahit Akan'ın eseri 2022 (detaylar bilinmiyor)*

Görsel 108: *Vahit Akanı'ın eseri 2022 (detaylar bilinmiyor)*

[77] Ressam Vahit Akan'la iletişime geçilerek bilgi alınmıştır. 04.05.2022

4.17. Söbütay Özer (1949-2007)

Görsel 109: *Ressam Söbütay Özer'in fotoğrafı*

1949 yılında Edirne şehrinin İpsala ilçesinde doğan ressam, İlk ve orta öğretimini bu şehirde tamamlamıştır. 1973 senesinde Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünü bitirmiştir. Beş sene öğretmenlik görevi yaptıktan sonra, 1978 senesinde Gazi Eğitim Fakültesi'nde göreve başlamıştır. Söbütay Özer Çin, Kuveyt, Cezayir, Mısır, Romanya, Hindistan ve Avusturya gibi ülkelerde sergilere katılmıştır. Yurt içinde ve yurt dışındaki özel koleksiyonlarda eserleri mevcuttur. Eserlerinde bisiklet süren kişiler, leylekler, dolmuşlar ve ölü doğayı soyutlama yaparak tuvale aktarmaya çalışmıştır.[78]

> *"Çizgiyi, parçaladığı yüzeyleri birleştirirken ustaca kullanmıştır. Resmin bir ölçü, bir denge işi olduğunu bilerek boyar tuvalini. Resmi çizgidir, renktir, lekedir, benektir. Boyayı ise dokular halinde öyle yoğun kullanır ki izleyenler fırçanın nasıl coşup salındığına tanıklık ederler. Söbütay Özer`e göre resim, gece gidilen bir yol gibidir. Arabamızın farları ne kadar aydınlatırsa o kadar görürüz. Ondan sonra karşımıza ne çıkacağını sadece düşleriz. O anda görmeyiz ama ilerledikçe her şey ortaya çıkar."*[79]

[78] "Ressam Söbütay Özer" http://www.sobutayozer.com/ (Erişim Tarihi: 09.11.2022)
[79] "Söbütay Özer" https://grupsanatgalerisi.com/profile/sobutay-ozer/ (Erişim Tarihi: 09.11.2022)

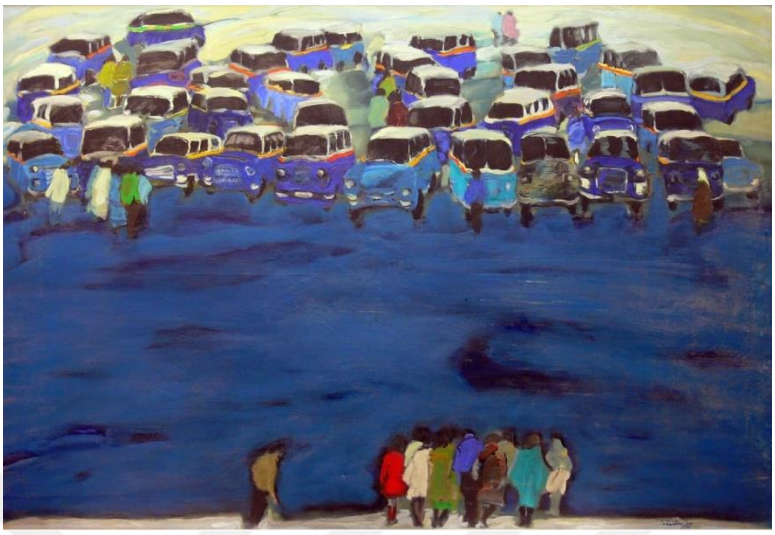

Görsel 110: *Söbütay Özer'in "Dolmuşlar" isimli tablosu 130x200 cm T.Ü.Y.B 1983*

Görsel 111: *Söbütay Özer'in "Figürlü Kompozisyon" isimli tablosu 120x150 cm T.Ü.Y.B 1997*

4.18. Kamber Kamber (1950)

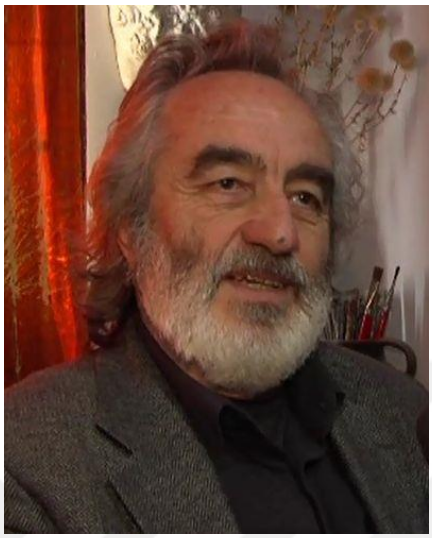

Görsel 112: *Ressam Kamber Kamber'in fotoğrafı*

1950 senesinde Kuzey Trakya'nın Kırcaali'ne bağlı Mestanlı ilçesinde doğan ressam, 1973 ve 1977 yılları arasında Bulgaristan'ın Sofya şehrinde resim eğitimi almıştır. Ressam bulunduğu coğrafyanın etkisinde kalarak eserler üretmiştir. Bunu destekleyen "Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları" isimli biyografi kitabı hazırlayıp yayınlamıştır. Ressam Balkanların resim sanatına olan etkisini şu şekilde açıklamıştır:

> *"Balkanlar'da ortaya çıkan Türk Plastik Sanatları hem kendine özgüdür, hem de etkilerden nasibini almış bir durumdadır. Rus ekolünün artılarından yararlanıp, özünden ödün vermeyip, kendine has bir hava yaratmayı başarmıştır, diyebiliriz. Dolayısıyla hem Balkanlar'da yaratılan Türk resim ve heykel sanatına, hem de anavatanda yaratılan resim ve heykel sanatına önemli ölçüde katkı sunmuşluğumuz yadsınamaz…1990 sonrası Balkan resim sanatı iyi bir gelişme göstermektedir. Demokrasiye geçişle birlikte tüm sanat akımları ve hareketleri özgürce uygulanmaya başlandı. Sanatçıların bir kısmı batı ülkelerine gitti, orada sergiler açtı v.s. Balkanlar'da ortak sanat etkinlikleri düzenlenmeye başladı. Toplumsal gerçeklilik yolunda eserler ön planda olmak üzere her yerde sanatsal çalışmalar gelişme gösterdi."* (Kamber, 2020, s. 4)

Rodoplar'da dağları, kadın portrelerini ve müziği çalışan ressam, eserlerini Türkiye, Bosna Hersek, Makedonya, Kosova, Sırbistan ve Arnavutluk gibi ülkelerde sergilemektedir.[80] Mestanlı'daki atölyesinde çalışmalarını sürdüren ressam, şunları söylemektedir:

> *"Rodop kadını ve genelde bütün kadınlar bizim bacımızdır, sevgilimizdir, anamızdır, kızımızdır. Rodop kadının simasında aynı zamanda Rodop dağlarının eşsiz güzelliğini yansıtmaya çalışıyorum" diyor ressam. "Geçmişte Rodop kadının çilelerinin çok olduğunu biliyoruz. Emeğini, ekmeğini alın teriyle kazandığını çok iyi biliyoruz. Sabahın erken saatlerinden akşamlara kadar çalışan kadınlarımız vardır".*[81]

Görsel 113: *Kamber Kamber'in "Rodop Türküsü" isimli tablosu 70x70 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 63. sayfasından alınmıştır.)23.01.2023*

,

[80] "Ressam Kamber Kamber" https://www.dunyabizim.com/dunyada-kultur/bulgaristanda-bir-turk-ressam-kamber-kamber-video-h23645.html (Erişim Tarihi: 10.11.2022)

[81] "Kamber Kamber" https://bnr.bg/tr/post/101237376/renk-doga-ve-muzigi-birlestiren-eserlerin-ressami-kamber-kamber (Erişim Tarihi: 10.11.2022)

Görsel 114: *Kamber Kamber'in "Kompozisyon" isimli tablosu 80x70 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 65. sayfasından alınmıştır.)23.01.2023*

4.19. İsmail Yalçın (1951-2014)

Görsel 115: *İsmail Yalçın'ın Peyzaj tablosu 38x45 cm T.Ü.Y.B*

1951 senesinde Kırcaali şehrinde doğan ressam, Öğretmen Enstitüsü Resim Programı'nı tamamlamıştır. 1972 ve 1976 seneleri arasında Bulgaristan'ın Sofya şehrinde sanat eğitimine devam etmiştir. 1989 yılında, zorunlu göç yüzünden Türkiye'ye gelmiştir. Eserleriyle birçok sergi düzenleyen sanatçı, İzmir şehrinde çalışmalarını sürdürmüştür. Çalışmalarında doğayı konu edinen ressam, günlük yaşantılardan da etkilenmiştir. (Kamber, 2020, s. 78) Naif ressam olarak bilinen İsmail Yalçın'ın çocukluğu, Rodop Dağları, buğday ve ayçiçeği tarlalarında geçmiştir. Rumeli'ye olan sevgi ve özlemi eserlerine yansımaktadır. Kar manzarası, ovalar ve sirkleri eserlerinde görmek mümkündür.[82]

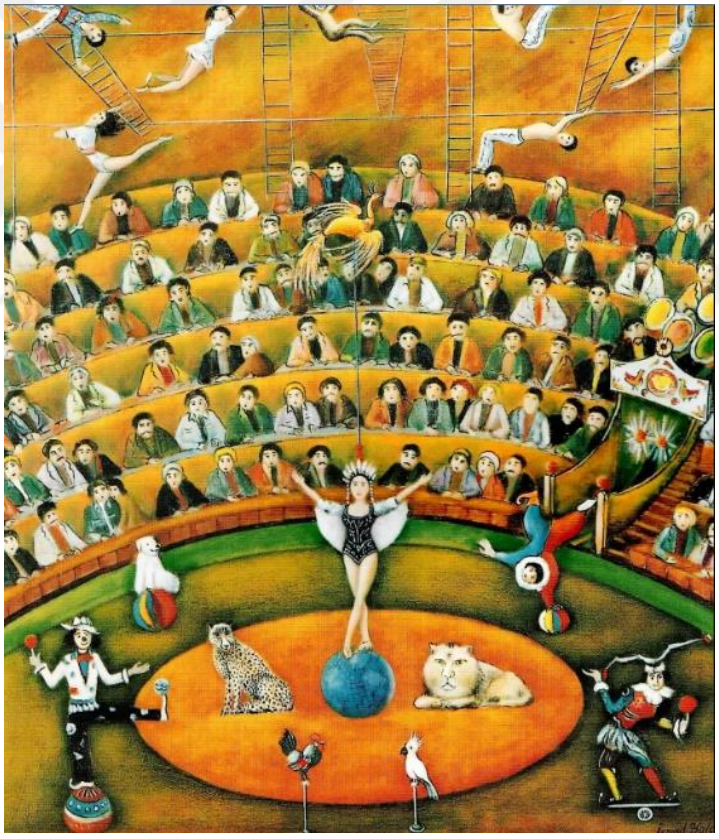

Görsel 116: *İsmail Yalçın'ın "Sirk" isimli tablosu 65x55 cm T.Ü.Y.B 1997*

[82] "Ressam İsmail Yalçın" https://www.sessizmuzayede.com/en/product/2852588/ismail-yalcin-34x46-cm-tuval-uzeri-yagli-boya-cerceveli (Erişim Tarihi: 18.12.2022)

4.20. Rasim Özgür (1952)

Görsel 117: *Ressam Rasim Özgür'ün fotoğrafı*

1952 senesinde Kuzey Trakya'nın Kırcaali şehrinde doğan ressam, 1968 ve 1972 seneleri arasında Cebel Teknik Lisesi'nde resim eğitimi almıştır. 1978 yılında Resim Meslek Yüksekokulu ve 1981 senesinde, Tırnova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ni tamamlamıştır. Öğretmenlik yapan ressam, kurucuları arasında bulunduğu Cebel Sanatçılar Kulübü ile beraber eserler üretmişlerdir. 1984 ve 1986 seneleri içinde Bulgaristan politikasına tepki göstermiş ve tutuklanarak Belen Toplama Kampı'na götürülmüştür. 22 Haziran 1989 senesinde zorunlu göç politikasına maruz kalarak Türkiye'ye gelmiştir. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Resim Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak göreve başlamıştır. 2012 yılında Doçent ve 2017 yılında Profesör olmuştur.[83] Ressam tutuklu kaldığı Belene Toplama Kampı'nda portreler çalışmıştır. Eserlerinde figür ve portre kompozisyonları mekânla beraber birleşmektedir.

[83] " Ressam Rasim Özgür" https://www.rasimozgur.com/hakkimda/ (Erişim Tarihi: 11.11.2022)

Görsel 118: *Rasim Özgür'ün "Belene Portreleri" çalışması 1984-1986*

Görsel 119*: Rasim Özgür'ün "Ağıt" isimli tablosu 90x100 cm T.Ü.Y.B 1995*

4.21. İsmail Hakkı Ateş (1954)

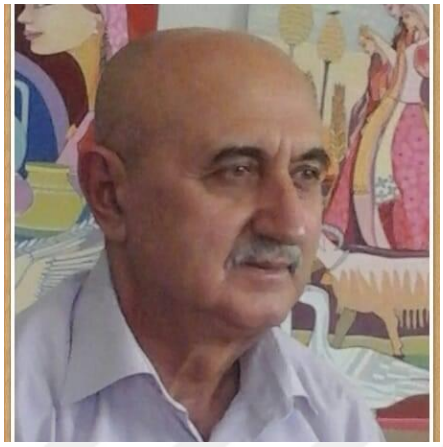

Görsel 120: *Ressam İsmail Hakkı Ateş'in fotoğrafı*

1954 senesinde Tekirdağ şehrinin Malkara ilçesinde doğan ressam, İlk eğitimini ve Lise'yi bu şehirde tamamlamıştır. 1976 senesinde Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Programını tamamlayıp, Sinop Öğretmen Lisesi'nde görevlendirilmiştir. 1988 ve 1993 yılları arasında Edirne şehrinin köylerinde öğretmenlik görevini sürdürmüştür. 1993 ve 2002 seneleri arasında Enez ve Meriç İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nde çeşitli idare görevleri yapmıştır. Ressam eserlerinde, Balkan coğrafyasının folkloru ve gündelik yaşamlarını perspektif, ışık ve gölgeden uzak kalarak tuvale aktarmaya çalışmıştır.[84] Sanatçı Edirne'nin Uzunköprü ilçesinde çalışmalarına devam etmektedir. Ressam Trakya ile ilgili şu düşüncelerini paylaşmıştır:

> *"Ressam rahmetli Hasan Rıza, Heykeltıraş İlhan Koman Edirne'mizin gurur kaynakları ve modern sanatımızın öncüleridir. Sanatsal ve zanaatsal anlamda Edirnekari işlemleri, mum meyvalar, Osmanlı Başkenti Edirne Mimari eserleri içlerindeki işlemeler de sanat ve zanaat olarak göz doldurmaktadır. Trakya ressam ve heykeltıraşları Cumhuriyet dönemi sonrası modern sanatın öncüleri olmuşlardır. Sanatçılarımız Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illerimizin folklor ve kültüründen örneklerle sanat kitapları da hazırlamışlardır."*[85]

[84] " Ressam İsmail Hakkı Ateş" https://www.habertrak.com.tr/ismail-hakki-atesin-ataturk-portreleri-sergisi-acildi-h9798.html (Erişim Tarihi: 11.11.2022)

[85] Ressam İsmail Hakkı Ateş ile iletişime geçilerek bilgi alınmıştır. 03.05.2022

Görsel 121: *İsmail Hakkı Ateş'in "Köyümün Kadınları" isimli eseri 45x35 cm K.Ü.A.B 2016*

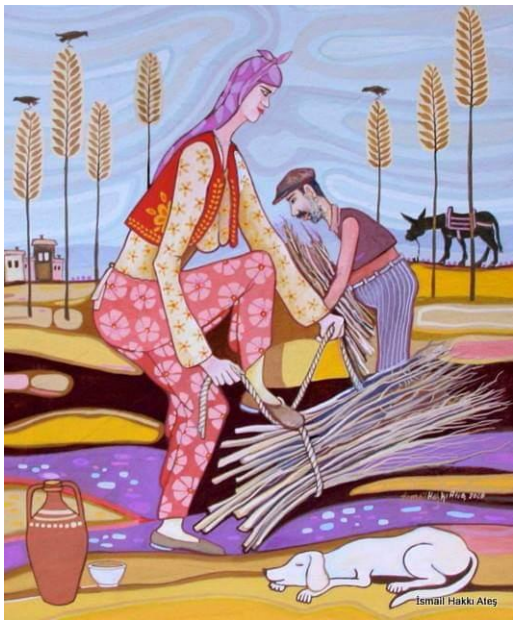

Görsel 122: *İsmail Hakkı Ateş'in eseri 45X35 cm K.Ü.A.B 2016*

4.22. Yaşar Ali Güneş (1956)

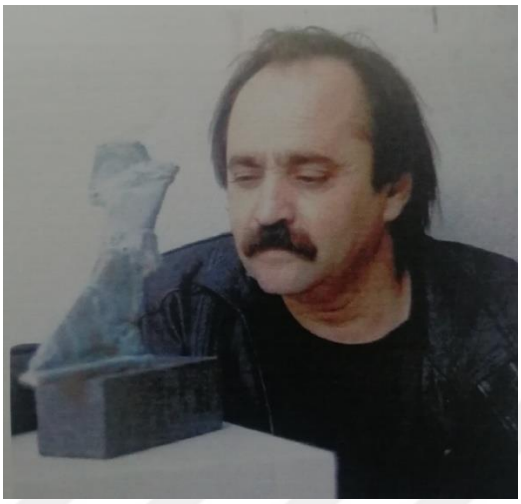

Görsel 123: *Ressam Yaşar Ali Güneş'in fotoğrafı (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 70. sayfasından alınmıştır.)18.12.2022*

1956 senesinde Kuzey Trakya'nın Kırcaali şehrinde doğan ressam, Bulgaristan'ın Sofya şehrinde Güzel Sanatlar Lisesi'ni tamamlamıştır. Daha sonra aynı şehirde Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim, grafik ve heykel sanatı üzerine eğitim alarak kendini geliştiren sanatçı, Bulgaristan Ressamlar Birliği'ne girmiştir. Sanatçı Sovyetler Birliği'nde araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Daha sonra Sofya Güzel Sanatlar Akademisi'nin görev vermesiyle, Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde araştırmalar gerçekleştirmiştir. Amerika, İngiltere, İsviçre ve İtalya gibi ülkelerde sergilere katılmıştır.[86] 1985 senesinde ailesiyle beraber Türkiye'ye göç etmiştir. Eserlerinde renkli figür soyutlamaları dikkat çekmektedir. Sanatçı aklındaki düşünceleri dışavurumcu bir anlayışla tuvale uygulamıştır.

[86] "Ressam Yaşar Ali Güneş" https://arhm.ktb.gov.tr/artists/detail/2788/yasar-ali-gunes-1956-... (Erişim Tarihi: 18.12.2022)

Görsel 124: *Yaşar Ali Güneş'in isimsiz eseri 65x50 cm T.Ü.Y.B 1999*

Görsel 125: *Yaşar Ali Güneş'in isimsiz eseri 62x50 cm T.Ü.Y.B 1999*

4.23. Şaban Okan (1959)

Görsel 126: *Ressam Şaban Okan'ın fotoğrafı*

1959 senesinde Kuzey Trakya'nın Kırcaali şehrinin Cebel ilçesinde doğan sanatçı, 1974 ve 1977 seneleri arasında Rasim Özgür'ün atölyesinde resim eğitimi almıştır. Daha sonra Birleşik Politeknik Lisesi'nde eğitim alan ressam, Bulgaristan'ın sert politikası sebebi ile ismi Peter Emilov Hristov olmuştur. Türkiye'ye zorunlu göç etmek zorunda kalanlar arasında Şaban Okan'da vardır. Bulgaristan'daki evini geride bırakıp 1990 yılından itibaren Bursa şehrinde yaşamaktadır. Eseleri 1990 yılında Bulgar Ressamlar Birliği aracılığıyla Kırcaali, Eski Zağra ve Cebel'de sergilenmiştir. Sırbistan ve Makedonya gibi ülkelerde de ziyaretlerde bulunmuştur. Ressam eserlerinde köy evleri ve kırsal manzara çalışmalarını karışık teknik uygulayarak tuvale aktarmaktadır.[87]

[87] " Ressam Şaban Okan" https://kircaalihaber.com/kultur-egitim-ve-sanat/saban-okanin-bulgaristanda-ilk-kisisel-resim-sergisi-kircaalide-sergileniyor (Erişim Tarihi: 12.11.2022)

Görsel 127: *Şaban Okan'ın eseri 62x45 cm (detaylar bilinmiyor)*

Görsel 128: *Şaban Okan'ın "Karlı Manzara" isimli eseri (detaylar bilinmiyor)*

4.24. Caner Karavit (1960)

Görsel 129: *Ressam Caner Karavit'in fotoğrafı*

1960 senesinde Edirne şehrinde doğan ressam, 1986'da Mimar Sinan Üniversitesi'nin Grafik Bölümü'nün Yüksek Lisans programını tamamlamıştır. 2003 yılından 2018'e kadar Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Temel Eğitim Bölümü başkanlığı yapmıştır. 2009'da Profesör olan ressam, 2010 ve 2013 yılları arasında rektör yardımcılığı görevine getirilmiştir. Sanatçı Çin kültürü üzerine çalışmalar yapmaktadır. 2007 ve 2015 yılları arasında Tsinghua Üniversitesi Sanat ve Tasarım Akademisi'nde araştırmalar yapmıştır. Hanshi Liu'dan Çin resim sanatı üzerine eğitim almıştır. Eserlerinde bu yansımalar mevcuttur. Ressam çeşitli makale ve dergilerde yayınlar da yaparak, konferanslar düzenlemektedir.[88]

[88] "Ressam Caner Karavit" https://briqjournal.com/user/prof-caner-karavit#:~:text=Caner%20Karavit%201960'da%20Edirne,MSGS%C3%9C'de%20rekt%C3%B6r%20yard%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20yapt%C4%B1. (Erişim Tarihi: 12.11.2022)

Görsel 130: *Caner Karavit'in "Ustam İpek Yolu: Pencikent" isimli tablosu 70x100 cm T.Ü.A.B*

Görsel 131: *Caner Karavit'in "Dutlu Kahve Sokak" isimli tablosu 80x110 cm T.Ü.A.B*

4.25. Tanju Demirci (1961-2016)

Görsel 132: *Ressam Tanju Demirci'nin fotoğrafı*

1961 senesinde Edirne'nin Keşan ilçesinde doğmuştur. 1984 yılında Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Bölümü'nü tamamlamıştır. Ressam İtalya'ya gidip çeşitli araştırmalarda bulunmuştur. 1986 senesinde Mimar Sinan Üniversitesi Resim Bölümü'nde Devrim Erbil'in resim atölyesinde Yüksek Lisans öğrenimini gerçekleştirmiştir. Tanju Demirci'nin gelişiminde Adnan Çoker'in önemli etkisi de vardır. Ressam 1988 yılında Almanya'nın Köln şehrinde araştırmalarını sürdürmüştür. Daha sonra 1991 yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nde Sanatta Yeterlilik yapmıştır. Sanatçı Araştırma Görevlisi olarak aynı Üniversite de görev almıştır.[89] Ressam eserlerinde çeşitli semboller kullanarak soyut çalışmalar üretmiştir. Eserlerde merkezi kompozisyon yerleştirmesi kullanılarak, renk akıtma ve fırlatmaları izlenmektedir.

[89] "Ressam Tanju Demirci" http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=780 (Erişim Tarihi: 12.11.2022)

Görsel 133: *Tanju Demirci'nin "Çöl İşaretçileri" isimli tablosu 100x100 cm T.Ü.Y.B 1998*

Görsel 134: *Tanju Demirci'nin "Soyut Kompozisyon" isimli tablosu 116x89 cm T.Ü.Y.B*

4.26. Melihat Tüzün (1970)

Görsel 135: *Ressam Melihat Tüzün'ün fotoğrafı*

1970 senesinde Tekirdağ şehrinde doğan ressam, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü'nü 1997'de tamamlayıp, 2000 senesinde de Yüksek Lisans programını tamamlamıştır. Aynı yıl içinde Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev almıştır. 2004 senesinde Sanatta Yeterlilik programını bitirmiştir. 2001 ve 2005 seneleri arasında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nin Temel Eğitim Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya devam etmiştir. 2013 senesinde Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nin Resim Bölümü'nde görev alan ressam, Doçentlik unvanı almış ve 2014 senesinde Profesör olmuştur. 2018 senesinde Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Resim Bölümüne Dekanlık görevine getirilmiştir. Sanatçı 2017 senesinden itibaren Baskı resim sanatçıları derneğinin başkanlık görevini de üstlenmektedir.[90]Ağaçlar, evler, köprüler ve dereler gibi unsurları doğadan alarak eserlerine uygulayan ressam, Baskı resminde de bu konu üzerinde durmuş ve farklı teknikler ile plaka üzerine uygulamıştır. Ressam özgün baskı teknikleri üzerine çalışmalar da yürütmektedir. Melihat Tüzün Doğu Trakya bölgesine önem vermektedir. Eserlerinde ve görev

[90] "Ressam Melihat Tüzün" https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/melihat-tuzun (Erişim Tarihi: 13.11.2022)

aldığı çalışmalarda bu izlenim mevcuttur. Ressam çeşitli Balkan ülkeleri ile buluşmalar ve ortak çalışmaların düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Balkanların Avrupa'ya açılan bir kapı olduğunu, Balkan kökenli ressamların Rus ve Bulgar ressamların aldığı klasik eğitim modelinin izlerini taşıdıklarını aktarmaktadır.[91]

Görsel 136: *Melihat Tüzün'ün "Tunca Köprüsü" isimli tablosu 60x120 cm T.Ü.A.B 2019*

[91] Ressam Melihat Tüzün ile iletişime geçilerek bilgi alınmıştır. 13.12.2022

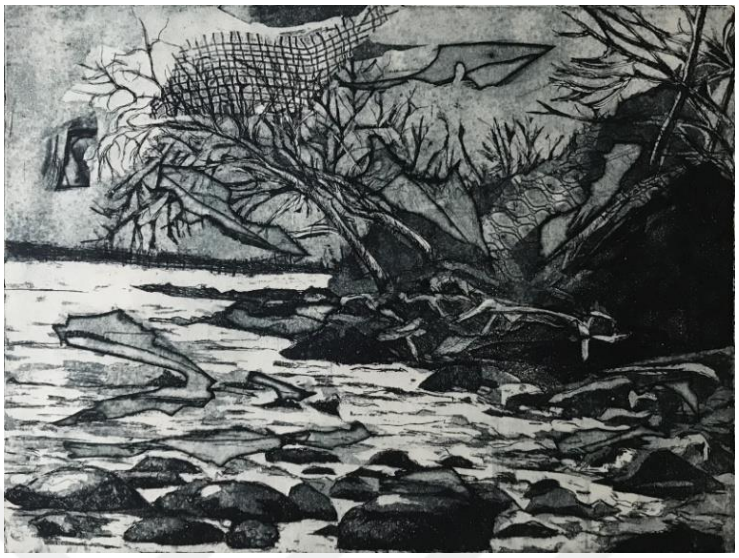

Görsel 137: *Melihat Tüzün'ün "Kıyıda" isimli Gravür çalışması 30x39 cm 2019*

4.27. Füsun Sünnetçioğlu (1971)

Görsel 138: *Ressam Füsun Sünnetçioğlu'nun fotoğrafı*

1971 yılında Kırklareli'nin Babaeski ilçesinde doğan ressam, 1988 senesinde Babaeski Lisesi'nden mezun olmuştur. 1989 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Resim Bölümü'nü kazanan ressam, 1995 yılında mezun olmuştur. 1997 yılında aynı üniversitede Yüksek Lisans eğitimi almıştır. Ressam çeşitli sergi ve etkinliklere katılmaktadır. Füsun Sünnetçioğlu eserlerini şu şekilde açıklamaktadır: "Resmi yaparken bir yaşam haritası çıkardığımı düşünüyorum. Asamblaj, kolaj ve enstalasyon ağırlıklı çalışıyorum. Farklı kökenden ve mantıktan gelen objeleri tuvalde birleştiriyorum. Portrelerde ters yüz mantığını kullanarak makyaj ile tuvale yapıştırıyorum. Amacım dünyaya tersten bakıp, alışılmış dünya bakışını kırmaktır." Ressam Trakyalı ressamlar için şu şekilde düşünmektedir: "Avrupa sanatının izlerini ve etkilerini Türk sanatına taşımışlardır. Trakyalı ressamların çoğu Balkan göçmeni olduğu için, Türk resim sanatındaki minyatür etkisinden daha kolay sıyrılmışlar ve modernizmi Türk resmine daha kolay taşımışlardır."[92]

Görsel 139: *Füsun Sünnetçioğlu'nun "Üç Güzeller" isimli tablosu 167X55 Triptik T.Ü.A.B*

[92] Ressam Füsun Sünnetçioğlu ile iletişime geçilerek bilgi alınmıştır. 15.11.2022

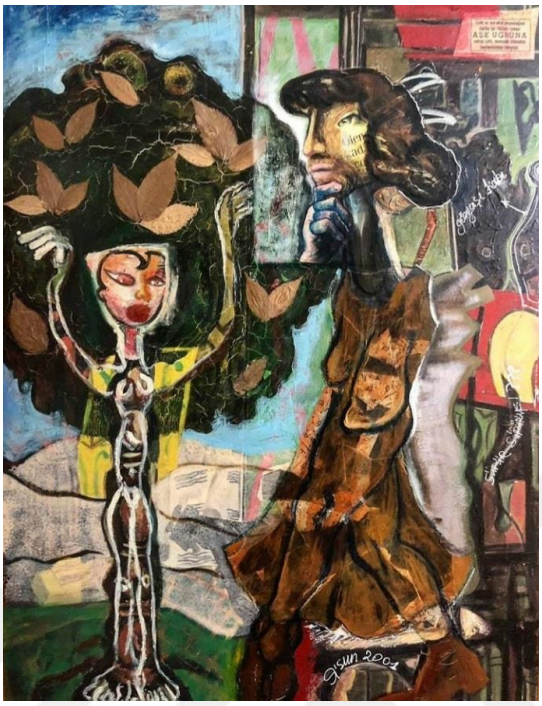

Görsel 140: *Füsun Sünnetçioğlu'nun "Aşk Uğruna" isimli tablosu 134x100 cm T.Ü.Y.B*

4.28. Ayhan Çetin (1978)

Görsel 141: *Ressam Ayhan Çetin'in fotoğrafı*

1978 senesinde Kuzey Trakya bölgesinin Kırcaali şehrinde doğan ressam, 1997 ‘de İzmir Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi’nin Resim Bölümü’nden mezun olmuştur. 2001 senesinde Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nin Resim Bölümü’nü tamamlayan ressam, 2002’de Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nin Güzel Sanatlar Eğitim Bölümü’ne Öğretim Görevlisi olarak başlamıştır. 2004 senesinde Anadolu Üniversitesi’nin Resim Bölümü’nde Yüksek Lisans yapmıştır. 2011’de Marmara Üniversitesi’nin Resim Anasanat Dalı’nda Sanatta Yeterlilik eğitimi almıştır.[93] Ayhan Çetin Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü’nde Doçent olarak görevine devam etmektedir. Ressamın eserlerinde açık koyu dengesi dikkat çekmektedir. Belli renkler ile oluşturduğu kompozisyonun en dikkat çekici yanı perspektif algısıdır. Eserlere bakıldığında ileriye doğru hızlandırılmış bir zaman akışı hissedilmektedir. Ressam Trakyalı ressamlar hakkında düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır: “Balkanlar’daki kültürü Türkiye’ye, Türkiye’deki kültürü Balkanlara taşımışlardır. Akademide verilen eğitim modelini çok iyi uygulamışlardır. Özellikle aldıkları desen eğitimi dikkat çekicidir.”[94]

Görsel 142: *Ayhan Çetin'in "Pangallık-Trakya" isimli tablosu 35x50 cm T.Ü.A.B 2021*

[93] “Ressam Ayhan Çetin” https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/ayhan-cetin (Erişim Tarihi: 15.11.2022)

[94] Ressam Ayhan Çetin ile iletişime geçilerek bilgi alınmıştır. 14.12.2022

Görsel 143: *Ayhan Çetin'in "Ulus" isimli tablosu 50x70 cm T.Ü.A.B 2021*

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. YAPITLARIN ÇÖZÜMLENMESİ

Trakya Bölgesi derin bir tarihe sahip, aynı zamanda kurulmuş olan ilk Türk Cumhuriyeti Devleti özelliği taşımasıyla ciddiye ve dikkate alınması gereken bir bölgedir. Bu çalışmada her bir Trakyalı ressamın kendine ait teknik, üslup ve konu bakımından eserlerinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Bazı ressamlar ise Trakya Bölgesi'nin coğrafyasını ve insanların yaşantısını eserlerinde konu edinmiştir.

5.1. Çizgi

Akademik eğitimde ilk sene verilen desen ve resim atölye derslerindeki çizgisel çalışma süreci, çizgiye olan ilgimi bugünde devam ettirmektedir. Çalışmalarımda çizgiyi başrolde kullanıp, istediğim duygu ve ifadeyi hem hislerle hem bilinçli bir şekilde zemine aktarma arayışı vardır. Zeminde geniş alanları tek bir fırça darbesi yerine, çizgilerin bir döngüye girip üst üste ve yan yana gelerek oluşan kompozisyona hizmet ettiği, esere bakıldığında fark edilmektedir.

5.2. Biçim

Yapılan eserlerde çizginin farklı dönüşleri kompozisyondaki biçimi oluştururken, kullanılan çizgi tuvale tamamen hâkimdir. Geniş fırça darbesi kullanmak yerine o alanı sadece çizgiyle doldurarak ortaya çıkarmak, o alanı geometrik olarak izleyiciye yansıtmaktadır. Oluşan kompozisyonun geometrik görüntüsü tamamen çizginin hareketine bağlıdır. Birbiriyle örüntülü olan kompozisyonun sınırlarını, sadece çizgi belirlemektedir.

5.3. Hareket

Yapılan kompozisyona bakıldığında çizgilerin çok aktif bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Dalgalı bir şekilde kompozisyona hareket sağlayan çizgiler, oluşturulan eserin kompozisyonuna göre şekil değiştirmektedir. Oluşturulan resimsel formlarda, küçük parçalar da dâhil olmak üzere çizgiyle oluşmaktadır. Çizginin hareketi yapılan formun şeklini almaktadır.

5.4. Espas

Yapılan eserlerde uyumu sağlayan çizginin formu belirlemesi, kompozisyon öğelerinin uyumunu da etkilemektedir. Daha yüzeysel görünen eserlerde form arayışı sürekli vardır. Yoğun çizgi örüntüsü kompozisyonu oluşturmuş olsa da, resimdeki dengesi sağlayan öğeler mevcuttur. Eselerde genel olarak portre ön planda olsa da arka plandaki çizgi oluşan kompozisyona hizmet etmektedir.

5.5. Doku

Her ressamın kullandığı farklı ve çeşitli teknikler vardır. Tuvale uygulanan bu tekniklerin oluşturduğu algı, fırça darbeleri ve ya kullanılan farklı malzemelerin kendine ait dokusudur. Benim yaptığım çalışmalarda tuvale bakıldığında, izleyicide kalın bir çizgi tabakası hissi uyandırsa da, yüzeyi pürüzsüz çalışmalardan oluşmaktadır.

5.6. Renk

Eserlere bakıldığında açık renkler dikkat çekmektedir. Ten renginin daha fazla kullanılması figür ve portre çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Her bir rengin resimde farklı bir duygu uyandırması ve bir anlam taşıması önemlidir. Yapılan işlerde ifade ağırlık kazanarak, kullanılan renk ile ifade güçlendirilmektedir.

5.7. İçerik

İşlenilen konu bakımından ifadeye ağırlık verilerek portre çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Daha detaylı açıklarsak, insanların davranışları ve karakterleri, zamana, mekâna ve kişiye göre farklılık göstermektedir. Bu davranışı belirleyen şeyde insanların gerçekleşen olaylar karşısındaki ruh halleridir. Bu gerçekleşen olay örgüsü, insanların duygularını harekete geçirerek yüzdeki ifadeye ve vücuttaki davranışa dönüşmektedir. Bu durumda ortaya çıkan farklı davranış biçimleri, insanların gerçekleşen bir olaya karşı algısını, somut bir şekilde karşı tarafa yüz ifadesi ve beden dili olarak yansıtmaktadır. Duyguların insan üzerinde çok etkin bir rol oynadığını ve bunun her insan üzerinde farklı bir psikolojik etkisi olduğunu söyleyebiliriz.

5.8. “Orantısız Düşünceler” 2020

Görsel 144: *Özgür Tunca "Orantısız Düşünceler" 297x210 mm K.Ü.K.K 2020*

Boşluğa doğru bakan bu portre çalışmasında, ifadenin ön planda olduğu görülmektedir. Çizgi değerleri ve konturlar forma yönelik hareketi sağlamaktadır. Düşünceler içerisine dalan bu portrede, tiksinme duygusu ve öfke birbirine karışmaktadır. Günlük hayatta yaşanan olaylardan dolayı bazı gerçekler, portrenin sorgulama yapmasına ve düşüncelere dalmasına sebep olmuştur. Başka insanların aldığı kararlar veya sergiledikleri davranışlar, portrenin üzerinde baskı etkisi hissettirmektedir. Portreye bakıldığında gözlerin odak noktası birbirinden farklıdır. Bunun sebebi düşüncelerin aklında soru işaretleri oluşturması ve düşündüğü şeylerin birbiriyle çelişmesidir. Bu sebeple ifadenin olumsuz yönde ve negatif bir bakış açısıyla yüze yansıtıldığı görülmektedir.

5.9. “Üç Tepki” 2020

Görsel 145: *Özgür Tunca "Üç Tepki" 116x89 T.Ü.A.B 2020*

Bu çalışmada minyatüre benzer yaklaşımlar vardır. Çizgilerin bir bütün oluşturduğu geometrik formlar kullanılmıştır. Portrelerin yüzleri uzun ve grotesk bir hava içerisindedir. Yan yana duran bu portreler bir olay karşısında, verdiği ayrı tepkiler ile dikkat çekmektedir. En başta bulunan portrenin sırıtması, alaycı ve keyifli bir havada olması bize gösterilen kısımdır. Bu portre aslında buna benzer başka bir olay veya durumla karşılaşmıştır. Portre yaptığı bütün uyarılara rağmen buna dikkat etmeyen kişilerin yaptığı yanlışlardan keyif almaya başlamıştır. Orta kısımda bulunan portre gerçekleşen olayı anlamaya çalışırken, üçüncü portre gözlerini kapatarak her şeyi görmezden gelmektedir.

5.10. “Bahri Genç’in Portresi” 2021

Görsel 146: *Özgür Tunca "Bahri Genç'in Portresi" 35x25 cm T.Ü.A.B 2021*

Çalışmada portrenin çizgi ve konturlarla şekillendiği görülmektedir. Bize doğru yönelerek yandan bir bakış atan portrenin ruh hali oldukça depresiftir. Üzgün ve mutsuz görünen portrede, yapılan kişiden çok yapan kişinin ruh hali ortaya çıkmaktadır. Duygularımızın çevre ve insanlara karşı şekillenerek değişmesi, karşı tarafa bizim hakkımızda bilgide vermektedir. Duyguların karmaşık bir yapısı vardır ve sadece belli duyguları hissedip, yüzümüze yansıtırız. Duygular zamanla değişime uğrar ve bunda yaş faktörü de etkilidir. Ruh halimizi açıklayamadığımız zamanlarda insan kendisini ifade etmekte zorlanmaktadır. Bunun sebeplerinden biride bastırılmış duygular sayılabilir. Bazı durumlarda içimize attığımız şeyler, bize olumsuz duygu ve ruh hali şeklinde geri döner. Bu durum o kişiyi gerçek anlamda hasta etme özelliği de taşır.

5.11. “Otoportre” 2021

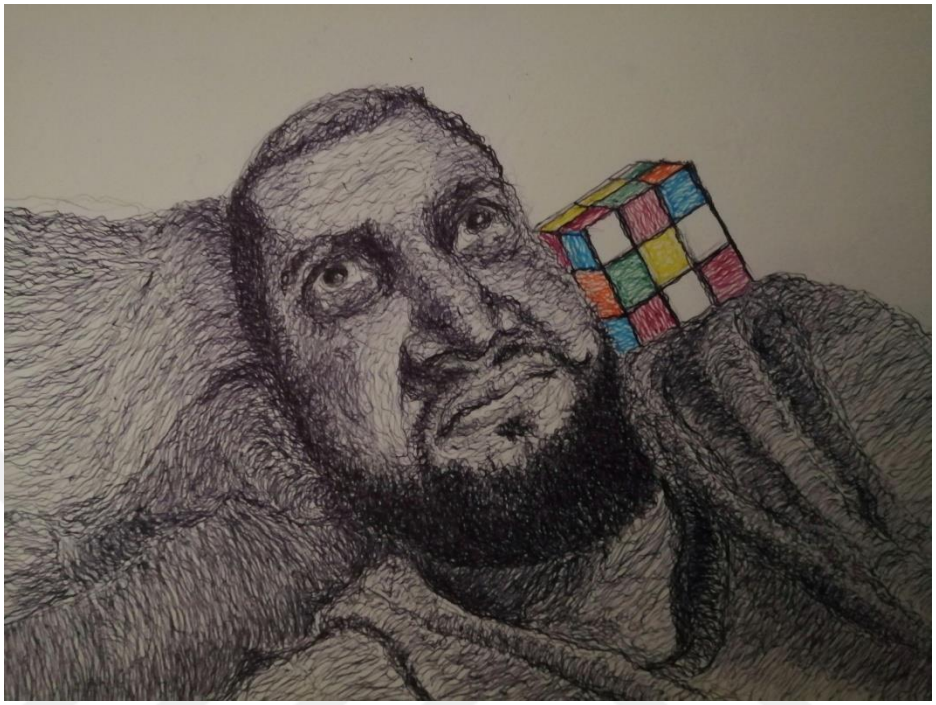

Görsel 147: *Özgür Tunca "Otoportre" 210x297 mm K.Ü.T.K 2021*

Yapılan bu çalışmada diğer eserlerdeki gibi çizgi ve konturların ön planda olmasıyla dikkat çekmektedir. Tek farkı mesaj vermesi için rubik küpünün kullanılmasıdır. Düşünceler içerisinde görülen portrenin sol omzunda duran rubik küpü, duyguları temsil etmektedir. Her bir renk bir duyguya veya duygulara aittir. Örnek olarak kırmızı rengi gösterebiliriz. Şiddet ve şehveti aynı renk temsil edebilmektedir. Rubik küpünün karışık bir şekilde olması duyguları temsil ederken, yapılmış ve her bir renk kendi alanında olduğu zaman akıl, zekâ ve mantığı temsil etmektedir. Akıl, zekâ ve mantıkla yönetilmeye çalışılan duygular bastırılmaktadır. Buda aklın ve duyguların çatışmasına sebep olmaktadır. Sadece aklın değil her bir duygu kendi içinde de çatışma halindedir.

SONUÇ

Türk resim sanatının önemli ressamları ve kurdukları ressam gruplarının gelişme süreci ele alınmıştır. Trakya Bölgesi'nin coğrafya olarak önemi ortaya konulmuş ve Trakya doğumlu ressamların geçmişten günümüze ne gibi görevler üstlendikleri ortaya çıkarılmıştır. Trakya doğumlu ressamların Türk resim sanatının önemli ressamlarından eğitim aldığı bu çalışmada anlaşılmaktadır.

Asker ressamlardan itibaren siyaset resim sanatının gelişmesinde etkili rol oynamaktadır. Yurt dışından getirilen yabancı ressamlar ve yurt dışına çıkan Türk ressamlar Türk resim sanatının gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda görev alan ressamlar farklı cephelerde görevler almışlardır. Bazı Trakyalı ressamlar savaşta karşı karşıya gelerek birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Asker ressamlar kuşağının Türk resim sanatında etkili olduğunu görmekteyiz. Siyaset olarak önemli roller üstlenmeleri ve yönetim kadrosunda olmaları Türk resim sanatını oldukça etkilemiştir. Balkanlar'daki siyaseti yönetmeleri ve cephelerde bulunmaları önemlidir. Balkanların Avrupa'ya açılan bir kapı olması ressamların birbiriyle olan iletişimlerini daha da arttırmasına sebep olmuştur. Asker ressamlar gelişime açık bir dönemde, batıya doğru yönelerek farklı teknik ve uygulamaları ülkemize taşımışlardır.

Mehmet Sami Yetik, Mehmet Ali Laga ve Şehit Ressam Hasan Rıza Efendi Trakya'nın Edirne cephesinde görev almıştır. Ayrıca Bulgarlara esir düşen Mehmet Sami Yetik ve Mehmet Ali Laga Bulgar ressamlarla resimler üretip ilişkiler geliştirmişlerdir. Savaşlar sırasında çeşitli eskizler, sulu boyalar ve krokiler çalışarak, tuvale aktarmışlardır Asker ressamlardan sonra kurulan ressam grupları günümüze kadar modernleşerek değişime uğramıştır. Bu grupların kurulmasında Trakya doğumlu bazı ressamlarda yer almış ve önemli rol oynamışlardır. Ressam Elif Naci, Lütfü Günay ve Nurettin Ergüven buna örnek gösterilebilir.

Diğer önemli bir konuda gerçekleşen göçlerdir. Yıllara yayılan göç hareketleri, Balkanların sürekli karışık bir siyaset içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Türk göçmenlerin zorluklar içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'ne ulaşmaya çalışırken çektikleri zorluklar, farklı bir travma oluşturmuştur. Psikolojik olarak yıpranmış Türk halkının içerisinde bulunan, Trakyalı ressamlardan Şaban Okan, İsmail Yalçın, İsmet Çavuşoğlu ve Rasim Özgür'ün zorla isim değiştirme, göçe zorlanmaları ve çeşitli işkenceler yapılarak yıpratılmaları durumun ağırlığını bize göstermektedir. Ressam Rasim Özgür, Belene Toplama Kampı'nda gördüğü psikolojik ve fiziksel şiddete rağmen, eser üretmeye çalışmıştır.

Trakyalı ressamlar akademiye yönelik okulların açılarak, sanatın yayılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktadır. Mustafa Aslıer buna örnek verilebilir. Akademi de önemli ressamlardan eğitim alan Trakyalı ressamlar, kendilerini geliştirerek önemli mevkilerde görevler almışlardır. Aralarında yazar, şair, gazeteci gibi farklı mesleklerle uğraşmış ve çeşitli kitaplar kaleme almış Trakyalı ressamlarımızda bulunmaktadır. İsmail Gümüş buna örnek gösterilebilir. Trakyalı ressamlar genel olarak eğitim yönüne ağırlık vererek, öğretmenlik ve akademisyenlik görevi yapmaktadırlar. Çeşitli konferanslar ve çalışmalar yürüterek Balkan ülkeleriyle ortak iş yürütmektedirler.

KAYNAKÇA

Ağyürek, G. (2011). Geleneksel Türk Resim Sanatının Günümüzdeki Söylemi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Alkan, U. (2017). Türk Resim Sanatında 1914-1935 Dönemi Savaş Temalı Tabloların İncelenmesi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Alp, İ. (1995). Batı Trakya Türkleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* (33), 613-652.

Arık, R. (1986). Günümüz Türkiye'sinde Güzel Sanatlara Genel Bir Bakış. *Erdem.Dergipark* .

Arslan, S. (2008). *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları* . Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Başkan, S. (1994). *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti.* Ankara: Çardaş Basım Yayın.

Başkan, S. (1997). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Başkan, S. (2014). Türk Resminde Modernite İle İlk Temas: 1940-1960. *İdil Sanat ve Dil Dergisi , 3* (14), 101-119.

Bayav, D. (2017). Batılı Sanatçıların Çallı Kuşağı'na Etkileri. *Sanat ve Tasarım Dergisi* (18), 27-53.

Bayer, Z. C. (2018). Bellek Taşıyıcıları: Yurt Gezileri Resimleri/Antalya. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi , 5* (11), 169-178.

Bayın, B. (2005). *Milli Mücadele Döneminde Edirne.* Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Baysal, A. M. (2021). D Grubu'nun Türk Resim Sanatında Özgünlük Açısından Önemi. *Ankara Ünüversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi , 3* (1), 29-46.

Boyar, P. (1948). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları Hayatları ve Eserleri.* Ankara: Jandarma Basımevi.

Bulut, A. (2009). *Çağdaş Türk Resim Sanatı'nda "Onlar Grubu".* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Bulut, S. (2008). Balkan Savaşları'ndan Lozan'a Batı Trakya Meselesi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Batı Trakya Politikası. *Gazi Türkiyat , 1* (3), 83-96.

Canıtez, T. (2010). *Trakya Bölgesi Ortak Tarihsel, Kültürel Gelişim Süreci ve Türkiye Trakyası Koruma Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma.* Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

Çolak, F. (2012). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu Dergisi* (14), 113-145.

Demir, O. (2020). Modernizm Sürecinin Türk Resim Sanatına Yansıması. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Dilmaç, O. (2011). Türkiye ve Avrupa'da Kadınların Sanat Eğitiminin Karşılaştırmalı Tarihçesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* (34), 99-115.

Duygu, G. (2021). 1989 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Bu Göçün Trakya Bölgesine Olan Etkileri. *ournal of International Relations and Political Science Studies* (2), 60-79.

Eliri, İ. (2010). Batılılaşma Sürecinde Askeri Okullar ve Asker Ressamların Türk Resim Sanatına Etkileri. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* .

Emir, İ. (2020). Günümüz Türk Resim Sanatında Pentür Sanatçıları. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Firidin, M. (2021). *Yeni Dal Grubu ve Sanat Anlayışı.* Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

İslimyeli, N. (1965). *Asker Ressamlar ve Ekoller*. Ankara: Asker Ressamlar Sanat Derneği Yayınları.

İşcanoğlu, K. (2010). Türkiye'de 1919-1946 Arasında Yaratılmak İstenen Yüksek ve Ulusal Kültür İçerisinde Plastik Sanatlar Eğitiminin Yeri. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Kamber, K. (2020). *Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları.* Edirne: Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Kara, A. O. (2019). *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu, Faaliyetleri ve Lağvedilişi.* İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Karadağ, E. (2008). Cumhuriyet Dönemi Kadın Sanatçıların Resim Öğretimindeki Rolü. Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Kılıç, E. (2002). Türk Resminde Sorgulama: Çağdaşlaşma Sorunu,"Mütakiller ve D Grubu". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi , 0* (9).

Mert, Ö. (2016). İşgalden Kurtuluşa Doğu Trakya. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi , 15* (58), 123-176.

Okkalı, İ. C., & Baytar, İ. (2020). Gelenekten Beslenen Modernlik; İbrahim Çallı ve Mevleviler Serisi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi , 26* (44), 126-137.

Pehlivan, B. (2019). "1914 Kuşağı" Sanatçılarının Resimlerinde İstanbul İzleği (Teması). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 100-118.

Pekcan, U. (2019). *Günümüz Türk Resminde Şamanist Göndermeler.* Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Pınar, M. (2014). 1950-1951 Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler Ve Demokrat Parti'nin Göçmen Politikası. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi , 30* (89), 61-94.

Sancaktar, C. (2011). Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve Siyasal Mirası. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi , 2* (2), 27-47.

Sarıkoyuncu, D. E., & Karakuzu, H. (2016). 1950-1951 Yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk Göçü. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (57), 313-342.

Tağmat, Ç. D. (2017). Uluslararası Carnıgıe Raporuna Göre İki Balkan Savaşı Arası Dönemde Edirne'de Bulgar İşgali (26 Mart-22 Temmuz 1913). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi , 15* (60), 207-232.

Tataroğlu, E. (2019). Osman Hamdi Bey:19.Yüzyılın Türk Müzecisi-Devlet Adamı-Ressamı-Sanat Eğitimcisi-Arkeoloğu. *Milli Eğitim Dergisi , 48* (221), 175-185.

Tetikçi, İ. (2014). "Yeniler Grubu Ressamları"nın Resimlerinde Doğa. *Atatürk Üniversitesi GSF Dergisi* (26), 145-155.

Töreli, T. (2012). Trakya'nın İşgali ve Yunan Mezalimi (1919-1922). *Tarih Araştırmaları Dergisi , 31* (51), 237-252.

Uzun, H. (2013). Türk Heyeti'nin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferans'ı Öncesinde Avrupada'ki Faaliyetleri (5 Kasım 1922-20 Kasım 1922). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi , 14* (53), 329-350.

Ünver, A. S. (2015). *Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri.* Edirne: Trakya Üniversitesi.

Yektaş, T. (2019). Çağdaş Türk Resim Sanatında Kadın Sanatçılar ve Figüratif Eğilimler. İstanbul: Altınbaş Üniversitesi Sosya Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

Yerli, S. (2020). Osman Hamdi Bey'in Resimlerinde Tinsellik. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat , 5* (11), 245-254.

Yetim, F. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Döneminde Balkan Milliyetçiliği ve Büyük Güçler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (25), 285-296.

Yılmaz, İ. (2019). *Doğu Trakya'da Yunan Mezalimi (1918-1922).* Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

GÖRSEL KAYNAKÇA

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:M%C3%BChendishane-i_Berri-i_H%C3%BCmayun_Top%C3%A7u_S%C4%B1n%C4%B1f%C4%B1.jpg Erişim Tarihi: 03.03.2022

https://www.antikaekspertiz.net/ferik-ibrahim-pasa/Erişim Tarihi: 04.03.2022

https://sanattasarimgazetesi.com/2021/03/23/ressam-ferik-tevfik-pasa/Erişim Tarihi: 04.03.2022

https://www.google.com/search?q=%C5%9Feker+ahmet+ali+pa%C5%9Fa&sxsrf=APq-WBsR2Q9lFR-XIb5-7pLG-edqhFdayA:1646580714285&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiXp8aU57H2AhXLRPEDHYokAE4Q_AUoAXoECAIQAw&biw=1360&bih=657&dpr=1#imgrc=4rkBzrWOMEhnsM Erişim Tarihi: 06.03.2022

https://www.tarihnotlari.com/seker-ahmet-pasa/seker-ahmet-pasatalim-yapan-erler/ Erişim Tarihi: 07.03.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eeker_Ahmet_Pa%C5%9Fa Erişim Tarihi: 07.03.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_R%C4%B1za_(ressam) Erişim Tarihi: 08.03.2022

(Şehit Ressam Hasan Rıza Edirne'de Hamidiye Mektebi'nde resim dersinde) Bu görsel Ahmet Süheyl Ünver'in Şehit Ressam Hasan Rıza Hayatı ve Resimleri Kitabının 101.sayfasından alınmıştır. Erişim Tarihi:11.03.2022

https://www.edirne.bel.tr/s/sehit-ressam-hasan-riza-9.html Erişim Tarihi: 12.03.2022

http://www.oktayaras.com/sami-yetik/tr/29571 Erişim Tarihi: 15.03.2022

https://www.fikriyat.com/tarih/2018/01/12/11-turk-ressamin-fircasindan-milli-mucadele Erişim Tarihi: 15.03.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/San%C3%A2yi-i_Nef%C3%AEse_Mektebi#/media/Dosya:%C4%B0stanbul_-_Sanayi-i_Nefise_Mektebi_(Mimar_Sinan_G%C3%BCzel_Sanatlar_%C3%9Cniversitesi)_r2_-_Mart_2013.JPG Erişim Tarihi:27.04.2022

https://arkeopolis.com/muzeciligin-kisa-tarihi-ve-turk-muzeciliginin-gelisimi/ Erişim Tarihi: 27.04.2022

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Osman-hamdi-bey-girl-reciting-qu-ran-1880.jpg Erişim Tarihi: 27.04.2022

https://phebusmuzayede.com/16349-osmanli-ressamlar-cemiyeti-gazetesi-18-sayi-takim-heyet-i-tahririye-muduru-serif-abdulkadir-zade-huseyin-hasim-bey-mesul-muduru-ressam-osman-asaf-bey-ser-muharriri-m-adil-bey-1329-1330-sirti-haliyle-24x32-cm-.html Erişim Tarihi: 31.03.2022

https://edebiyatvesanatakademisi.com/Icerik.aspx?a=/e/YORUMLAR/T%c3%bcrk-Ressamlar/Mehmet-Ruhi--Arel-%27-in-Hayat%c4%b1-Resim-Sanat%c4%b1-ve-Resimleri/%c5%9eahamettin-Kuzucular/677c8156-32f5-4090-b037-3ad3170ec2d6 Erişim Tarihi: 01.04.2022

https://arsizsanat.com/turk-resminde-savasin-betimi-ve-bir-savas-cephesi-olarak-sisli-atolyesi/ Erişim Tarihi: 03.04.2022

https://arsizsanat.com/turk-resminde-savasin-betimi-ve-bir-savas-cephesi-olarak-sisli-atolyesi/ Erişim Tarihi: 04.04.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=239 Erişim Tarihi: 28.04.2022

https://torchwell.wordpress.com/2017/05/28/ibrahim-callinin-hayati-ve-15-onemli-tablosu/ Erişim Tarihi: 29.04.2022

https://ucnoktaaforizma.wordpress.com/tarih/trakya/ Erişim Tarihi: 04.05.2022

https://immoraltales.tumblr.com/post/11473756011 Erişim Tarihi: 05.04.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mihri_M%C3%BC%C5%9Ffik_Han%C4%B1m Erişim Tarihi: 05.04.2022

http://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/ Erişim Tarihi: 05.04.2022

(Cevat Dereli, Ali Avni Çelebi, Mahmut Cüda bir sergi açılışında) Bu görsel Seyfi Başkan'ın "Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye'de Resim" kitabından alınmıştır. Erişim Tarihi: 06.04.2022

https://kimdirbiyografi.tumblr.com/post/189079515518/refik-faz%C4%B1l-epikman-kimdir Erişim Tarihi: 06.04.2022

https://www.kulturportali.gov.tr/portal/refik-fazil-epikman Erişim Tarihi: 06.04.2022

https://www.biyografi.info/kisi/ahmet-zeki-kocamemi Erişim Tarihi: 10.04.2022

https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2015/11/12/d-grubu-alintidir/ Erişim Tarihi: 11.04.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/10828 Erişim Tarihi: 11.04.2022

http://www.leblebitozu.com/nurullah-berk-eserleri-ve-hayati/ Erişim Tarihi: 17.04.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/18933 Erişim Tarihi: 20.04.2022

https://artsandculture.google.com/asset/yass%C4%B1ada-duru%C5%9Fmas%C4%B1/DQEZtCBMhqqDAA?hl=tr Erişim Tarihi: 21.04.2022

https://artsandculture.google.com/asset/k%C3%B6m%C3%BCr-madeni-zonguldak-yakla%C5%9F%C4%B1k-1939/9QEYJbH9h4amFQ?hl=tr Erişim Tarihi: 21.04.2022

https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/5557 Erişim Tarihi: 21.04.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nuri_%C4%B0yem Erişim Tarihi: 22.04.2022

http://www.leblebitozu.com/anadolu-kadin-portreleriyle-taninan-nuri-iyemin-16-eseri/ Erişim Tarihi: 22.04.2022

https://ardasanatgalerisi.com/artist/bedri-rahmi-eyuboglu/ Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://www.wikiart.org/en/bedri-rahmi-eyuboglu/the-bride-with-red-legs-and-oleaster-1954 Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://www.imoga.org/tr/collection/artists/ferruh-basaga Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://argonotlar.com/ihtimaller-ve-temenniler-arasinda-eskisehir-odunpazari-modern-muze/ Erişim Tarihi: 30.04.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=534 Erişim Tarihi: 01.05.2022

https://www.egetelgraf.com/kose_yazilari/gavurca-sorulara-turkce-cevap-vermek-balabanin-cilesi// Erişim Tarih: 02.05.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=614 Erişim Tarihi: 02.05.2022

https://gaziresimissanalsergi.gazi.edu.tr/eser-detay/136/kompozisyon Erişim Tarihi: 02.05.2022

https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1416-kuzey-trakya.html Erişim Tarihi: 08.05.2022

https://www.trakyanet.com/ Erişim Tarihi: 08.05.2022

https://www.batitrakya.org/bati-trakya/bati-trakya-genel-bilgiler/cografi-konum.html Erişim Tarihi: 08.05.2022

https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-halklari/traklar/801-trak-mezarlari.html?showall=1 Erişim Tarihi: 09.05.2022

http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=107993 Erişim Tarihi: 26.01.2023

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/edirne/gezilecekyer/lalapasa-dolmenleri Erişim Tarihi: 05.05.2022

https://www.levant.com.tr/urun/3485953/balkan-ordulari-uniformalari-panoramasi-acilir-iki-sayfa-buyuk-boy-gorsel-icere Erişim Tarihi: 15.05.2022

http://bursagocmuzesi.com/wp-content/uploads/2014/12/8.jpg Erişim Tarihi: 13.05.2022

https://ozhanozturk.com/2017/12/11/balkan-savaslari-trakyanin-bulgar-ordusunca-isgali-1912/ Erişim Tarihi: 23.06.2022

https://galeri.uludagsozluk.com/r/ku%C5%9F%C3%A7uba%C5%9F%C4%B1-e%C5%9Fref-bey-516476/ Erişim Tarihi: 11.05.2022

https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2021/01/03/suleyman-askeri-bey-alintidir/ Erişim Tarihi: 11.05.2022

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/images/thumb/8/89/Garbi_(Bat%C4%B1)_Trakya_T%C3%BCrk_Cumhuriyeti_Bayra%C4%9F%C4%B1.bmp/280px-Garbi_(Bat%C4%B1)_Trakya_T%C3%BCrk_Cumhuriyeti_Bayra%C4%9F%C4%B1.bmp.png Erişim Tarihi: 11.05.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Trakya-Pa%C5%9Faeli_M%C3%BCd%C3%A2faa-i_Hukuk_Cemiyeti#/media/Dosya:Trakya_Pa%C5%9Faeli_M%C3%BCdafai_Hukuk_Cemiyeti_L%C3%BCleburgaz_Kongresi_%C4%B0dare_Heyeti_31_Mart_1920.jpg Erişim Tarihi: 09.06.2022

https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:30_Aral%C4%B1k_1918_tarihli_Trakya_Pa%C5%9Faeli_Gazetesi.jpg Erişim Tarihi: 09.06.2022

https://www.trakyanet.com/trakya/edirne/edirne/225-tarihi-isgaller.html?start=5 Erişim Tarihi: 26.06.2022

https://www.egepostasi.com/guncel/turkiye-cumhuriyetinin-tapusu-lozanin-98-yil-donumu-h264969.html Erişim Tarihi: 23.06.2022

https://www.ekovitrin.com/genel/yil-1950-edirne-tren-gari-nda-kurk-mantolu-turk-kadinlari-h81448.html Erişim Tarihi: 16.12.2022

https://www.gzt.com/mecra/bulgaristan-turklerinin-varlik-mucadelesi-3513155 Erişim Tarihi: 16.12.2022

https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bulgaristan-turklerinin-kapanmayan-yarasi-belene-toplama-kampi-/1499387# Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://www.gzt.com/mecra/bulgaristan-turklerinin-varlik-mucadelesi-3513155 Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Sad%C4%B1k_Ahmet Erişim Tarihi: 09.05.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayri_%C3%87izel Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://www.alifart.com/pictures/product/K1020-138xx.jpg Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-c2/cizel-hayri/hayri-cizel-hisar-tepelerinden-bogaz-7526/ Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://sanatokur.com/elif-naci-kimdir/ Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/3928 Erişim Tarihi: 17.05.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/artist/nurettin-erguven/#eser/95fe8592fc46153f28f41f4582507c36/9576 Erişim Tarihi: 01.06.2022

https://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=622 Erişim Tarihi: 01.06.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/artist/nurettin-erguven/#eser/95fe8592fc46153f28f41f4582507c36/7329 Erişim Tarihi: 01.06.2022

https://brhd.org.tr/uyeler/lutfu-gunay/ Erişim Tarihi: 06.11.2022

https://csmuze.anadolu.edu.tr/eser/g%C3%BCnay-l%C3%BCtf%C3%BC Erişim Tarihi: 06.11.2022

https://www.imoga.org/tr/collection/artists/mustafa-aslier Erişim Tarihi: 19.10.2022

https://www.imoga.org/tr/collection/artists/mustafa-aslier/techniques/07 Erişim Tarihi: 22.10.2022

https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2021/05/27/salih-acar-alintidir/ Erişim Tarihi: 19.10.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/resimler/salih-acar-havalanan-kuslar/ Erişim Tarihi: 19.10.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/resimler/salih-acar-gun-batiminda-kuslar/ Erişim Tarihi: 19.10.2022

https://turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=845 Erişim Tarihi: 29.05.2022

http://artshopgaleri.com/portfolio/unsal-toker/ Erişim Tarihi:29.05.2022

https://9lib.net/document/4yr9438y-mimar-m%C3%BChendis-ressam-%C3%A7aml%C4%B1bel-akrabas%C4%B1n%C4%B1-anlat%C4%B1yor-ada%C5%9F%C4%B1ndan-dinleyin.html Erişim Tarihi: 17.05.2022

https://bahariyesanat.com/urun/nafiz-camlibel-6/ Erişim Tarihi: 18.05.2022

https://www.facebook.com/ders.belgeligi/photos/a.723387571053723/1946387218753746/?type=3&_rdr Erişim Tarihi: 19.05.2022

http://kolajart.com/wp/2018/09/24/degerli-hocalarimizdan-prof-dr-isa-baslioglu-aramizdan-ayrilmistir/ Erişim Tarihi: 19.05.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/10041 Erişim Tarihi: 19.05.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=1855 Erişim Tarihi: 26.05.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/23529 Erişim Tarihi: 28.05.2022

http://ucelma.blogspot.com/2010/04/yaptg-suluboya-resmini-yllar-once-bir.html Erişim Tarihi: 31.05.2022

https://sanatkaravani.com/sanat-yasamin-cocugudur-yasamdan-dogar-nevhiz-tanyeli/ Erişim Tarihi: 31.05.2022

http://www.sanatatak.com/view/figuratif-resmin-sira-disi-ismi-nevhiz Erişim Tarihi: 08.06.2022

https://sanat.burada.com.tr/yazarlar/prof-ismet-cavusoglu/ Erişim Tarihi: 14.12.2022

http://www.artgarage.com.tr/eserler-detay/55-karmasa.html Erişim Tarihi: 14.12.2022

http://www.artgarage.com.tr/eserler-detay/54-sehir.html Erişim Tarihi: 14.12.2022

http://resim.tepebasi.bel.tr/sanatcilar.asp?id1=2 Erişim Tarihi: 29.10.2022

https://csmuze.anadolu.edu.tr/eser/erdem-basri Erişim Tarihi: 05.11.2022

http://www.basrierdem.com/imajlar/yagliboya/images/12y.jpg Erişim Tarihi: 05.11.2022

https://kircaalihaber.com/kircaali/unlu-ressam-cemal-emurlovu-kaybettik Erişim Tarihi: 18.12.2022

Cemal Emurlov'un "Yol" isimli tablosu 140x160 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 47. sayfasından alınmıştır.) Erişim Tarihi: 18.12.2022

Cemal Emurlov'un "Aile" isimli tablosu 70x85 cm T.Ü.Y.B (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 49. sayfasından alınmıştır.) Erişim Tarihi: 18.12.2022

Bu görseller (Görsel: 106, 107 ve 108) ressam Vahit Akan'la iletişime geçilerek kendisinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 04.05.2022

https://arhm.ktb.gov.tr/artists/detail/2160/sobutay-ozer-1949-2007 Erişim Tarihi: 06.11.2022

https://gaziresimissanalsergi.gazi.edu.tr/eser-detay/191/dolmuslar Erişim Tarihi: 09.11.2022

https://www.sancakmuzayede.com/urun/2723494/sobutay-ozer-figurlu-kompozisyon-imzali-1997-tarihli-tuval-uzeri-yagli-boya Erişim Tarihi: 09.11.2022

https://www.dunyabizim.com/dunyada-kultur/bulgaristanda-bir-turk-ressam-kamber-kamber-video-h23645.html Erişim Tarihi: 09.11.2022

Bu görseller (Görsel: 113 ve 114) ressam Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 63 ve 65. sayfalarından alınmıştır. Erişim Tarihi: 23.01.2023

https://www.ankaraantikacilik.com/urun/1889433/ismail-yalcin-peysaj-tuval-uzeri-yagliboya-imzali-38-x-45-cm Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://kentstratejileri.com/2017/12/06/kaybolan-tablolar/ Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://www.rasimozgur.com/hakkimda/ Erişim Tarihi: 10.11.2022

https://www.rasimozgur.com/wp-content/uploads/2020/06/Belene-3-748x1024.jpg Erişim Tarihi: 11.11.2022

https://www.rasimozgur.com/wp-content/uploads/2020/06/a%C4%9F%C4%B1t1995t.%C3%BC.yb_.90x100.jpg Erişim Tarihi: 11.11.2022

Bu görseller (Görsel: 120,121 ve 122) ressam İsmail Hakkı Ateş ile iletişime geçilerek alınmıştır. Erişim Tarihi: 03.05.2022

Ressam Yaşar Ali Güneş'in fotoğrafı (Bu görsel Kamber Kamber'in Balkan Türk Resim ve Heykel Sanatçıları kitabının 70. sayfasından alınmıştır.) Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/ngg_tag/yasar-ali-gunes/#eser/yasar-ali-gunes/17353 Erişim Tarihi: 14.12.2022

https://www.marasgundem.com.tr/egitim/saban-okan-24-kisisel-resim-sergisini-acti-787092h Erişim Tarihi: 11.11.2022

https://www.artsurem.com/art/artwork/saban-okan/187/ Erişim Tarihi: 23.01.2023

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=1446 Erişim Tarihi: 23.01.2023

https://mimarsinan.academia.edu/CANERKARAV%C4%B0T Erişim Tarihi: 12.11.2022

https://www.leyl.art/caner-karavit20350.html Erişim Tarihi: 12.11.2022

https://www.leyl.art/caner-karavit20352.html Erişim Tarihi: 12.11.2022

http://kolajart.com/wp/2016/08/08/ressam-tanju-demirci-hayata-veda-etti/ Erişim Tarihi: 12.11.2022

https://www.artiummodern.com/urun/3998083/tanju-demirci-nin-1998-yilindan-muzelik-eserleri-tanju-demirci-1961-2016-col Erişim Tarihi: 23.01.2023

https://www.artpointgallery.com/en/product/2767092/tanju-demirci-soyut-kompozisyon-116x89-cm-tuval-uzerine-yagliboya-imzali Erişim Tarihi: 23.01.2023

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=2107#:~:text=Melihat%20T%C3%9CZ%C3%9CN%20%2D%20Sanat%C3%A7%C4%B1%20Detay%C4%B1%20%2D%20Turkish%20Paintings&text=1970%20Tekirda%C4%9F%20do%C4%9Fumlu.,%2C%201997%2D%20Lisanstan%20mezun%20oldu. Erişim Tarihi: 13.11.2022

https://www.sanatgezgini.com/melihat-tuzun-tuval-uzerine-akrilik-tunca-koprusu Erişim Tarihi: 14.11.2022

https://www.sanatgezgini.com/melihat-tuzun-ozgun-baski-gravur-kiyida Erişim Tarihi: 14.11.2022

Bu görseller (Görsel: 138, 139 ve 140) ressam Füsun Sünnetçioğlu ile iletişime geçilerek alınmıştır. Erişim Tarihi: 15.11.2022

https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/ayhan-cetin Erişim Tarihi: 14.11.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/ayhan-cetin-2021/#eser/9384317b74ae1c0385b82a7f028d278d/24081 Erişim Tarihi: 15.11.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/ayhan-cetin-2021/#eser/9384317b74ae1c0385b82a7f028d278d/24079 Erişim Tarihi: 15.11.2022

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

https://sanattasarimgazetesi.com/2020/05/07/turk-resminde-asker-ressamlar-kusagi/ Erişim Tarihi: 02.03.2022

https://9lib.net/article/asker-ressamlar-ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1-cumhuriyet-%C3%B6ncesi-sonras%C4%B1-sanat%C4%B1nda-fig%C3%BCr%C3%BCn%C3%BCn.wq276ljy Erişim Tarihi:03.03.2022

https://www.gelisenbeyin.net/seker-ahmet-pasa.htmlErişim Tarihi:25.04.2022

https://sanattasarimgazetesi.com/2021/03/23/ressam-ferik-tevfik-pasa Erişim Tarihi: 25.04.2022

https://www.kulturportali.gov.tr/portal/seker-ahmet-pasa

Erişim Tarihi:07.03.2022

https://www.etkinkitle.net/sehit-ressam-hasan-riza-bey-kimdir// Erişim Tarihi:08.03.2022

https://www.edirne.bel.tr/s/sehit-ressam-hasan-riza-9.html Erişim Tarihi: 11.03.2022

http://thearthistoryjournal.blogspot.com/2011/02/ressam-sehit-hasan-rza.html Erişim Tarihi:11.03.2022

https://www.biyografi.info/kisi/sami-yetik Erişim Tarihi: 15.03.2022

https://www.arkhesanat.com/mimar-sinan-guzel-sanatlar-eski-adiyla-sanayi-i-nefise-mektebini-tarihcesi-nedir/ Erişim Tarihi:27.04.2022

http://sanatokuma.blogspot.com/p/turk-resmi-baslangclar.html Erişim Tarihi: 25.04.2022

https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mehmet-ruhi-arel- Erişim Tarihi: 01.04.2022

https://edebiyatvesanatakademisi.com/Icerik.aspx?a=/e/YORUMLAR/T%c3%bcrk-Ressamlar/Mehmet-Ruhi--Arel-%27-in-Hayat%c4%b1-Resim-

Sanat%c4%b1-ve-Resimleri/%c5%9eahamettin-Kuzucular/677c8156-32f5-4090-b037-3ad3170ec2d6 Erişim Tarihi: 01.04.2022

https://arsizsanat.com/turk-resminde-savasin-betimi-ve-bir-savas-cephesi-olarak-sisli-atolyesi/ Erişim Tarihi: 04.04.2022

http://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/

Erişim Tarihi:05.04.2022

https://isteataturk.com/g/icerik/Mihri-Rasim-Musfik-Maresal-Ataturk/1569 Erişim Tarihi: 05.04.2022

https://www.biyografi.net.tr/refik-fazil-epikman-kimdir/

Erişim Tarihi:06.04.2022

https://arsizsanat.com/cumhuriyet-doneminin-ilk-sanatci-toplulugu-mustakil-ressamlar-ve-heykeltraslar-birligi/ Erişim Tarihi: 25.04.2022

https://www.biyografi.info/kisi/ahmet-zeki-kocamemi

Erişim Tarihi:10.04.2022

https://sanat.ykykultur.com.tr/basin-odasi/basin-bultenleri/d-grubu-1933-1951# Erişim Tarihi:11.04.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/sanatcilar/soyadi-b/berk-nurullah/nurullah-berk-biyografi/ Erişim Tarihi: 17.04.2022

https://www.altust.org/2011/12/bir-%E2%80%9Ccagdaslastirma%E2%80%9D-misyonu-ressamlarin-yurt-gezileri-1938-1943/ Erişim Tarihi: 20.04.2022

https://www.biyografya.com/biyografi/18933 Erişim Tarihi:21.04.2022

https://kultur.istanbul/nuri-iyemin-hayati-ve-onun-insanlari/

Erişim Tarihi:22.04.2022

https://www.kulturportali.gov.tr/portal/bedri-rahmi-eyuboglu Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://9lib.net/article/tavanaras%C4%B1-ressamlar%C4%B1-sava%C5%9F-sonras%C4%B1.4yr62xvy Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/soyadi-b-unlu-sanatcilarin-hayati/ferruh-basaga-biyografi-1914-2010/ Erişim Tarihi: 30.04.2022

https://9lib.net/article/yeni-grubu-t%C3%BCrk-resim-sanat%C4%B1nda-kimlik-sorununa-yakla%C5%9F%C4%B1m.eqodlvkz Erişim Tarihi: 01.05.2022

https://www.galerisoyut.com.tr/artist/ibrahim-balaban/ Erişim Tarihi: 02.05.2022

https://www.gorselsanatlar.org/sanat-tarihine-giris/10lar-grubu-yeni-dal-grubu-siyah-kalem-grubu/ Erişim Tarihi: 02.05.2022

http://sanatokuma.blogspot.com/p/cemal-bingol.html

Erişim Tarihi:02.05.2022

http://maidekasapoglu.com/cemal-bingol/ Erişim Tarihi:04.05.2022

https://ozhanozturk.com/2017/12/13/trakyaya-adini-veren-halk-traklar/ Erişim Tarihi:04.05.2022

https://aynadakisayfalar.wordpress.com/2011/12/21/dogu-trakyada-traklar/ Erişim Tarihi:04.05.2022

https://traklarvetarihleri.blogspot.com/2013/12/traklarn-kokeni-ve-dagllarbessi.html Erişim Tarihi: 05.05.2022

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirklareli/gezilecekyer/tumulusler Erişim Tarihi: 06.05.2022

http://www.bttdd.org.tr/bati-trakya/tarihi.html Erişim Tarihi: 10.05.2022

https://besader.com/bati-trakya-turk-cumhuriyeti/ Erişim Tarihi: 13.05.2022

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/garbi-bati-trakya-cumhuriyeti/ Erişim Tarihi:11.05.2022

https://www.avrupaninsesi.com/bati-trakya-turk-cumhuriyeti-10063 Erişim Tarihi: 12.06.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Trakya-Pa%C5%9Faeli_M%C3%BCd%C3%A2faa-i_Hukuk_Cemiyeti Erişim Tarihi: 09.06.2022

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/sarki-trakya-pasaeli-mudafaa-heyet-i-osmaniyesi/ Erişim Tarihi: 11.06.2022

https://kurtulush.wordpress.com/cepheler/ Erişim Tarihi: 12.06.2022

https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/trakya-cephesi-trakya-pasaeli-mudafaa-i-hukuk-cemiyeti-turk-kurtulus-savasi-898 Erişim Tarihi: 22.06.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Mudanya_M%C3%BCtarekesi Erişim Tarihi: 26.06.2022

https://www.indyturk.com/node/499886/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/de%C4%9Fi%C5%9Fen-rejimler-de%C4%9Fi%C5%9Fmeyen-ya%C5%9Famlar-1923-1960-aras%C4%B1nda-bulgaristan Erişim Tarihi: 16.12.2022

https://www.gzt.com/mecra/bulgaristan-turklerinin-varlik-mucadelesi-3513155 Erişim Tarihi: 16.12.2022

https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1418-dogu-trakya.html Erişim Tarihi: 08.05.2022

https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1417-bati-trakya.html Erişim Tarihi: 09.05.2022

https://www.trakyanet.com/rumeli/makale/trakya-makale/1416-kuzey-trakya.html Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hayri_%C3%87izel Erişim Tarihi: 16.05.2022

https://sanatokur.com/elif-naci-kimdir/#:~:text=Sanat%20%C3%B6%C4%9Frenimini%20Akademi'de%20%C4%B0brahim,Sanatlar%20Birli%C4%9Fi%20Merkezi'nde%20a%C3%A7t%C4%B1. Erişim Tarihi: 17.05.2022

https://edebiyatvesanatakademisi.com/Icerik.aspx?a=/e/YORUMLAR/T%c3%bcrk-Ressamlar/Ressam-Elif-Naci%27nin-Hayat%c4%b1-ve-Resim-Sanat%c4%b1/%c5%9eahamettin-Kuzucular/1dbb2f12-e5a7-413d-8c03-9cc12a343071#_ftn4 Erişim Tarihi: 17.05.2022

https://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=622 Erişim Tarihi: 01.06.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/unlu-sanatcilarin-hayati/lutfu-gunay-hayati-ve-eserleri-1924/ Erişim Tarihi: 06.11.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/L%C3%BCtf%C3%BC_G%C3%BCnay Erişim Tarihi: 06.11.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=85 Erişim Tarihi: 22.10.2022

https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/salih-acar-hayati-ve-eserleri/ Erişim Tarihi: 19.10.2022

http://artshopgaleri.com/portfolio/unsal-toker/ Erişim Tarihi: 29.05.2022

https://www.uxmuzayede.com/blog/1694/nafiz-camlibel Erişim Tarihi: 18.05.2022

https://9lib.net/document/4yr9438y-mimar-m%C3%BChendis-ressam-%C3%A7aml%C4%B1bel-akrabas%C4%B1n%C4%B1-anlat%C4%B1yor-ada%C5%9F%C4%B1ndan-dinleyin.html Erişim Tarihi: 18.05.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=1752 Erişim Tarihi: 19.05.2022

http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gumus-ismail Erişim Tarihi: 25.05.2022

https://www.bosnahersek.ba/bosnak-turkusu/ Erişim Tarihi:25.05.2022

https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2018/11/19/ismail-gumus-alintidir/ Erişim Tarihi: 25.05.2022

https://www.hurriyet.com.tr/tuvaldeki-heykel-23264905 Erişim Tarihi: 26.05.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=762 Erişim Tarihi: 31.05.2022

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nevhiz Erişim Tarihi: 06.06.2022

http://www.sanatatak.com/view/figuratif-resmin-sira-disi-ismi-nevhiz Erişim Tarihi: 06.06.2022

http://www.haberbg.net/2022/05/prof.dr.ismet-cavusoglunun-ellinci-sanat-yili-sergisi-targovishtede-sergilendi.html Erişim Tarihi: 14.12.2022

http://www.basrierdem.com/tr/ Erişim Tarihi: 26.01.2023

http://www.kentsanatgaleri.com/sanatcidetay79f1.html?Id=15 Erişim Tarihi: 05.11.2022

http://www.sobutayozer.com/ Erişim Tarihi: 09.11.2022

https://grupsanatgalerisi.com/profile/sobutay-ozer/ Erişim Tarihi: 09.11.2022

https://www.dunyabizim.com/dunyada-kultur/bulgaristanda-bir-turk-ressam-kamber-kamber-video-h23645.html Erişim Tarihi: 10.11.2022

https://bnr.bg/tr/post/101237376/renk-doga-ve-muzigi-birlestiren-eserlerin-ressami-kamber-kamber Erişim Tarihi: 10.11.2022

https://www.sessizmuzayede.com/en/product/2852588/ismail-yalcin-34x46-cm-tuval-uzeri-yagli-boya-cerceveli Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://www.rasimozgur.com/hakkimda/ Erişim Tarihi: 11.11.2022

https://www.habertrak.com.tr/ismail-hakki-atesin-ataturk-portreleri-sergisi-acildi-h9798.html Erişim Tarihi: 11.11.2022

https://arhm.ktb.gov.tr/artists/detail/2788/yasar-ali-gunes-1956-... Erişim Tarihi: 18.12.2022

https://kircaalihaber.com/kultur-egitim-ve-sanat/saban-okanin-bulgaristanda-ilk-kisisel-resim-sergisi-kircaalide-sergileniyor Erişim Tarihi: 12.11.2022

https://briqjournal.com/user/prof-caner-karavit#:~:text=Caner%20Karavit%201960'da%20Edirne,MSGS%C3%9C'de%20rekt%C3%B6r%20yard%C4%B1mc%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20yapt%C4%B1. Erişim Tarihi: 12.11.2022

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=780 Erişim Tarihi: 12.11.2022

https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/melihat-tuzun Erişim Tarihi: 13.11.2022

https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/ayhan-cetin Erişim Tarihi: 15.11.2022